

స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో ఖిలాషాహపురం

రచన :

పెర్మాండ్ల యాదగిరి

ఖిలాషాహపురం

17 సెప్టెంబరు 1988

సి.ఐ.ఐ.డి.యస్

హైదరాబాదు రాష్ట్రం

వెమోదగూడెన మహాశ్వుత గండర్బంట్

ప్రచురణ :

సౌరస్వత వికాస సమితి

ఖిలాషాహపురం

వఘునాథవల్లి మండలం, జనగామ తాలూకా

పరంగల్ జిల్లా

SWATANTRYODYAMAMLO KHLASHAHPUF

By

PERMANDLA YADAGIRI

PRICE Rs. 20/-

ప్రచురణ సంఖ్య : 4

ప్రవేశ ముద్రణ : 17 సెప్టెంబరు 1988

ప్రతులు : 500

హక్కులు : రచయితది

వెల : రు. 20/-

ముద్రణస్థలి రచన : శిలా చిత్రాణా

ప్రతులకు :

పెర్మాంట్ల యాదగిరి

ఖిలాసాపాఠశాల

రఘునాథపల్లి మండలం

పరంగల్లు జిల్లా

ముద్రణ :

మాధవీ ప్రెస్

కుర్మిగూడ

హైదరాబాదు-27.

శివప్రసాద కుమార్

శివప్రసాద కుమార్

అంకితం

గాఢీ జీవితాన్ని ప్రసాదించిన

నా తల్లిదండ్రులు

పెళ్ళాండ్ల కిష్టమ్మ

పెళ్ళాండ్ల రామయ్య

గారలకు

శ్రద్ధాంజలి ఘటస్తూ

ఈ గ్రంథాన్ని సమర్పిస్తున్నాను

— పెళ్ళాండ్ల యాదగిరి

సారస్వత వికాస సమితి

తీ లా పా హ పు రం

శ్రీ పెర్వార్థ యాదగిరి స్వాతంత్ర్య సమరవీరుడు. అతడు ప్రాచారవాదు రాష్ట్ర విమోచన కోసం సాగిన పోరాటంలో యుదురుగా పాల్గొన్నాడు. తన 17 వ ఏటనే తెలంగాణా సాయుధ పోరాటంలో డెరి నిజాం నిరంకుశవర్తిపాలన నెడుకొట్టినాడు. అజ్ఞాత జీవితాన్ని గడుపుతూ తుపాకి ధరించి "అలద్దార్, అలద్దార్, జైజాం పాదుషా హే!" నీలహగర్జన చేసిన గెరిల్లా సైనికుడు కొంతకాలంపాటు కావాలాభిక్ష కూడ అనుభవించిరాడు. అయినా మా ఊరివాడు జావదం మాట గట్టి జాగ్రత్తం. సర్దార్ సర్వాయి పాపన్న కాలంనుండి వస్తున్న ఓరోరుత సముజ్జ్వల నాంస్కృతిక చారిత్రాన్ని కాపాడడంలో అయినా తన చాతృతను కాసు నిర్వహించగలుగుతున్నందులకు శ్రీ యాదగిరిని అభినందిస్తున్నాం. అతని అనుభవాల్ని మా సంస్థ తరపున పుస్తక రూపంలో ప్రచురించ గలుగుతున్నందులకు మేమెంతో అనందిస్తున్నాం.

ఇటువంటి చిరస్మృతుల అనుభవాల్ని, అలోచనల్ని పుస్తక రూపంలో ఒకదోట కూర్చడం తవిష్యుత్ పరిశోధకులకూ, చరిత్రకారులకూ ఉపయోగకరంగా ఉంటుందని విశ్వసిస్తున్నాం. యువకులకు అదర్శప్రాయంగానూ ఉండి ఉత్తేజాన్ని కలిగిస్తుందని అశిస్తున్నాం.

ఈ పుస్తక ప్రచురణలో మాతో సహకరించిన ఉదాహరణ విద్యావంతులూ, గ్రామ ప్రజలందరికీ కృతజ్ఞులమందాము. మమ్మల్ని ప్రోత్సహించి ముందుకు నడిపించిన శ్రీ పేర్వారం రాములు, బి.పి.ఎస్, శ్రీ పొన్నాల వెంకట రామకర్పయ్య, ప్రముఖ పారిశ్రామికవేత్త శ్రీ పొన్నాల లక్ష్మయ్య, శ్రీ పేర్వారం జగన్మోహన్ గారలకు మా ధన్యవాదాలు.

జిల్లా,
అనగాం నరసింహారెడ్డి
అధ్యక్షుడు.

కావేరి గోపయ్య
కార్యదర్శి.

ఉపాద్యక్షులు :

లగిశెట్టి అంజయ్య

త్రిపురారి శ్రీరామమూర్తి

సహాయ కార్యదర్శులు :

ముమ్మాడి రామకృష్ణయ్య

నాగులగాని నర్సయ్య

17.9.1988

నాగభైరవ కోదేశ్వరరావు

పరిపోషకపీఠాధ్యక్షుడు

తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం సిండికేటు నర్మదురు

బీరాం-523155

అధికార బాషా సంఘం నర్మదురు

ప్రకాశం జిల్లా

శ్రీలక్ష్మణ సాహిత్య అకాదమీ నర్మదురు

డి 3.9.1988

సంకేతం

ఉగిన్నాథం

తమ్ముడూ :

తెలంగాణా పోరాటాలకి పుట్టిల్లు, అభిమానానికి అగ్రభూమి.
ఆ పోరాటాల్లో ప్రత్యక్షంగా పాల్గొన్న శ్రీ పెద్దాంధ్ర మాదగిరి
పుస్తకం రాయడం పోర్చురాయకం. నారి తారబ్జితమం నిర్విఘ్నంగా
సాగుగాక : ఇలాంటి మంచి పనులు ఎన్నైనా చేయండి. రాయించండి.

మీ అన్నయ్య,

— నాగభైరవ

శ్రద్ధాంజలి

మాకు పూర్వీకులు సంపాదించిన స్థిర, చరాస్తులు ఏమీ లేవు. మా తండ్రిగారైన స్వర్ణీయ పెద్దాండ్ల రామయ్య గారు పేద కుటుంబములో పుట్టి స్వంత తా. ప్రై నిలవడి వృద్ధిలోనికి వచ్చిన వ్యక్తి కావటం ఒక విశేషం శ్రీ నెల్లూరు కళవదాపు, శ్రీ రింగాల వెంకట రంగా దత్తి, దొరల భూములు తెలిసి 30 ఎకరాలు కొలుకు తీసుకొని కాస్తు కేస్తూ దిన్ని దిన్నగా మధ్య తరగతి కొలదాదుగా ఎదిగిరాడు అందులో వచ్చే ఆదాయంతోనే మరో 45 ఎకరాలు వేరే వారి వద్ద కొని వట్టాదాడుగా చలామణి అయ్యాడు. ఈ భూములకు తోడుగా నాకు కలుగు ముస్తాజర్ (కంట్లాశర్) గాను, దిన్నగా ఉట్టల వ్యాపారం కూడా చేశాడి. ఆ వచ్చే ఆదాయంతో మా కుటుంబము కాస్త కుదుట పడింది. ఇక మా తండ్రిగారి స్వలావము ఏ విషయానైనా కాల ముక్కు సూదిగా, మింద ఉవ్వలు కొట్టినట్లుగా కృపహారితే కాదు. దొరల జాబంబు, రందాలు, వేపింపులు, పది గురుస్తాం దోపిడిలు, క్షుటలు, దగా వేయడం లాంటివి ఎదిరింద కున్నా గిట్టని వాడుగా నిలిచాడు.

దొరల గుమస్తాలకు మా తండ్రిగారంటే ఏ మాత్రం సరివడిది కాదు. అందుకే దొరల చెప్పల్లో జోరిగట్లాగా జొరబడి కవట బుద్ధితో నచ్చబెప్పి, యిచ్చిన కొలు భూములను, తిరిగి లాక్కువేలా వెళుదు. తారణం వీడు తివడినం మన కన్నా ముందు వెళ్ళేటట్లు ఉన్నాడు. అధికంగా చెప్పి తీస్తే తప్పు, తమ చెప్పు చేతుల్లోకి రాదని ఉపాంబాదు. ఉన్న భూములు కాస్త ఉడ పెరిపిచారు. దానితో అధిక పరిస్థితులు

తలక్రిందులై నది. ఉన్న పశువులకు సైతం మేతలేకుండా లేయటంతో
 అవుల మంద బెట్టు తిన్నది. పంటలు లేవు, అప్పుల బాధలు అందుకు
 తోడు నిల్వగా కొలు భూములు తిరిగి పొంబేందుకు చట్టవరంగా కోర్టుల
 దుట్టూ ప్రదక్షణాలు, అప్పటి పరిస్థితి తలదు కుంటేనే ఒప్పు ఒం
 దరిస్తూంది. అందుకే దొరల చేత, దొరల గుమస్తాం చేత కొలు
 దారుకు ఎలాంటి ఇబ్బందులు ఎదురొకవో అవన్నీ మా తండ్రి గారు
 అనుభవించారు. అయినా దొరలకు, వారి భావేదాదులకు వేరీ అని
 వేడుకోలేదు. వారికి లొంగ లేదు. తలవంచలేదు

ఇక స్వర్ణీయ పేర్వారం సంతాపిగాం గూర్చి నాలుగు మాటలు
 చెప్పుకపోతే అవలు నాకు తృప్తి ఉండదు. వీరు నాకు అన్న బాబాది.
 మా కుటుంబము, వీరి కుటుంబము వేరువేరు కుటుంబాలయినప్పటికీ,
 ఒకే బాకలో ఉంది, ఒకే గూటి పిల్లలవలె కంసి మెంసి అన్యోన్యత,
 అప్యాయతతో సకరి కష్ట సుఖాలలో మరియొకరు పాలువండుకుంటూ
 ఉండేవారము.

మా తండ్రిగారు దొరలతో ఏ విధంగా కష్టాలను అనుభవించారో,
 అదేవిధంగా వీరి పోలిదారు దొరల అంతువేరి వీరి పిన్న పయస్సులోనే
 నానా బాధలకు గురిలేశారు.

అటు మా శంఖాగ్రము, ఇటు సంకల్పగారు ప్రత్యక్షంగా అనుభవించింది, నేను విన్నవి, భన్నవి తాపటంచేత ఆ అనుభవంకూడ నన్ను ఈ ఉద్యమంతోనికి చూడటానికి పురికొల్పిందేమో నా మనస్సు యని ఒక్కొక్కసారి నాకు అనిపిస్తుంది.

అయితే అదే ఉద్యమ రీత్యా వాన్ని సమన్వయించడం మా సంకల్పగారుతో ఏలేదనిపడుతుంటుంది, ఎదిరిందిని సంఘటనలు కూడ వాన్ని లేకపోలేదు. అట్టి సంకల్పాలలో కూడ వారే తమ్మి : కోపం తగ్గలేదురా ఇంకా : అంటూ పునశ్చరించేవారు ఎంతో అపాయంగా.

అందుకే నన్ను కనిపించి కొంతలో కొంతైనా విశ్వాసమిచ్చింది మా శంఖాగ్రము. నాకెంతో అనుభవమిచ్చింది సంకల్పగారికి ఎంతో మునుపటి ఉన్నాడు. ఆ ముగింపు వీరుపోతారంటే వారికి మనసారా
[కథాంతరం అర్పించుకోవటమే నాకు తప్పింది, మునుపటినుండి.]

ధిలాపాత పురం

— పెర్మాన్ల యావగిరి.

ది 17.9.1988

వృత్తజ్ఞతలు

ఈ రీతిని వెయ్యిదానికి నాకు కొంతంత వైరము యిచ్చి, నీవు ఎట్లా వ్రాస్తే అట్లాగే ఉండనివ్వు. నీవు మాట్లాడుతున్న వాషలో ఉంటేనే అందంగా ఘంటించి దీన్ని మరెవ్వరితోనో మంచిగా ఉండా అని వ్రాయునై, నీ వానిం చెప్పినవచ్చునీ నువ్వో యివ్వటమే కాదు, ఇది పుస్తక భావంలో వెలువడగానీ! ఎవరో నవోయి సంవత్సర నిర్వి అడుతున్న నా వల్లెవాడు, ఇంకా నా వాదవాడు, అంతేనా - వయస్సులో నా కన్న లిప్పివాడు, అయినా తదుప్యలో నేనందుకోలేదంత పెక్కువాడుగా ఎదిగి, ఒకరుగ్లు కాకతీయ తెలుగు సింహానం మీద కూర్చుండి తెలుగాణ ఉత్తర దిక్, తెలుగు వెలుగును విరచిమ్ముతున్న రిరంజీవుడు, పేర్కారం ఒగ్గన్నాకం నావాడు కావటం, నాకెంతో గౌరవం, నా హితరేంకో నిర్వహారణం.

అయినా ఒక పుస్తక భావంలో నమ్మగలగా వ్రాయాలనే తలంపు మూత్రం 1973 నుండి ఎప్పు వేదీస్తూనే ఉంది. అది నా కన్నీడు మించిన వనియింది, అసాధ్యమని అనుకుంటూనే ఏషయ సేకరణకు పూనుకొన్నాను తీరిక వేకలో, నేను ఆ రోజుల్లో ఉమ్మడి కుటుంబ అస్త్రం గౌరవల్లో ఇరుక్కొని కోర్కూ, పోతీను స్నేహమం దుట్టా ప్రవక్షణలు, దీనికి తోడుగా అర్థిక రిక్కుల పరియంలోపడి గిరిగిల్లాద కుముతో అంతరాయం తరిగింది ఆ రిక్కులు ఇప్పుటికి రోలగ నవ్వటికి ఒక తాతం తేడు, వ్రాయాలనే వట్టుదల వచ్చింది.

మొట్టమొదట శ్రీ బొద్దిటి నృసింహారామశర్మగారు ఆయుర్వేదం గురించి వివరాలు, శ్రీ హనుమాండ్ల అగస్త్యగారు నాటి విద్యా సంస్థల పాఠాత్మక కళల గురించి, శ్రీ మంగు వెంకటయ్యగారు ఆర్యసమాఖ్య, హిందూ పరిషత్తోపాటు వాణియోత్సవ పుట్టుపూర్వోత్తరాలు, శాంకరీయ సంబంధించి బొద్ది సంఘటనలు, శ్రీ హనుమాండ్ల పరమార్థ, శ్రీ ఎర్రం తల్లయ్య, శ్రీ లక్ష్మణ శ్రీకృష్ణ, శ్రీ చిలుకాంబయ్య మొదలగువారు, నాటి అనుభవాలు తెప్పలు పోయింటే అప్పుడు తెలిసింది నా వల్లెకు అంత చచ్చిత ఎంచా : అని

ఇక అంధ్ర మహానదలు, కమ్యూనిస్టు పార్టీ, గెరిల్లా పోరాటాల కంగడి సరేనని, ఆ పోరాటాల్లో నేను పాల్గొన్నాను గనుక, నా అనుభవాలు, వాతో కలిసి వదిలేసి, నా గెరిల్లా మిత్రుల శ్వాసకాలు, సంఘటనలు తెలుసుకొగలిగాను.

శ్రీ మంగు వెంకటయ్యగారి ఓట్ల ఎంపిక ప్రకారం ఆయా సంవత్సరాలలో అరిగినవి వాచించడం అంగింది. అర్చితంగా ఫలానా తేదీ అని చెప్పలేక పోయినప్పటికీ ఆ అరిగిన సంఘటనలు వాస్తవికతలు అని దగ్గరగా పోలిపోయి ప్రయత్నించాను.

అయితే గురూ వా రచన ఫర్వాలేదురా అని ముందుకు నడిపి, శ్రీ కేసెపెట్టి నారాయణరాజుగారికి, ఇంకా అలోచిస్తూ కూర్చుంటే అసలునే ఎవరొచ్చి వారితోపోతే : అని హెచ్చరించిన శ్రీ మంగు సంకీర్ణయ్యగారి, ఇది చదువుయంటే నిజంగా ఆ పోరాటాన్ని కలిగి ముందు కదలాడినవని చెప్పిన నాటి పోరాట మిత్రుడు శ్రీ గుజ్జల పిరయ్యగారి, నా పంకరదీపకర చిత్రప్రతిని ఎంతో ఓపికతోనూ, మరెంతో శ్రద్ధతోనూ, విమర్శించి మరొక అందంగా వ్రాసి చెప్పిన

శ్రీ ముహూర్తి రామకీర్తయ్యగారికి, ఆయనలో నమోదయిన శ్రీ వాసుద
 గావి సభసంగంగానికి చేసేంతో ముఖ్యమీ యుద్ధాను ఆ ముఖ్యమీ
 నేను పిల్లలొకరు కూడా

అట్లాగే ఈ పుస్తకానికి అందంగా నా భావాలను తగ్గట్టుగా ముఖ
 ద్వితీయాన్ని ద్వితీయం శ్రీ సూక్ష్మరాజుగారికి నా పిల్లలారా ఈ
 పుస్తక ప్రచురణలో సహకరించి శాశ్వతమైన విశ్వవిద్యాలయం అవ్వవ
 న్నటువంటి దానిని యుద్ధగారికి, మూలమీ ప్రచురణ అందేంతో నాపాత్ర
 చేస్తూ శ్రీ దీక్షాకొండలు, కృతజ్ఞతాపరిచినదాని. అందరికీ మరొ
 కారి ముసలా పూరితులైనా కృతజ్ఞతలు అర్పించుకొంటున్నాను.

బీలాపూహపురి
 తి 17.0.1985

కృష్ణ యాపగిరి.

“తెలంగాణా అమరవీరుల స్మారక క్రాన్టు”

మహాం భవన్, హిమాయత్ నగర్, హైదరాబాదు-29.

ఒక ప్రశంస

“ఇది నా పూరు-వేసు జన్మించిన వీరగర్వ”

ఈ పుస్తకం, విలాపాపురం గ్రామంలో మొదటి నుంచి చివర వరకు, తెలంగాణా స్వాతంత్ర్య పోరాటములో వచ్చిన పరిణామాలకు ప్రజల్లో వివిధ రూపాలలో వచ్చిన భైతస్యముగకు, బాధా పోరాటాలలో పాల్గొనిన విఠానాలకు అర్థము చేస్తున్నది.

విలాపాపురము అనగానే తాలూకాలోని ఒక ప్రధానమైన గ్రామము. దీనికి తార్కిక ప్రాధాన్యము గూడా ఉన్నది. “మొగలు పాదుషా ఔరంగజేబు వెదిరించిన విప్లవవీరుడు సర్దార్ సర్వాయి పావన్న మా కూర్లో కట్టించిన ఎత్తైన కోట, బరుజాలు అనునిత్యం ఉత్తేజాన్ని కలిపించాయి”.

ఈ పుస్తకమును చ్రాసినవాడు బైజాం నిరంకుశత్వానికి, రజా తార్ల తార్లద్యాలకు వ్యతిరేకంగా జరిగిన పాటుత పోరాటములో స్వయంగా పాల్గొనిన విలాపాపురపు స్థానిక శ్రీ పైదుమ్మారెడ్డి యాదగిరి గారు.

ఈ పుస్తకము నందు 39 యాదగిరిగారు. ఆరంభము నుండి భిలాషాపురము వ్రాలు జమీందారుల మరియు జాగీర్దారుల పూర్వక దోపిడికి, నైజాం పూర్వక విధానాలకు వ్యతిరేకంగా ఏ విధంగా పోరాడారో కండ్లకు కచ్చెట్లు వివరించారు.

భిలాషాపురము గ్రామము, నా మిత్రుడు కాకతీయ విశ్వవిద్యాలయమునందు తెలుగు ప్రొఫెసర్ గానున్న 39 పేర్లవారం ఒక చ్చాదంగాన స్వగ్రామం కూడా. వీరు రచించిన పృథ్వి పురాణంలో "స్వకీయం" శీర్షిక క్రింద తమ గ్రామం గురించి శ్లోకించి అనేక కవితలను విషయాలు వ్రాశారు. దానిని క్రింద పొందుపెరుచుచున్నాను.

"నాకు పదమూడు సంవత్సరముల వయసున్నప్పుడు తేగానికి స్వాతంత్ర్యం వచ్చింది. అలా హైదరాబాదు రాష్ట్రానికి విముక్తి లభించ లేదు. ఇక్కడ నిజాంరాజరికాన్ని తొలగిస్తేయడం కోసం తెలంగాణాలో అంద్ర మహాసభ, కమ్యూనిస్టు పార్టీ నాయకత్వం క్రింద సాయుధ పోరాటము సాగింది. మా భిలాషాపురము గ్రామంలో ఖాన్లీ ఒడిలోను, తర్కలడిలోను నాకు సహచరులుగా నుండిన 39 పెరుమాండ్ల యాదగిరి (ఈ గ్రంథకర్త), 39 గుజ్జాల వీరయ్య, 39 గుజ్జాల నాకాయణ వంటి యువయౌదులు సాయుధపోరాటములోకి యాకిరారు. అనగామలోని అంద్ర భాషాభివర్ధన పాఠశాలలో కూడా నాకు ప్రేరణగతిలో ఉండిన, దీని కోమారు, పద్దకొండ గ్రామాలకు చెందిన విద్యార్థులు కొందరు తుపాకి లడ్డీ సాయుధ పోరాటాన్ని వర్ధించారు. అంతేకాక ఆ ఒడిలో మాకు పాఠాలు చెప్పిన వంతులు—39 గానుగుపాత నారాయణరెడ్డి గమ్మి లేత లడ్డీదారు. ఆ విద్యుత్ విప్లవములోనే ఉయ్యత-రజాకార్ల చేత, సోల పురము గ్రామంలో జరిగిన యుద్ధంలో 39 ముఖాముఖము మృగామృతి

జెందిన చాగంటి (గాడె) రాజయ్య, గొల్లవల్లి రాంమల్లయ్య అనే వారు కూడా చణాకార్లదేత అమానుషంగా చంపబడ్డారు. మా తొరంతా ఏకమై, పక్షిగేలు, బల్లలు, ఎర్రీలు దరించి చణాకార్ల నెడిరించి పోరాడిన నాటి జ్ఞాత తేజస్సు నేటికీ నా కన్నుల్లో కదలాడుతుంది."

ఇది పుస్తకంగా చెప్పబడిన చిరామోక్షకము వీరగాథ.

దీనినే పెరుమాండ్ల యాచగిరిగారు ఈ పుస్తకములో వివరంగా చిప్పారు.

ఇది దేవతస్తులందరు, స్వాతంత్ర్య సమరయోధులందరు చదువ దగిన పుస్తకము.

21.10.1988

రావి నారాయణరెడ్డి

పందనములు

నాయా "స్వారంత్రిద్యమంతో భీలాషాహపురం" అను పుస్తకానికి, తమ అమూల్యమైన సంజ్ఞాన్నివ్యమని కోరగానే, మొదట కాస్త అశక్తత చూపిస్తూ 'నేనెందుకయ్యా వ్రాసేది' అంటూ అందుకున్నాడు. చకాచకా కమ్మలు తిరదేస్తూ, పెద్దింగులు చూస్తూ, నావంకతేసి చూసి 'సరే అసారంతం చదువుతాను. కాస్త ఓపిక, తీరిక కావాలి' అన్నాడు. అంతే; ఎంతో సంకృప్తి కలిగిందీనాకు. నెమ్మదిగా, ఎంతో ఓపికతో భద్రవి సంకృప్తి చెంది "వ్రాస" రూపంలో సంజ్ఞాన్నిచ్చి నా యా కృషిని సారకం చేసినాడు.

నిజాం పరంభుక ప్రతిపాలన పొకవైపు, జమీందారీ జాగీరుదారీ దొరల దోపిడీ మరొకవైపు, నల్లేరు పై బండివలె సాగిపోతున్న నాటి ఆ రోజుల్లో, 'మీ భాంజెను దొర, నన్నోడులు దొర,' అని వస్తులున్న బార్యాపిల్లలు, వయస్సియంగా తాళ్ళ మీదవడి విలపిస్తున్న, ఆ బక్క రిక్కిన బొమికెల గూడుగా పున్న దిక్కు తోదని రైతన్నను. వెన్ను పట్టి లేపి క్షుణ్ణుడుకు నడిపి, వీరతెలంగాణా సాయుధ రైతాంగ గెరిల్లా బోధాధిపతి శంభారావం పూరించి, రథసాధధియై నడిసిందిన విప్లవ యోధుడు శ్రీ రావి నారాయణరెడ్డి గారికి, నేనే విధంగా ఆ వెన్నుతోనగిస్తూ నా వింతు మనస్సుతో వందనాలు తప్ప :

పెర్మాంథ్ల యాదగిరి
(ప్రగతిదక ర)

ఈ రచన గురించి

మన గ్రామానికి సంబంధించినంతవరకు పోరాటాలు చాలావరకు సవివరంగానే పేర్కొనబడినవి.

— తెలంగాణా పోరాట ఆశయ సాధనలు అందువల్ల ప్రయత్నాత్మకతావధం వగైరా వివరాలు బాగా వివరించబడినవి.

— పోరాట దశ విభజన, ఎత్తుగడలు తదితర విధానాలు, బాగా వివరించబడినవి.

— ఈ రచన చదివినంతనే, ఇందులో తొలగించవలసిన సంఘటనలు లేవు. చేర్చవలసినవి చాలా అరుదుగానే ఉన్నవి.

— ముఖ్యంగా మన గ్రామ పోరాట చరిత్రకంటే వివరంగా, చాలా ఆధునికంగా అప్పటినుండి యిప్పటివరకు చాలా జ్ఞాపకాలతో ప్రజలు ఇందుకు నాకెంతో సంతోషం కలిగింది.

— రచన చదువుచున్నంతసేపు చైం తెలియకపోవడమేకాదు, ఆ పోరాట గాథంతా నా కన్నులలో మెరిసినట్లు జరిగింది. ఈ మన గ్రామ చరిత్ర రచన చెరగని ముద్రగా, వీర చరిత్రగా చాలావరకు నిజాయితీతో కూడుకొన్న రచనగా దీనిని గమనించడంతో ఎలాంటి సందేహంలేదు.

— కావున మీరే రచించబడిన ఈ ప్రథమ రచన గాకుండా ఇక ముందు ఇటువంటి నిజాయితీతో కూడుకొన్న కొన్ని విస్తృత రచనల ద్వారా మన గ్రామమేకాకుండా దేశ యువజనులకు చదువను చూపుతున్న ప్రజాసేవలో పాల్గొని బడుగువర్గాల ఆశువును తీసి పోవడం, అందుకు లోబడ్డగిరివని అనిచుచున్నాను.

ఇట్లు,

— గుజ్జాల వీరయ్య
ప్రతిపక్ష గ్రామరక్షకుడు

అచార్య పేర్వారం జగన్నాథం 1/703 సీ.1.C, మిథివాసగల్
తెలుగు భాషాధ్యక్షులు వాలసముద్రం, హనుమకొండ
కాళీయ విశ్వవిద్యాలయం వరంగల్లు - 506001
వరంగల్లు - 506009 డి. 17-9-1988

తెలుగు కావ్యాధ్యక్షులు

ತಾಳಲಿಯ ವಿಕೃತಿವಿಧ್ಯಾಲಯಂ

వరంగలు - 506009

నల్లబ్బె సంవత్సరాలకు ముందు

తెలుగు తల్లి విక్షణం తెలంగాణ మీదలం

మాత్య దేశ ముక్తి కొరకు పోరు నల్పు కదలినాం

ఎట్టి వస్తుల గట్టిపెట్టి జబరసి నెగురగొటి

స్వేచ్ఛగాను బ్రతుకు రొరకు తక్కువయ్యి నిలదినాం

1

అనాది తెలంగాణా సాయుధ పోరాట కాలంలో అష్టాశంగా ఉండి పోరాటం సలిపేదళం గ్రామంలో ప్రవేశించి 'ఊరేగి'ను సమయంలో ఉత్సాహం ఉరకలు వేసేటటు గానం చేసిన మార్చి సాంగ్ ఇది. అనాడు పిళ్ళను 'సంగపోళ్ళు' అనేవారు అట్లా ఊరేగిన పేదవ గ్రామ చావడి వద్ద గుమి గూడిన ప్రజల్ని ఉద్దేశించి దళ నాయకులు ముందుగా కొన్ని పోరాటం గేయాలు పాడి ఉద్దేశాన్ని చక్కెల్కరించి పోరాటం ఆశయాల్ని ఆదర్శాల్ని ప్రజల కర్తవ్యాల్ని గురించి ప్రసంగించేవాళ్ళు. ఆ పేదవ దళం వేరే బోటికి వెళ్ళిపోయేది. ఈ 'సంగపోళ్ళ' ఊర్లో ప్రవేశించగానే ముఖ్యంగా ముగ్గురు రాష్ట్రస్థాయి నాయకులకు

జేజీలు పరికేవాళ్ళు. ఆ నాయకులు గావి నాయకులెవరి , బదం ఎవరెడి , ముఖం మొయ్యేడ్సీన్ గారలు. ఈ తెలంగాణా రైతాంగ సాయుధ పోరాటం అంతటికీ మా జనగామ తాలూకా కేంద్ర స్థానంగా ఉండెడిది. అప్పుడు జనగామ తాలూకాలో మా ప్రాంత నాయకులుగా నల్ల సర్పింహలు, సి. యాదగిరిరావు గారలుండేవారు. వీళ్ళ అప్పగవ్వకు మా ఊరికి రహస్యంగా వచ్చి వెబ్బురుండేవారు.

తెలంగాణా సాయుధ పోరాటం ప్రారంభం కావడానికి ముందు మా ఊరికి చెందిన కొందరు విద్యార్థులం జనగామలో చదువుతుంటూ ఉండేవారే. స్వాతంత్ర్యోద్యమం, ఆంధ్రోద్యమాల ప్రభావంతో అప్పు డప్పుడే జనగామలో ఆంధ్ర భాషాభివర్ధన పాఠశాల వెలసింది. దీనికి పోడిగా జనగామలోనే మునీర్ అహమద్ మెమోరియల్ పాఠశాల ప్రారంభించబడింది. జనగామలో వర్తకొండకు వెళ్ళే పూర్గంలో ఉన్న స్వర్గీయ చెంచారవు రాజరెడ్డిగారి ఇంటిని వదిలి రూపాయలకు దీరాయకు పీసుకొని మా ఊరికి చెందిన విద్యార్థులమంతా అందులో ఉండేవాళ్ళం. స్వర్గీయ పేర్వారం సరహాని, స్వర్గీయ రామామజువరం వరదయ్య 'మన్నీ' వరీక్షలకు చదువుతుండేవాళ్ళు. నారాయణపురం గ్రామానికి చెందిన మా బంధువు . బుస్సాని రామోజి కూడ సూలోపే ఉంటూ మన్నీ వరీక్షకు చదువుతుండేవారు. ఇది 'మైద్రక్ లేషన్'కు సమంగా విర్యహింపబడిన ఉదా భాషా వరీక్ష. మా గ్రామానికి చెందిన మరికొందరు విద్యార్థులు యర్రం చంద్రమౌళి, యర్రం శ్రీశైలం, కలకుంట్ల యాదగిరి, కల కుంట్ల అంజయ్య గారలు కూడ విద్యాభ్యాసం కోసం జనగామకు వచ్చి కొద్ది రోజులు మాత్రమే ఉన్నట్లు గుర్తు. వీళ్ళందా మరో ఇంట్లో ఉండే వాళ్ళు. స్వర్గీయ మంగు యాదగిరి, స్వర్గీయ పుష్పాల అదారి, మంగు

నుదర్శనం, అలేట యాదగిరి, పేర్వారం జగన్నాథం ఆంధ్ర బాషాభి
 నర్దనీ పాఠశాలలో ఐదవ తరగతి చదువుతుండేవాడు. ఈ పాఠశాలకు
 మా డిరివాడే అయిన తాడూరి వెంకటేశ్వరస్వామి అప్పడు మొట్ట
 మొదటి ప్రధానోపాధ్యాయుడు. ఈతని అగ్రజుడు స్వర్ణీయ శ్రీనివాస
 స్వామి కూడ ఇదే పాఠశాలలో అధ్యాపకుడుగా ఉండేడివాడు. ఈ సోద
 రుల తండ్రి గారైన స్వర్ణీయ తాడూరి లక్ష్మయ్య వంతులు మా డిర్ల
 నాణే కాక ఇంకా చాలా మందికి అక్షరాభ్యాసం చేయించిన 'మహాపా
 థ్యాయులు'. గాదె వెంకటయ్య ఈతని అనుజుడు స్వర్ణీయ గాదెమల్లయ్య
 ముసీర్ అహమద్ మెమోరియల్ పాఠశాలలో ఐదవ తరగతి చదువు
 తుండేడివాడు.

మేమంతా ఆరవ తరగతికి వచ్చే నాటికి అంటే — 15 ఆగస్టు
 1947 నాడు దేశానికి స్వాతంత్ర్యం వచ్చింది. అదే సమయంలో తెలం
 గాణాలో రైతాంగ సాయుధ పోరాటం ఉద్యమరూపం ధరించింది.
 మరొకవైపు రజాకార్ల బెడద ఎక్కువైంది. టిల్లకు డిర్లనే పెట్రోల్
 పోసి తగుల బెట్టడం పట్టల మాదిరిగా మనుమల్ని తుపాకితో
 తాల్చడం గడ్డివాముల్లో నజీవంగా దహించడం శ్రీలను అమానుషంగా
 మానవంగం చేయడం అనాడు రజాకార్లకు రోజువారీ కార్యక్రమంగా
 మారింది. ఇక్కడ ఒక్క సంఘటన జ్ఞాపకం చేస్తాను. ఒకగామలోని
 ధర్మస్థత్రంలో ఒకవాడు సాయంక్రం ఆంధ్ర మహాసభ వారి సభలు
 అరిగినాయి. బుట్ట కథ కూడ చెప్పేవాడు. మా డిరి విద్యార్థులమంతా
 ఈ సభలకు హాజరై మా 'తికాన' కు తిరిగివస్తున్నాము. అప్పటికే
 చాలా రాత్రి అయింది. మధ్యలో వద్దకొందకు వెళ్ళే దారిలో ఉన్న
 మోరీ వద్దకు చేరే సరికి కొందరు ఆకళాయి జనం మమ్మల్ని అల్లరి
 పెట్టినాడు. 'అందేరా సభ' అని ఎగతాళి చేసి బూతుమాటలన్నాడు.
 తండ్రినే నేను ప్రతిన్యందించి అట్టాంది. బూతుమాటలతోనే తిరిగి ఇండులు

నేలీగినాను. అంతటితో వాళ్ళంతా రెచ్చిపోయి నన్ను కొట్ట వచ్చినారు. అప్పుడు నాతోటి విద్యార్థులు నన్ను కాపాడినారు. ఇంటికి వచ్చిన పిదప ఇక ముందు నుంచి ఎవ్వరూ అనువుగాని చోట అధికంగా మాట్లాడ కూడదని నన్ను మందలించినారు. మరికొంత కాలానికి జనగామలో ఉండి మేము చదువులు కొనసాగించడం ప్రమాదంగా పరిణమించింది. అందువల్ల మేమంతా మా చదువులకు స్వస్తి చెప్పి, ముల్లెమూటలు స్వర్ణ పోని, బోరున వర్షం కురుస్తుండగా ఆర్థరాత్రి కాలి నడకన బయలుదేరి అతి రహస్యంగా మా స్వగ్రామం చేరుకున్నాం. అదే సమయంలో హనుమకొండలోని బంధువుల వద్ద ఉంటూ మర్కశి పాతశాలలో చదువుతుండే పెర్మాండ్ల యాదగిరి కూడ చదువు మానేసి స్వగ్రామం చేరుకున్నాడు. ఎక్కడా మా చదువులు అగిపోయినాయో అగ్గడినుండి పెర్మాండ్ల యాదగిరి సాయుధపోరాట చరిత్ర ప్రారంభమవుతున్నది. ఆ తరువాత రెండేండ్లకు మాశిరి విద్యార్థుల జట్టులో నుంచి నేనొక్కజ్జి మాత్రమే చదువు కొనసాగించినాను.

పెర్మాండ్ల యాదగిరి నాకు చిన్నాయన వరుస వాడు. ఈతని తండ్రి స్వర్ణీయ పెర్మాండ్ల రామయ్య నాకు తాత అవుతాడు. రామయ్య తాత వరకు భాగవతోక్తముడు. ప్రతినిత్యం తిరుమటి తిరుకావులేనిదే వచ్చి నీళ్లు కూడ ముద్దెవాడుతాడు. క్రమం తప్పకుండా వైష్ణవ వ్రతీకను తెప్పించుకుంటూ ఇంటి అరుగులమీద కూర్చుండి తగవన్నామ న్మరణతో కాలక్షేపం చేస్తుండేవాడు. నాకు మంచి చెడ్డం భారతమ్యం తెలిపినవాడు. నాకే కాదు మా నాయన గారికి జీవితానుభవాన్ని నూరి పోసినవాడు. అందుకే మా నాయనగారు కూడ ఈయనపై ఎంతో గౌర వాన్ని ప్రదర్శించేవాడు. మా యాదగిరి చిన్నాయన ఈ గ్రంథాన్ని

తన తల్లిదండ్రులకు అంకితం చేసి వాళ్ళ ఋణం రీయ్ కుంటున్నందుకు నేనెంతో ఆనందిస్తున్నాను. ఆయన్ని అభినందిస్తున్నాను. అభివందన పందనాలు సమర్పిస్తున్నాను.

యాదగిరి బిన్నాయన నాకు ఖాస్సీ లో నహాధ్యాయి. మా వాదలోని వాడు. ఇంటి వ్రక్కనే ఇల్లు అత్తలు కలిసిన కుటుంబ మిత్రులు. స్వర్ణీయ ఎద్ద దండయ్య, స్వర్ణీయ తిరువాయిప్పొడి సడ సేంహస్యామి గారలు మాకావాడు చదువులు చెప్పిన ఖాస్సీ పంతుళ్ళు. స్వర్ణీయ గులాం తాయార్, స్వర్ణీయ కోటప్ప పంతులు, స్వర్ణీయ హను మాండ్ల ఆగయ్య గారలు మాకు 'ధర్మబడి'లో చదువు చెప్పిన పంతుళ్ళు. బడి చదువులు నచ్చకనో, అద్వైతాకనో కోదండాలు ఎక్కడం, గోడకు బట్టలు వేయడం వంటివి మా యాదగిరి బిన్నాయన నా కంటే ఎక్కువ పార్లె చేసి ఉంటాడు. వీళ్ళ ఇంటిలో ఒక్క అల్లనేరెడు చెట్టు, ఒక రామ సీతావలం చెట్టు, ఒక కొబ్బరి చెట్టు, ఒక తాటి చెట్టు ఇంకా కొన్ని చెట్లు ఉండేవి. అల్ల నేరెడు వందల కోసం ప్రతి లోణ అ చెట్టు క్రింద గుమిగూడడం, లోణాకోక్క సారైనా తన్నుకోవడం మా కల వాటు. వగలంతా మా పెంటపురం వానిలో కూర్చుంటుండే చప్పరి సరి కార్యక్రమం. మా బట్టల్ని మేము నల్లు పెట్టి తెల్లగా ఉరుక్కోవడం, ఉతికిన వాటిని స్వయంగా ఇత్త్రీ చేసుకోవడమంటే మాకు సరదా. ఇత్తడి గిన్నెలోనో లేక చెంబు లోనో నివ్వలు పోసి ఇత్త్రీ చేయడం మేమానాడు చేప్పిన విద్య. బట్టలు ఉరుక్కోవడానికి మేము అప్పు ధవ్వడూ 'పెర్పాబోడు' కు వెళ్ళేవాళ్ళం. ఆ బోడు మీద రంగనాయ ఐల గుడి చెంక అక్కడక్కడా పర్లపు నీళ్ళు అగి గుండములవలె ఉండేవి. ఆ గుండములలో బట్టలుతుక్కొని స్నానాలు చేసి మెల్లగా ఇల్లు చేరుకునేవాళ్ళం. ఇక గోరీలాట, బొంగరాలాట, చిట్టగోనె ఆట

లందే మాకత్యంత ప్రీతిపాత్రమైనవి. అట్లా మా బాల్యం అటపాటలతో
అనురాగాలతో పోట్లాటలతో గడిచింది.

4

ఇక్కడ మళ్ళీ మొదటికి వస్తాను. తెలంగాణా సాయుధ పోరాటం
సమయంలో చదువులు మానేసి జనగామ నుండి మేఘూ, మానుమకొండ
నుండి యాదగిరి దిన్నాయన మా స్వగ్రామం చేరుకున్నామని ఇంతకు
ముందే తెలిపి ఉన్నాను. రజాకార్ల దురాగతాల కారణంగా ప్రజలు
ఈమ ఆస్తి పాస్తుల మీద, దివ్య కి ప్రాణాల మీద కూడ ఆశలు వదులు
కున్నారు. తెలంగాణం సవ్య కుంభదీ వలె మంచి పోతున్న రోజులవి.
పెద్దలు వసీ పాటలు వదలి, పిన్నలు చదువు సంద్యలు అపి శ్రణమొక
యుగంగా కాలాన్ని ఈడుస్తున్నారు. చచ్చే ముందైనా నవ్వుతూ దావా
లన్న వేదాంత చోరణితో మేము పేకాటలతో కాలక్షేపం చేసేవాళ్ళం.
అనాడు 'అడ్డు కర్తు' మా కథానంలో ఉన్న అట.ఈ అడ్డుకర్తులో నేను
అరితేరిన వాటిగా ఉంటేని. రజాకార్లు నిజాంపోలీసుల నుండి గ్రామాల్ని
రక్షించుకోవడం కోసం వరొకవైపు యువకులతో గ్రామ రక్షక దళాలు
ఏర్పడినాయి. అట్లా మా ఊర్లోనూ అలమైన రక్షక దళాలు ఏర్పడి
చురుకుగా పని చేసినాయి. గుజ్జల పీఠయ్య గ్రామ రక్షక దళ నాయ
కుడుగా ఉండేవాడు. ఈయన ప్రతినీత్యం రక్షక దళాల్ని వెంట రీసు
కాని రాత్రంతా ఊర్లో గస్తీ తిరిగేవాడు. ప్రతి రాత్రి కనీసం ఒకటి
రెండు సార్లునా మా ఇంటికి వచ్చి మా నాయన గారిని 'సంతన్నా'
అని లేపి వలకరించి వెళ్ళేవాడు. రజాకార్ల వాహనాలు ఊర్లో ప్రవేశించ
డానికి ఏలులేకుండా అన్ని బాటల్లోనూ లోతైన కందకాలు త్రవ్వెవ్వారు.
తెల్లగ తెల్లనార్లు వాడవాడకూ ఎట్టాని నెగట్ల మండుతుండేవి. ఆ నెగట్ల

XIX

వద్ద రక్షక దళ సాయము కావలా వదుతునేవారు. అక్కడ సేనుకూడ వదుకోవాలని ఆమితోత్సాహాన్ని ప్రదర్శించేవాణ్ణి. ఐతే మా నాయనగారు నన్ను వదిలేవారు కాదు. ప్రతి ఇంట్లో వదిలేలూ, బల్లలూ, బట్టిలూ నాటు తుపాకులూ తప్పుదుండ ఉండేవి, మా ఇంట్లో కూడ తరతరాలుగా వచ్చే పాతకాలం నాటి ఆయుధాలూ ఒక 'బజ్జాయి' ఉండేవి. వీటిని ఉద్యమ ప్రారంభంలోనే కమ్యూనిస్టులూ తీసుకొని వెళ్ళినారు. గ్రామ రక్షణకోసం అవసరమైన నాటుతుపాకులవంటి ఆయుధాల్ని మండుగుండు సామగ్రిని మా ఊర్లోనే తయారు చేసేవారు. రజాకార్ల లారీలుగ్రామాన్ని ముట్టదించడానికి వస్తున్నాయని తెలిసికోగానే స్వర్గార సర్పాయి పావన్న నిర్మించిన కోట బురుజుల మీద కావలా కాసే వ్యక్తి దప్పు కొట్టేవాడు. అప్పుడు వెంటనే ఇంటికొక వీరుడు వీరభద్రుడై విప్రునించి ఊరు చుట్టూ పరియాకారంగా వీర్వడి గ్రామాన్ని రక్షించుకొనేవాళ్ళు. ఇంటికొ వీర వనిత అవర కాళికగా శివమెత్తి శత్రువుల కండ్లలో కారంచల్లి అత్త రక్షణ చేసుకునేది.

గ్రామ రక్షత దళానికి నాయకత్వం వహించిన కారణంగా గుజ్జాల వీరయ్య మీద రజాకార్ల కన్ను పడింది. ఈతణ్ణి అంతం చేయాలని వాళ్ళు నిర్ణయించుకున్నారు. ఇది తెలిసిన గుజ్జాల వీరయ్య మొత్తానికే సాయుధ పోరాటంలో చేరినాడు. ఈయన కొంతకాలం ఆదిరాజాడు ప్రాంతంలోనూ పోరాటం నడిపిన విప్లవయోధుడు. ఇది ఆయన జీవితంలో ఒక మలుపు. ఇంకా మా ఊరికి చెందిన గుజ్జాల నారాయణ వంటి మరికొందరు యువయోధులు సాయుధ పోరాటానికి అంకితమైనారు.

అప్పుడప్పుడూ మా ఊరికి వచ్చి వెళ్ళే 'సంగపోళ్ళ' నుండి సేను పోరాటం పాటలు రాసుకొని కలశస్త్రం చేసి పాడుకుంటూ ఆనందించే

వాణ్ణి. ఉద్యమకారుల్ని చూసి ఉప్పొంగి పోయేవాణ్ణి. జనగామలోని ఆంధ్ర బాషాభివర్ధన పాఠశాలలో నాకు పాఠాలు చెప్పిన వంతులయ్య స్వర్ణీయ గానుగుపాటి నారాయణరెడ్డి సాయుధ పోరాటంలో చేరినాడు. ఒకనాడు ఈయణ్ణి రజాకారులు సోలీపురం గ్రామంలో వెంటాడి పట్టుకొని కాల్చి చంపినారు. ఈతని స్మృత్యర్థం—

"ప్రజలు వడెడూ బాధ చూచి ఓర్వాలేక
వంతులయ్యా. పనికి, స్వస్తి చెప్పిచ్చావు
త్యాగమూర్తివి నీవురా. కామ్రేడ్. ధన్యమూర్తివి నీవురా.
రాకాసి నై జాము రాక్షసాచర్యలను
రూపుమాపి ప్రజలు సుఖియించుటకుగాను
రంగాన చూకినావూ. కామ్రేడ్. రాక్షసుల తరిమినావూ."

అనే ప్రజాగీత మొకటి వెంటనే ప్రచారంలోకి వచ్చింది. దీన్ని నేకు అనాడే దళ నాయకులనుండి సేకరించి కంపిస్తంబేసి ఉంటిని. ఇదే ఆంధ్ర బాషాభివర్ధన పాఠశాలలో నాకు పై తరగతిలో ఉండిన చీట కోడూరు ముకుందారెడ్డి, వడ్లకొండ గ్రామానికి చెందిన ఇంకా మరీ కొందరు విద్యార్థులూ సాయుధ పోరాటంలో ప్రవేశించినారు. ముస్లి వరీషకు తయారవుతూ ప్రౌద్ధస్తమానం జనగామలో మా ఇంట్లోనే గడిపే చీట కోడూరు నారాయణరెడ్డి కూడ తుపాకి చేతబట్టి సాయుధ పోరాటంలోకి దూకినాడు. వీళ్ళంతా అవ్వడవ్వకూ దళంతో కలిసి మా ఊరికి వచ్చినప్పుడల్లా నా ఉద్రేకానికి ఉత్సాహానికి అవధులుండేవి కాదు. అంతకుముందు కొద్ది రోజుల క్రితమే పాఠశాలలో నాకు సహచరులుగా ఉన్న బాళ్ళనూ, పాఠాలు చెప్పిన వంతులయ్యనూ కొత్త నేషంతో పోరాట దళంలో చూసేసరికి నాకొక విధమైన అనుభూతి

కట్టుగుతుండేది. వీరావేశం ముంచుకొని వచ్చేది. ఇతే ఏం రాతం ? అప్పుటికి వా పయస్సు కేవలం 19 సంవత్సరాలు మాత్రమే.

తెలంగాణంలో సాయుధ పోరాటం గ్రామగ్రామంలో ప్రజ్వరిల్లిన రోజులవి. రేణుకుంట రామిరెడ్డి, కుత్బురం రామిరెడ్డి, రజాకార్లతో పోరాడి వీరమరణం పొందిన వార్తలు మా కవ్వడు అందుతుండేవి. విప్లవవీరుడు స్వర్ణీయ ఆరుట్ల రామచంద్రారెడ్డికి కొన్ని అద్భుత కథలు వున్నాయనీ ఆ సుహృదులతో ఆయన పోలీసుల కన్నుగప్పి అంతర్ధాన మవుతుంటాడని కొన్ని గాథలు ఆనంలో ప్రచారమైనాయి. ఇలాంటి వార్తలు విన్నప్పుడల్లా నాలోని ఉడుకు రక్తం ఉరకలు వేస్తూండేది. ఇదీ ఆనాటి పోరాట పరిస్థితి. అదిగో ఆట తమ ప్రాణాల్ని దలిదానం చేసిన ల్యాగడనులు. ఇదిగో ఇటు తమ సర్వస్వాన్ని కోల్పోయిన కీ రికాయలు, వాళ్ళు ఆమర వీరులు. వీరు అశాశ్వతులు.

ఇక ఆసలు విషయానికి వస్తాను. తెలంగాణంలో సాయుధ పోరాటం సాగుతున్న కాలంలో అంటే 1947 ప్రాంతంలో నాకు 19 సంవత్సరాల వయస్సు. యాదగిరి బిన్నాయనకు 17 సంవత్సరాలు. ఆయన దృఢ దిత్తం కలవాడు. కట్టుపుగా కనిపించేవాడు. కట్టె విరిచి నట్లు మాట్లాడే స్వభావం ఉన్నవాడు. కాబీ బేరాలకు తాచిచ్చేవాడుకాదు. పట్టిన పట్టు వదలనివాడు. సంఘ చింతన చేసేవాడు. అవసరమైతే ఏవరినీ లెక్క చేయనివాడు. అటపాట్లలోగానీ, చదువు సంస్కర్తగానీ మేము సహచరులం.

ఒక రోజు ఎక్స్‌ప్రెస్‌మాదిరిగా యాదగిరి బిన్నాయన నాతో అట తాడడానికి రాలేడు. ఇతని ఇంటికి వెళ్ళి ఖా 'శిష్టాయి' నడిగినాను.

సమాధానం రాలేదు. మావాడతో అడిగిచూసినాను... అన్నా... తెలియలేదు.
 డింకంటా వెదకినాను. జాడ కనిపించలేదు. ఇంకా చూస్తున్నాను.
 మౌనంగా ఉండి మాటాడలేదు. ఏదోమిటాచిట్టా.
 నాను. రాతి గుండెను ప్రదర్శించింది. తూర్పున 'రావిచెట్టు' నడిగి
 నాను. దాని ఆకులు జుకుల్లా కదలాడినాయి. ఉత్తరాన మా 'పెంట
 పురంబావి' నడిగినాను. కట్టోల జలదీవలె కనిపించింది. దక్షిణాన
 'ధర్మబడి' నడిగినాను. 'సంఘం శరణం గద్దామి' అన్నమాటలు
 దాని గోడల నందుల్లోనుంచి సన్నగా వినిపించినాయి. మరెక్కడికీ
 వెళ్ళినట్లు? ఆయన ఏం చేస్తున్నట్లు?

"గద్దె దిగరా నైజాం రాజా వద్దోరిపోరా ।
 సాగడోరి నీ కసాయి పాలన
 స్వాతంత్ర్యోజ్వల జగత్తులో
 పోరాటంబున నీ ప్రభుత్వమును
 గోరి గట్టుచే నిక్కము రా ।"

అన్న పాట తెలంగాణా ధర్మిలో ప్రతిధ్వనించింది.
 ఇక చదివి మీరే పోయ్యుకోండి
 'పెంకొండ యాదగిరిని.'

పేర్వారం జగన్నాథం

స ప ర ణ టు

పుట	పేరా	వంక్రి	ఉన్నది	ఉండవలసింది.
8	1	2	స్ఫూర్తినిస్తున్నదిగా	స్ఫూర్తినిస్తున్నట్లుగా
10	3	1	ఇక	ఇక్కడ
22	2	4	వంచిన	వచ్చిన
28	3	7	(—)	(మెచ్చుకొనే విధంగా)
		11	రావల్సింది	రావలసిందె
27		5	కొండెల్లి	కొంపెల్లి
34		1	శ్రీ సృసించుశర్మ తొల్లేటి	శ్రీ తొల్లేటి సృసించు శర్మ
		4	మడికొండ, మెట్టుగుట్ట	మడికొండ మెట్టుగుట్ట
89			యువనాయకుడై	యువనాయకుడైన
40			అట్టడుగువడిన	అట్టడుగున పడి
		11	కట్టూరి	కటుకూరి
69		3	అగ్నిగుండం	అగ్నివర్షకం
77		2	కాంచూనక	కాచిమడక
88		3	అరకు	వరకు
89		3	గ్రామాన్ని	గ్రామాల్ని
96		3	ఎందుకు	ఎందరు
97		10	క్షణక్షణికి	క్షణక్షణానికి
111	2	3	దొరక	దొరికి
112	1	7	స్వయాపైలా	స్వయాపైలైన
125		0	బొంద	బెంద
110 . 111			పుటలు అటు-ఇటుగా పడినవి.	గుర్తించవలెను.

౨ వూరు -

నేను జన్మించిన

కత్తి ముందా? లేక కలం ముందా? అనే ప్రశ్నకు పెద్దలు
వీధ్యావేత్తలు—వీధి ముందంటాలో నాకేమీ తెలియదు. కానీ నా
మట్టుకు నేను కత్తే ముందంటాను. ఎందుకంటావా? నా ఊరు చర్చిత
కాస్త వెనక్కు వెళ్ళి తెల్సుకుంటే నాకు తెల్సింది కత్తేనని.

నేటికి మూడువందల సంవత్సరాల క్రితం మొగల్ చక్రవర్తుల
పాదాలక్రింద మన దేశం నలిగిపోతుంటే, మన సీమలు వల్లకాడు
తొతుంటే, చూస్తూ నవ్వించలేని పేరులెందరో, మొగల్ సామ్రాజ్యా
నికీ ఎదురు తిరిగారు. అటు పేర శివాజీ మహారాష్ట్ర మొదలు ఉత్తర
చారతాన్ని పూపివేస్తున్న రోజుల్లోనీ, దక్షిణంలో ముఖ్యంగా మన
తెలుగు గడ్డపై మన నర్సాయు పాపన్న మొగల్ చక్రవర్తుల తాజే
దారులైన గోలుకొండ సపాటుల, వైశాలిక పరిపాలనపై తిరుగు
బాటుకు నర్వశక్తులను సమీకరించాడు. ఆ పరిపాలనలో అణగారిన

నిద్రాణంలో వున్న పల్లె యువకుల కూడగట్టాడు.

మా గడ్డపై ఆ కోటను నిర్మించుటకు ఒక సమయమున స్థల పరిశీలన జరుపుచుండగా, ప్రక్కనే యున్న ఒక పొదలో నుండి కుండేలులేచి పాపన్న వెంటయున్న కుక్కను తరిమివదిలె; ఆ సామెల ఈ కోటకు వుంది.

ఇది ఒకసంభవం కావచ్చు. మరి ఏది సంభవం? చలిరీతుల చేత శర్యం ఎట్లా చచ్చింది? ఇటు భండాలతో చపి ఆస్తమించని సామ్రాజ్యాన్నేలిన, తెల్లదొరతనాన్ని తన దిన్న నీవి మీదికి ఎట్లా తరిమింది. ఈ రెండూ వాస్తవమే అయితే—ఆ సాటు ఇంతుపులై నుండేర్పు ఒక్కదై తరమకూడవని ఏమైనా వుందా?

ఈ విశాల భారతాన్నీ ఏలుతున్న క్రూర చక్రవర్తులను ఓంరేశ్వలాంకి సామ్రాజనమే తరిమి కొట్టింది. శాంతి కౌరవ, స్వేచ్ఛ కౌరవ, ముందు పాపన్న తన కత్తిని యుగిపించాడు. తర్వాతే శాంతి ఏర్పడింది. అప్పుడు స్వేచ్ఛ ఏర్పడింది. ఇకసాఫీగా నాగింది కలం. సాగింది ముందుకు. ఈ గడ్డమీద వంద సంవత్సరాలకు కలం సడిదినట్లుగా చాఖరాలు వున్నవి నేటికీ. అదీ శ్రీ పాగాల శరభయ్యగారి కుమారుడు శ్రీ కొట్టూరియ్యగారు నేటికీ సుమారు రెండు వందల సంవత్సరాల నాడు తన కలంతో (మంటము) "బగవ రాణీయం", "చింతాపండి" అను వైద్య గ్రంథములను తాటియాకుల పైన వ్రాసుకొన్నవి నేటికీ వారి నాలుగవ మనుమరైన శ్రీ పాగాల

అనుదంగారి వద్ద తద్రవరచణియున్నవి, ఆ తాళపత్ర గ్రంథములు.

నాడు గౌడ కులానికి చెందిన నర్మాయ పాపన్న ఈ తోటను నిర్మించి మొగల్ చక్రవర్తులకు ఎదురుతిరిగి ప్రాణాలొడ్డితే, నిన్న మొన్ననే అదే గౌడ కులానికి చెందిన మరో వీరుడు—నిజాం పరిపాలనకు, జమీందారీ, జాగీరుదారి, భూస్వామ్య విధానం రద్దు కొరకు సాగిన సాయుధ రైతాంగ పోరాటానికి, ఆయుధాన్ని చేత దరించి ఈ తోటపైనే పహరా జాస్తూ ప్రాణాలొడ్డింది అమరుడైన మన గొల్లవల్లి రాంబల్లయ్యగారు. తర్వాతే శాంతి వీర్పడింది. అందుకే నా కలం ముందుకు సాగుచున్నది.

ప్రశ్న: పోకిలో నుందరంగా దిద్దుతున్న నా పల్లె

మా గ్రామం హన్మకొండ హైదరాబాద్ రహదారికి (లీ) దూకిలో మీటర్ల దూరం రమునాటవల్లి రైల్వేస్టేషన్ కు సరిగ్గా సడమటి దిశలో వుంది. దాని పేరు "ఖిలాషాపురం".

నాడు ఎవరైనా గ్రామానికి వచ్చలిస్తే ఖిలాసు (పోట) చూస్తూ పయనిస్తే సరి, చట్టమైన కండలు, క్రెక్కిరిసిన మోడుగలు, పేపలు, సంక్రమలు, తుమ్మలు, తాటితోపుల మధ్యనుండి పంకర టింకరగా యున్న బాటలు, ఒంటరిగా పట్టవగలు నడిచినా భయపడక మానకు చి వ్యక్తి అయినా. అలా నడచి వచ్చిన వ్యక్తికి నాడు నేడు గ్రామ

ముంగిటిలో యున్న రావిదెట్టు సుస్వాగరం పలికి చల్లని గాలితో సేదదీరునుంది.

ఇదే మా గ్రామ ప్రధాన వీధిగుండా నడుస్తూ గ్రామ నది బాడ్డుకు చేరుకోగానే నాలుగు బాటల కూడలి మధ్యన ఎత్తైన ఒక చావడి దానిపై నాటి విజయ సంకేతంగా యున్న ఒక నాటక ఫిరంగి, తన్ను గుండ్లు పడుకుగా తర్కసమిచ్చేవి. ఆ ఫిరంగిని చూడగానే, ఎప్పుడైతేనా ఓహో ఇది పరగట్టా, ఇదేనా మొగల్ సామ్రాజ్యానికి, గోరుకొండ నవాబుల పరనానికి పోలిదెట్టు కొట్టింది ఇక్కడేనా? అని ఆనందమొంది అక్కడి నుండి తిన్నగా 'ఉత్తరము వైపుకు తిరిగి వండి గిజాబు నడుస్తామో లేదో, కేట ముఖ ద్వారం వచ్చేస్తుంది.

ముందు దక్షిణం వైపు ఆతి సామాన్యంగా పున్న ద్వారం నుండి తూర్పు దిశకు తిరగగానే, అతి బ్రహ్మాండమైన ఎత్తైన దుర్భేధ్యమైన ప్రధాన ద్వారం వచ్చేస్తుంది. ఆ నిర్మాణాన్ని తలవైకెత్తి చూస్తూ పదడుగులు వేశామో లేదో, అతి చిన్నదైన మూడవ ద్వారం వచ్చేస్తుంది. ఆ ద్వారంనుండి విశాలమైన కోటలోకి ప్రవేశించాలంటే, పూర్తిగా చేతులు ఘామికి అనిచ్చి వంగి నడవటమే లేక కూర్చుండి పోవటమే ఇర్లాల్పందే.

శత్రువు దుర్భేద్యమైన ఎత్తైన ద్వారాన్ని పగులగొట్టి రాగల్గితే ఈ చిన్న సామాన్యమైన మూడవ ద్వారం దాటి లోనికి ప్రవేశించాలంటే ఇరువైపుల కోట నుండి ఆ నాడు నలినల, కాగో సూనెము వైన

క్రమమరించేవారట, ఇది ఎట్లాగో తప్పకున్నా శత్రువు వీ విచిత్రమైన పోరాటాన్ని సలపకుండా కూర్చుండి నెమ్మదిగా కోటలోకి ప్రవేశించుటకు సాహసినై శత్రువును లతి సులువుగా దెబ్బకొట్టే విధంగా నిర్మించబడింది.

ఇక మనం యివన్నీ చాటి లోనికి ప్రవేశించగానే విశాలమైన స్థలం, మధ్యలో ఎదురుగా మరో ఎత్తైన బురుజు వర్షనమిస్తుంది. అప్పుడు గాని మనకు ఈ దుర్భేద్యమైన దుర్గాన్ని వశపరచుకున్నంత అనుభూతిని పొందురాము. ఆ సంతోషం తోట కోట ఉత్తరం దైవు సడుస్తూ నైరుతి మూలకు ఎక్కి పట్టగోడ ప్రక్కన నిలబడి చూస్తుంటే ప్రకృతి ప్రసాదించిన దృశ్యాలు మన కళ్ళముందు కదులాడుతాయి, తెర మీది దృశ్యంలా.

జులంబున ఏమిన్న రస భూధాగవు ఎల్లలను నిటారుగా నిలబడి చూస్తుంటే, కొండలు, కోనలు, చట్టమైన లడవులు, మధ్య మధ్యన ఎచ్చిక మైదానాలు, సెలయేరుల్లా పారిన నదుల ఒడ్డు సొంపులు, చూరంగా సాహాయాలుగా నింగిని చుంబిస్తున్న గోపాల స్వామి కొండ సానువులు, కాస్త దిగువకు చూస్తే పులి లొడ్డులు, అక్కడ నుండి దక్షిణ దిశకు గ్రామాన్ని పడమటి వైపు నుండి చుట్టేస్తూ సాగిన కొండలు, మధ్య మధ్యన మానవ నిర్మిత తటాకములు, మన కళ్ళముందు ప్రకృతి ప్రసాదించిన సరస్సులా కను విందుగా కనిపిస్తాయి.

కోటకు నైరుతి మూలన సుమారు రెండు (2) కిలోమీటర్ల

దూరంలో గరుగుతాయి ఆయకట్టున, అమరవీరుల సమాధులు, మనకు ఇప్పటికీ స్ఫూర్తినిస్తున్నవిగా ఆ వికాల ప్రదేశమంతా వందలు పేలుగా మన కళ్ళముందు కదలాడుతుండే నిశ్శబ్ద గంభీర వాతావరణం మనల్ని చుట్టేసి నిలబడుంది. ఒక నిమిషం మౌనంగా అక్కడి శౌర్యానికి, పరాక్రమానికి తోడునీడగా నిలిచిన వీర హనుమాన్ విగ్రహం ఆ సమాధుల రక్షిస్తున్నట్లుగా వుంది నేటికీ.

కోటకు అతి సమీపంగా వీరులయందగా నేటికీ పిలుస్తారు. ఇక్కడ నాడు బహుళ సమావేశమయ్యేవారేమో, లేక కోటలోనుండి శ్రవ్యం సౌరంగమార్గాన ఇరవీనుండి వచ్చి పోయేవారేమో, ఇంకా ప్ర కోటకు దగ్గరగా పడమటికి నడిచి నైరుతి వైపున చిట్టెపుగడ్డ వర్షం మిస్తుంది. ఇక్కడ ఆయుధాలకు కావలసిన ఉక్కును కొలుములలో కరుగటోని చేసేవారేమో. అందుచే కరుగ బోసినప్పుడు వెళ్లే ఇనుముతో వున్న మట్టి పెల్లలు, కొలుముల నుండి తీసిన నల్లటి బూడిద నేటికీ వుంది ఈ స్థలంలో.

ఉత్తరాన్నే ఉన్న పచ్చిక మైదానాల్లో పందలు వేల సంఖ్యలో ఆవుల మందలుండేవని, అవి గోవులగూడెం అనే స్థలంలో విశ్రాంతి తీసుకొనేవనియు, ఇక్కడే మరో చిన్న మురుజు కూడా వుంది. ఈ మురుజు పై నుండి ఇటు గోవులను పరికిందటానికే, అటు ప్రధాన దుర్గానికి సంకేతాలిచ్చేటందుకు గాని ఉపయోగపడేదని ప్రతీతి. ఇంకా ఎన్నో, ఎన్నోన్నో.

నాడు దట్టమైన అడవులు, వచ్చిక మైదానాలు, కొందలు, కోసలతో చూడముచ్చటగా వుండే, నేడు విడి స్థానంలో వచ్చి పంట పొరాలు, ఆ వైరులనుండి చల్లని పిల్లగాలులు వీస్తుంటే, ఆ అందమైన పంటదేలను, కోట నై బాగం నుండి తింకిస్తుంటే, గుబురు గుబురుగా పెరిగిన చింతలు, వేపల చుట్టూ నుండి కనిపించే పెంకు టీల్లు, గుడిసెలు ఒక్కొక్కటే చెడురుబొడుగుగా వున్న మిడ్డెలు, అలయగోపుర శిఖరాలు, శ్రమతీపుల కదలికలు, పిల్లల కేరింతలు, పెంటూ చూస్తూ అలాగే మై పురచి ఉంటారు ఎవ్వరైనా.

అయితే సర్దాయి పావన్న కోటను నిర్మిస్తున్న కాలంలో గ్రామం మూడ్రం ఈకోట చుట్టూగాక, కోటకు దక్షిణం వైపు నేరున్న పోళమ్మ, హనుమాంధర్ గుడి ముందు నుండి వచ్చిందివై వున్న ఉండేదని నాటి అనవాల్లు చెబుతున్నట్ట.

నిన్న మొన్న వెలసిన ప్రభుత్వ గృహాలకు రావలసిన రాయి రప్ప వాటి కొరకు ప్రజలు చ్రచ్చురాలు బరువగా, ఈ స్థలములో నాటి భవంతుల పునాదులు, చుట్టూ వుండే అవుణాలు, భవంతుల నుండి నీరు వెళ్ళుటానిది ఉపయోగించిన పొడవాటి దృఢమైన మట్టితో చేసి కాలిచ్చిన గూసలు (చైపులు) మున్నంలో నిర్మించిన చెక్కుచెదరని మనసాలలు (గదికి గదికి చుట్టూ ఉండే స్థలం) నాటి పురాతన బేడ బావులు ఇప్పటికి ఉన్నవి. వీని ప్రక్కనే 'రానప్ప బావి' అనే పేరు గల బావి నేటికీని వ్యవసాయానికి ఉపయోగంలో ఉంది. నాడు ఈ గ్రామాన్ని ఏ చిన్నపాటి రాజు పాలించాడో తెలియదు. ఆ రాజుగారి

ఇంటికి కావలసిన మంచి నీటికి త్రవ్వినదై యుందాలి. అదిదులే
రాన, రానప్పు ఖావియని నేటికి వాడుకటో పిలుస్తుంటారు.

ఈ విషయం చరిత్రకారులు, పురావస్తు శాస్త్రజ్ఞులు నిర్ణయం
చాలి తప్ప నా' లాంటి సామాన్యుడు నిర్ణయించలేడు.

ఏది ఏమైనా ఇక్కడి ప్రతి అడుగు నేలకు గ్రామానికి ఎంతో
చరిత్ర ఉంది, అని చెప్పటానికి సాహసిందజముతో తప్పలేదేమో.

అంతేనా? ఒకానొకడు ఏరత్నానికే ప్రసిద్ధి చెందిందేవాడు, విద్య,
వైద్య, తోతిళ్ళావుంటోనూ, సంగీత, సాహిత్య, నాట్యకళా రంగాల
లోనూ, మరెంతో ప్రఖ్యాతి చెందింది. నాదేకాదు నేడుకూడ,
అందుకే ఈ గడ్డమీర పుట్టదం నా అదృష్టమని నగౌరవంగా నెప్పు
కొంటాను నేను.

జమీందారి - భూస్వామ్య విధానం

మా గ్రామం నిజాం సవాబుగారి స్వంత పరిపాలనలో వుండేది. నిజాం స్టేట్ యంట్రింగ్ముతో, దీనికి సంబంధము లేదు. అందుకే దీన్ని "సర్పెభాస్" అంటారు. (ప్రత్యేకించి స్వంతం అన్నమాట) ఈ సర్పెభాస్ గ్రామాల అదా యం సవాబుగారి స్వంత ఖర్చులకు మాత్రమే ఉపయోగపడుతుంది. నిజాం స్టేట్లో సర్పెభాస్లుగా యున్న గ్రామాలన్నిటికీ తాలూకా షర్కి అని (అంఖర్ పేట) జిల్లా, అత్రాప్తల్లా అని (పట్టణం చుట్టూఉన్న ప్రాంతం అని అర్థం) పర్యవేక్షణలో ఉండేది.

ఈ గ్రామ ప్రజలు పరిపాలనా సంబంధమైన, లేక తమ దైనిందిన వ్యవహారములు పరిష్కరించుకొనుటకు, తాలూకా లేక జిల్లా వెళ్ళాలంటే, నేరుగా ప్రాద్రాకాద్ సగరాలికి వెళ్ళాల్సి వచ్చేది. సామాన్యులు అట్టిదుగున పడి నలుగుతు, ఇంక వ్యయ ప్రయాసాలకు ఓర్చి బెళ్ళదలచినా వందమైక్కు ప్రయాణ

సౌకర్యాలు లేన అ రోజుల్లో ఎవరికీ సాధ్యం, ఈ ఇబ్బందుల వల్ల నయ్యారో అంటే. (ప్రభుత్వం) ఏమిటో నాటి ప్రజలకు తెలిసిందిరాదు.

ఎరికి తెలిసేంద్రా, వారి మీద ప్రతి నిత్యం పెత్తనం లేదు' స్వారిచేసే దొరలు, దేశముఖలు, పిల్ల జమించారులు, వారి గుమస్తాలగు పతేల్ పట్టారీలు. వీరికి జోహాకుమ్ లా (అజ్జలు) ఉండి ఎంతటి మామూలువైనా వెనుదీయని గుండా గుంపులు మాత్రమే.

ఇక ముగ్గురు పెద్ద దొరలు - ఒకరు లింగాల వేంకట రంగారెడ్డి, మరొకరు కెల్లూరి శేషవరాపు, మూడవవారు రంగ రాజు శేషవరాపుగారలు. మొదటివారు వన్నెండు గ్రామాల జమించారు. రెండవ వారు పది గ్రామాలకు, మూడవవారు ఐదు గ్రామాలకు జమించాడు. ఈ ముగ్గురికి తమ గ్రామాలలో పతేల్, పట్వారీ, మాలి, జోదాలు గల పతన్లు, వీరి వీరి బిడ్డం వచ్చిన వారినే గ్రామాధికారులుగా నియమించనూవచ్చు, లేదా తీసుకునూవచ్చు. సర్వాధికారాలు ఈ దొరలదే. ఇక పిల్ల భూస్వాములు యిద్దరు. ఒకరు సర్పయ్య పంతులు (మంగు శింహాద్రి) మరొకరు రాంసింగ్ పంతులుగారలు. ఈ ముగ్గురు దొరలకు ఉన్న భూమిలో 80 శాతము, పిల్ల దొరలకు 5 శాతం మిగతా 15 శాతం భూమిలో ఇనాంలు పట్టాలు, తది తరములు. (ఈ శాతం లెక్కలు సుమారుగా వేశాను).

ఇందులో సారవంతమైన మెట్ట, సిటి పొరువల కల్లిన
 మాగాళి, చక్కటి తోట భూములు, చాచాపు దొరల స్వంత
 సేద్యం క్రిందనూ పట్ట దుబ్బలు, గరిక నేలలు, చోడుభూములు,
 ఒంపులు, వర్రెలు, సారసైనవైన భూములన్ని ఒక్కచిక్కిన
 రైతులకు తోలుదాల్చదీనా. ఏదికి విసరితమైన కౌలురేట్లు.
 పనులమీద భూములకు పుల్లరి. సుంకం వేరే. మేకలకు గొర్రె
 లకు సుంకం అవసరం. ఈ విధంగా నాటి చూపుటలో కెప్పా
 లంసె తోక సుంకం కట్టాల్సిందే. చిన్నా పెద్దా లేదు. తోక
 తొనె గిమిత్తు.

ఈ తోలుదార్లు ముదిట తమ భూస్వాముల భూములన్నీ
 చీచిపోముగా చున్నిన తర్వాతనే తమ భూములు చున్నుకోవాలి.
 దొరల అదనకు, నిత్తనాలు, సాట్ల ముగిసిన తర్వాతనే వీరి
 పనులు. గొల్లలు చీచితంగా సరిపోసు మందలు పెట్టాలి.
 పంతులు వారిగా తమ గొట్టెలను, మేకలను యిచ్చుకోవాలి.
 పండుగలకు, అవసరముగా విందులు, విషాదాలు, చావు పుట్టుక
 లకు, పెండ్లి పేరంటాలకు సమర్పించుకోవాలి. అంతేనా ఈ
 ఒక్కచిక్కిన కౌలుదారులు, పైతులు, తమ ఇండ్లలో పెండ్లి-
 చావో-పుట్టుకో జరిగినా సజరానా రూపంతో యిచ్చుకోవాలి.
 ఇంతటితో ఆగించా తేదు. ఏ కులాన్ని వదలలేదు. ప్రతి వృత్తి
 దారు తమ వృత్తి ని బట్టి వెట్టి చాకిరి చేయాల్సిందే. గోడుల
 గోడు మరీ అద్వాన్నంగా వుండేది ఆ రోజుల్లో.

ఈ రాటి, ఈత చెట్టుగిసి కట్టు తీసేది గొడులైనా వాటి మీద ముస్తాజుద్దు (కాంట్రాక్టు) గా ఖండిత పెత్తనం చేసేది మాత్రం దొరలే. ప్రతి సంవత్సరం జరిగే వేలం పాటలలో ఈ దొరలే ముందుండి అతి తక్కువ వేలంకు పాట పాడి తీసుకొని తదుపరి అత్యంత లాభాలకు ఈ గొడుల నెత్తినరుద్ద వారి రక్త మాంసాలను పీల్చి పిప్పి చేసేవారు. ఇక బ్రిటిష్ రోజులు వారికి చాలినంత కట్టు, వారు చెప్పి పంపిన వారికి ఉచితమే, వదేలు, పట్నారీలకు, వారి గుమస్తాంకు, సేరీదార్లకు, చివరకు సేరీతో ఉన్న పెద్ద డిటగాండ్లకు, ఉచితంగానే పోయాలి. లంతేనా- పెండ్లి, పేరంటాలు, మొదలగునవి వస్తే గొడులు పస్తులతో పది బస్తున్నా వేళకు మాత్రం కట్టు గిసి తీసుక రావలసిందే.

నా చిన్ననాటి ఒక అనుభవం

వడ్డేపల్లి పింగళి దొరలు ఈ ఊరు సూర్యులూ పట్టారట. వారికి ప్రతి నెల చెల్లించవలసిన వన్ను చెల్లించ నందులకు వసూళ్ళ నిమిత్తం పచ్చాడు ఒకతను. వాడు అజానుబాహుడు. ఎత్తుకు తగ్గ దొడ్డు, కోరమీసాలు కలిగి తలకు పెద్ద రుమాలు చుట్టి, నెత్తిన కొసలు ఎగురుతుంటే మరో చివరికొస వెనుకవైపు నొక్కి కట్టాడు. భుజానికి నడుముకు బెల్టు బిగించి వుంటి. ఆ బెల్టుకు ఒక జెంబియా (బాగు) నిలుపు కత్తి (తల్వార్) భుజాన తగిలించాడు. ఇక చేతిలో తోలుతో అల్లిన హంటర్. ఈ వాలకం చూచినంతనే కెప్పుడుని కేకేసి నంతలోనే నా

నెక్కరు తడిసింది. ఏర్పుకుంటూ ఇంటికి వరుగెత్తాను.

ఆ రాక్షసున్ని చూచిందే తడవుగా గొడులు గజగజలాడి పన్నులు చెల్లించాల్సిందే. చెల్లించని వారికి కొరచా దెబ్బలు పారి మోకులు నరికి వేయటము, ఆ రాక్షసుడి కాళ్ళపై బడి, ధార్యాపిల్లలు ఎంత విలపించినా కరుగని రాలి గుండె, ఆ భీభత్సకాండ జర్గుచుంటే ఏమిటి? అనే నాడుడేలేడు ఆనాడు. ఈ విషాద సంఘటన ఇప్పటికి నారళ్ళముందు కదులాడుతుంటే చాళ్ళు జలదరిస్తుంది నేటికి.

చాలుదార్ల, వేద రైతుల రుస్థితి

దొరల ఇండ్లలో ప్రత్యేక కార్యక్రమాలు జరిగితే, పాలు, పెరుగు, నెయ్యి, కూరగాయలతో సహా రెచ్చి యిచ్చుకోవాలి. ఇందులో ఈ దొరల చల్లని చలువ, కరుణ కలిగి కనికరిస్తూ రేమొ యనే అశక్తాగ్రీ అమాయకులు ఒకరికి మించి మరొకరు యిచ్చుకొనేవారు. వీటిని ఆనరా చేసుకొని దొరలు, దొరసాండ్లు పుణ్యం, పురుషార్థం మోక్షం కొరకు గుళ్లలో నిత్య వైవేద్యం లన్నచానాల సంతర్పణలు, వాస దర్మాలు చేస్తుంటే, అవి పుచ్చుకొని ఆహా-ఓహో, ఎంత వైభవం, ఎంత త్యాగం, కీర్తించే స్వాములోర్లు వంశంమీద, బ్రతికి నోరిమీద, చచ్చినోరి మీద, రేపు వుద్దెబ్బోళ్ళమీద కవితల్లి ఆకాశానికెత్తి హారతు లిస్తూ గానం చేస్తుంటే ఆ తన్మయత్వంతో వోలరాడి అత్తగారి

సొమ్ము అట్లుడు దానం చేస్తున్నట్లు దానధర్మాలు జోరుగా సాగిపోయేవి.

నలుదిశల దేదీప్యమానంగా ప్రకాశిస్తున్న ఈ దొరల జ్యోతి కిరీరీ ప్రతిష్టలకు ఎంత చమురు కాళితే ఇంత ప్రకాశిస్తుందీ జ్యోతి. ఈ జ్యోతికి అడుగున కాలుతున్న చమురు నెవరు చూస్తారు? ఆ చమురే శ్రమ జీవులు కంటదడి పెట్టుకొని సమర్పించుకొన్న కన్నీరు. ఆ కన్నీరునే పన్నీరుగాను, వివోదాలు విండులకు గాను మార్చుకొన్నారు ఈ దొరలు.

అంతేనా! బాదు ఎంతటి నీదానిలైనా మరెంత మోరమైన మాతుకానిలైనా సందేహించరు. ఈ పేదోళ్ళ యింటిలో చక్కటి అడవడుచున్నా అనుభవించుటకు సంతోషించని ధీరులు. ఇదేమి అన్యాయమన్నా వారి క్రింద ఉండె రోడీలు తెల్లవారే నరికి కొంపకు నిప్పంటించి, పంట పొలాలను నాశనం చేసి, ఎదురు తిరిగినవాడి శవాన్ని చొరక్కుండా చెయ్యగల దిట్టలు.

తమ రోటలోని ఏ అందమైన పుష్పాలైనా క్రుంచి, ఆస్వాదించి నలిది పాడేసె హక్కు పున్నట్లుగా తమ గ్రామాలలోని ఏ అడవడుచున్నా అనుభవించి వెల్లగొట్టె హక్కు పున్నట్లుగా మెదిలేవారు. పైగా ఈ దొరలు ఎవరు ఎందరిని చెబునదితే అంతటి మొనగాడు, ధీరులు శూరులుగాను, వెలమని

అయ్యేవారే. అ విధంగా చెయ్యనివాడు ఎవ్వడైనా వుంటే వాడు పుట్టి పనికి మారిన చపట క్రింద లెక్క.

అందుకే 20 సంవత్సరాల క్రితం 1908లో శ్రీ ఆచార్య పేర్వారం జగన్నాథంగారు శ్రీ రంగరాజు కేశవరావుగారు రచించిన "ఇంద్ర స్వప్నియం" అను గ్రంథమునకు పీఠిక వ్రాస్తూ— రావుగారు "బహు ఖాషా పండితుడే రాదు, రైర్య సాహసములు గలవాడు, పేటలో దిట్ట. ఎంతటి దారుణానికైనా వెరుపడని లెలుపుతూ" ఒకప్పుడు జిల్లా కలెక్టర్ (నాటి అప్పల్ తాలూక్ దారు) గ్రామమునకు రాగా రావుగారు ముప్పతిప్పలు వెట్టిరట. దొంగ సంఠకములు, దొంగముద్రలు, కూచ తయారుచేసి ప్రభుత్వ రికార్డులను తారుమారు చేయ్యటమేకాదు అతి నైపుణ్యంతో చెదలు వట్టించి వారి కనుకూలముగా మార్పు కొన్నారట— "ఇంకనూ రావుగారికి డబ్బు కొరత ఉంటే—" రాత్రులందు దొంగల ముఠా వచ్చుచున్నట్లుగా వారి క్రింది ఉద్యోగులలో రతంగము చేసి తుపాకులు ప్రేల్చి ప్రాణరక్ష జము కొరకనే నెపంతో షాహుకారుల నుండి డబ్బు తీసుకొని, అవసరము తీరగానే తిరిగి యిచ్చేవారట." ఇటువంటి కొన్ని గడుసరి పనులు దప్ప పెక్కిలి ఉచారవాసులని, దాసశీలుతు, షయామయుడు, సాహిత్య గోష్ఠులతో నిత్యము కళకళలాడెడి డట"— అని అతి సున్నితంగా మెత్తగా దెబ్బకొట్టినట్లే కొట్టి, పొగడినాడు.

మరొకరు శ్రీ నెల్లూట కేశవరావుగారు. మంచి విదాన పురుషుడు, దబ్బును మంచిసీళ్ళ ప్రాయంగా వాడితే, ఇంకొకరు శ్రీ లింగాల వేంకటరంగారెడ్డి వట్టి పిసినారు. వీరి బంగ్లా ముందు కూరగాయలమ్మో అని అరిచేవారు టపిక్కున ఆపి బంగ్లా దాటిన తర్వాతగాని అరువరు. పొరపాటున దొంగవారు విన్నారో, ఇక వారి జేరం చెల్లినట్లే. వీరు కొనేవి పాపు కిలో. అందుకు వారిని నానా విధాల పిండి పీడించి కొన్నదాని కన్న కొనర్ల రూపంలో రెట్టింపు లాగి, యిచ్చే నాల్గణాలలో మూడు అణాలే యిచ్చి, ఆ ఒక్క అణా కొరకు మళ్ళీరా, రేపురా మూపురా అని పిసిగించటం వీరి నైజం. అందుకే ఆ గంప లమ్మలు పోలేపోయింది అలా అంటూ వెళ్ళిపోయేవారు.

పిల్ల జమీందార్లగు పటేలు, పట్వారీ, గుమాస్తాల

ప్రభావం

ఈ పిల్ల జమీందారులు, దొరల గుమాస్తాలుగాను, పటేలు పట్వారీలుగాను, ఉండి దొరల వ్యవసాయం, తదితర వైరవీలు చూచేవారు. అందులో వీరు—

రాంసింగ్ పంతులు : వీరు నెల్లూట దొరవారికి "ముఖ్యుర్ ఆఫ్" (పవర్ పట్టా) కలిగినవారు. వీరికి దాదాపు 500 ఎకరాల వరకు భూమి వుండేది.

మంగు నర్సయ్య పంతులు : వీరు పట్వారీగా పనిచేసేవారు.

వీరికి సుమారు 900 ఎకరాల వరకుభూమి కలిగినవారు. ఏరినే సింహ్మూది పంతులు అని గూడ పిలుస్తారు.

శ్రీ భాష్యం వరదాచారిః వీరు మాత్రీ పదేలోగా పనిచేసేవారు. పేరికి సుమారు 400 ఎకరాలకు పైగా వుండేది.

ఇక గురూం రసూల్ పంతులు, శేఖ్ అలీగారలకు చెరి రెండొందల ఎకరాల వరకు భూములున్నవారు. వీరు దొరల పద్ద పంతులువారిగా గుఱుస్తాల్లుగా పేరేలు పట్వారీలుగా పనులు చేసేవారు.

నాడు వీరిదంలా ఒక ముఠా, దొరల గుఱుస్తాలే గాక అంతరంగిక సంహారిచ్చేవారాను. వీరి సలహా లేనిదే దొరలు ఏమి చెయ్యాలిని నిన్నహాయలు. ఒక్కమాటతో చెప్పాలంటే దొరలు చేసే ప్రతి పని పీరికి తెల్పిస్తుండటమేకాదు, అనుమతి కూడ అవసరం. అందుకే నాను "దొరల కన్న చిన్న - దొర తాత్తులో యన్న" - నాటి సామెత పీరికి ఆడరాల వర్తిస్తుంది. ఏమి నాడు చేస్తున్న కొన్ని సేదపు పనులను ఏవగించుకొని కాస్త దూరంగా వుండుటకు ప్రయత్నించిన దొరనే మట్టుపెట్టుటకు వెనుకాడలేదు. అందుకే వీరు ఎంతటి బాదువానికైనా తెగించుటకు వెనుకాడరని ఆర్థం చేసుకోవచ్చు.

ఉదా : నెల్లుట్ట శేషవరావుగారి అన్నయగు శ్రీ పేంకట రామరావుగారు తమ లైతులు, కొలుదార్ల భూ సంబంధమైన ప్యవహారములు, మందిరెడులు, ప్రభుత్వ కార్యభారములుకూడ

జూచుకొనేవారట. ఆదాయ వ్యయములు ఎప్పటికప్పుడు పరిశీలించేవారట. వీరు తప్పడు పనులకు దిగినా, లేక తనకు తెల్పక చేసిన పనులకు బీవాట్లు పెట్టేవారట. అందుకు వీరు ఈ పయస్సులోనే యింతకు దిగితే, ముందు ముందు మనకు కొరకు దాని కొయ్యలా దయాచి కావచ్చని, కుట్రవన్ని పెందలై పిద దుకు ప్రోత్సహించి తీసుకెళ్ళి దురికి చక్షిణం వైపు దొంగ దూరాన ఉన్న గుండ్లపై నిలబెట్టి దుగడా వారంచూ మంద క్కను జేపి తరుముకు వస్తున్నట్లుగా నటించి పొరపాటున తుపాకీ గుండు కుండేలుకు బదులు దొరవారికి తగిలించన్నట్లుగా వారినే కాల్చి చంపి సమ్మించారు దొర కుటుంబాన్ని. గ్రామ ప్రజలను, వీరు ఎంతటి చురుకులో, మనం అర్థం చేసుకోవచ్చు.

ఆనాడు సామాన్య జనం వీరి గురించి ఈ విధంగా పాడుకునేది, నేటికీ ఉప్పడప్పుడు సమస్యలు, సందర్భాలను బట్టి ఇప్పటికీ పూరి జనం పాడుకుంటారు.

రాను పోను వాంసింగు పంతులు

రవికెలు విప్పెర రనూలు పంతులు

వొట్టి మాటలు వొరై పరదయ్యగారు

నాన పెట్టి నమలక మింగె నర్సయ్య పంతులు

ఆనాటి ప్రజల స్థితిగతులకు, వీరి దురంతాలు; ఆగదాలు, సామాన్యుడి ఎడలో నుండి పొంగిన భావోద్వేగం, చుదాల్చానీది

అర్థం వట్టింది.

నిజాం నిర్బంధ పరిపాలన - పోలీసు పాత్ర

ఆనాడు గ్రామంలో సర్వేక్షాసపోలీసు సాధారణ (సివిల్) మంత్రాంగ పరిపాలన పులి పంజా క్రింద తేడిపిల్ల బ్రతుకులా పుండే ఆశ్చర్యం తేడేమో అనిపిస్తుంది.

మీ గ్రామ పోలీసు రానాలో (స్టేషన్) ఒక ఆమెదారు, చఫేదారు, ఇద్దరు జవానులు, పోలీసు వకేలు, వీరికితోడు సేదీ సింధీలు (ఎలవాడు) ఇది ఈ బలగం.

ఒక వైపున డొరలు, వారి తొత్తులు, మరోవైపున నిజాం గారి ఈ బలగం అహూయక ఆశంపై ఇది దోరుకు తినటమే కాదు, నిర్బంధాలు కూడ పక్కవేమీకాదు. ఒక్క మూటలో చెప్పాలంటే పోలీసు నిర్బంధ శినిరంజో ఉన్న ఖైదీలుగా నాటి జనం ఉందంటే అరికయోక్లి కాజేమో.

ఏరుసందార జాతులనుకూడ వదిలిపెట్టరేదు. ముఖ్యంగా బండారా (బండారీలు) వడ్డెర, ఎరుకల, జాలసంత మొదలగు జాతులు నీరి ఉక్కు విడికిలిలో బంధింపబడి ఉండేవారు. వీరి వ్రతి కుటుంబ పెద్దకు ఆ కుటుంబ నమ్మకల సంఖ్యను పెక్కుని ప్రభుత్వ దృవీకరణ పత్రం తప్పనిసరిగా ఉండేది. (దాన్నే గొట్టపు బీబీ అనేవారు). అది ఎల్లప్పుడు సదుముక్తి కట్టుకొని ఉండాలి. ఈ పత్రము వానకు నానకులదాసు, టీర్లించుకు పోకుండా ఒక ఇనుపరేకు గొట్టుం చేయించుకొని అందులో ఆ పత్రం పెట్టి నదుముకు విగిలదుకోవాల్సి ఖైలులాగా.

ఇక వీరు ఎక్కడెక్కాలన్నా ఏ పని చేయాలన్నా ముందు పోలీసు పదేలు, జమీదారు, దఫెదారుకు అనుమతి కోసం రెకొక కోడిపిల్లను ఇచ్చుకోవాలి. తర్వాత ఏ ఊరికి వెళ్తున్నది, మరెప్పుడు తిరిగివచ్చేది విన్నవించుకొన్న తర్వాత ఆజ్ఞ తీసుకొని ఆ వెళ్ళిన గ్రామం నుండి అక్కడి పోలీసుపదేలు గారికి కొంత సమర్పించుకొని వారితో గీటి వ్రాయించుకొని తిరిగి యిల్లు చేరకముందే తానాలో మాజరై వారిని కల్పిన తర్వాతనే భార్యా పిల్లల మొఖం చూడటం. ఇది అనాటి జనవాయిదీ. అందుచే అనాడు పోలీసు పదేలుగారి జనరల్ డైరీ (దినచర్య పుస్తకము-రోజు నామ్ చా)లో తప్పనిసరిగా ఈ క్రింది విధంగా తెలుగు ఉర్దూ మిళితమైన షాషిరో వ్రాయబడేది.

1. ఆజీరాత్ శీక్ బారాబజె రౌసుగస్తు రాయగా లంతా ఖైర్యత్.

(ఈ రోజు రాత్రి వస్తేందు గంటలకు పర్యటనచేయగా లంతా సమ్మతమే లేక ప్రకాశమే).

2. సునార మారీ గల్వాయింబనూ లేదు.

(అవునుల వారు ఏలాంటి వస్తువు కరుగిందేవు).

3. బందేకు జాన్వర్లు రాసులేదు.

(బంజరు దొడ్డికి వశువులు రాలేదు).

4. మూతెకు ముసాసిల్లు, వికారిలు, వగైరాలు రాలేదు.

(గ్రామానికి ప్రయాణీకులు, అడుక్కు తినేవారు వదిత

రులు రాలేదు).

వి. చోరీ - చాతీ జరుగలేదు. మాత్రా అంతా పైచ్యితే.

(దొంగతనం, దోపిడి జరుగలేదు. గ్రామం నిమ్మలమే.)

ఇది అనాటి తెలుగు భాషకు నిజాం పరిపాలనలో పల్లెల్లో సహితం వట్టిన చెదలు యిది. రాదు కుష్టు వ్యాధి.

నాటి ఉర్దూ భాషకు చెదలుపోయి, తెలుగు భాషకు నేడు ఇంగ్లీష్ రూపంలో కుష్టు సోకి నురీ ముదురుపాకంలో పడి అమ్మను మమ్మి, నాన్నను డాడీ, అంకుర, అంటి, యాంటి అనే వికృత రూపం చరించి తెలుగు భాషను ముక్కలు ముక్కలుగా సరికి దివరకు ఏమాతుంటో పూహించరేనంత దిగజారి పోయింది. లేదా ఏమిటంటే నాడు బలవంతంగా, నేడు బద్ధి కంగా సాగిపోతున్నది సవీసత పేరుతో.

నిజాం ప్రభుత్వం -

నిర్బంధ పెట్టి చాకిరి

నాడు తహసీలుదార్ లేక జూలూక్ దార్ (కలెక్టర్) గ్రామాలుకు పర్యటనకు బయలుదేరితే 15 రోజులముందే గ్రామానికి చప్రాసో, జవానో వచ్చి వార్డును అధికారయుతంగా చెల్ల జేయటంతో పని ప్రారంభమౌతుంది.

బాటలన్ని బాగుచెయ్యటం, ఇరువైపుల రోడ్లు పెట్ట సున్నం చెయ్యటం (బాటలు బాగుచెయ్యటం మాత్రమే మాదిగల వంతెన సున్నం చెయ్యటం చాకతివారి పంతు). వారుంటే విడిది స్థలం చదునుచేసి వంచిన డేరాలు విగింబడం, ఆ వట్టే సవాలు గారికి తన ఇంట్లోకన్నా మరిన్ని వసతులు వుండే విధంగాను, అంటే విక్రాంతికి, వినోదానికి, కాళక్పత్యాలకు, వారి జనానా (కుటుంబ సభ్యులు భార్య మొదలగువారి) వస్తేగిస్తే ప్రత్యేక సదుపాయాలు, జనాన్ని కల్సుకోవటానికి ప్రత్యేకదేరా, వీటన్నిటికీ, బాలిబాటలకు ట్యూబులం, ఆకర్షణార్థం దారులు నిర్మించి సున్నం కొట్టి, గడ్డిపోర లేకుండా కుట్టంగా వుంచాలి. ఆ వస్తు అధికారికి ఏ పంటలు ఎచ్చిస్తావో వండేవాడు వాకరోజు ముందే వేంచేసి, తగిన సరుకులన్ని లెప్పించుకొనేవాడు. బియ్యం, ఉప్పు, పప్పులు, నెయ్యి, మసాలా దినుసులన్నీ కొనుక్కువంతు. గొర్రు, ఘోరాలు గొట్టలవంతు. పాలు, పెరుగు, నెయ్యి, కూర

గాయలు రైరుల పంట. నీళ్ళు తెచ్చుట వాటికి నాపల్విన మండలు, స్నానానికి వేడి నీరు రాచుటకు కుమ్మరుల పంట. ఇక చాకలి, మంగలి వారి పంటకు ఇదీ అదీ అని లేదు. మరి మాల మాదిగల పంట కావల్సిన పంట చెరుకు ఒకటేమిటి అన్నీ—

‘ఆ పచ్చె సవాలు ఒక్కడే అయినా వారికి సదుపాయాలు, కలిపించటంతో గ్రామాధికారులు కడితరులకు ఒక పెద్ద విందు పోషనాలు, పండ్లు ఫలహారాలు, వంటల గుమ్మలు ఆ ప్రాంత మంతా గునాలింపుల వాససలె. ఈ యేర్పాట్లకు అన్నితరగతుల వారు, ఆ సవాలు తిరిగి వెళ్ళేవరకు రాత్రివట్టు వెళ్ళి చెలహుల్చి ఉంటే.

లిలా సవాలుగారు పచ్చె సవా విశ్రాంతి, ఇంక తెల్లవారి, వారి వారి ‘హోదాలు, అంతస్తులను బట్టి, మొదట దొరలు దేశములు, కల్సుకోవటం, ఆ కల్సుకోవటం పూరికె కాసు నుమా వారి అంతస్తును బట్టి, ఒక మంచి పప్పులతో, అది అంగారుడి కాపచ్చు, లేక వెండిది కాపచ్చు (ఇవి వారొస్తున్నారంటేనే ప్రత్యేకంగా చేయించి ఉంచినవి) అందులో కల్సులేక పర్మాయిషే () తో చేయించిన నగిషి వస్తువులు అంగారం లేక వెండితో దేసినవి అందులో పుంది వాటిపై వట్టు పత్తం కప్పి, ఎడమ చేత పట్టుకొని, కుడిచేత్తో పంగి పంగి నలాం పెట్టూ సవాలుగారి ప్రక్కకు పెట్టి, వెన్ను చూపక పంగి పంగి నలాంలు కొద్దా వెనక్కు రావలసింది. ఆ కొద్దా క్రమాలు పూర్తి అయిన తర్వాత ఎప్పుడో తీరికగా వాటిని సవాలుగారు చూచి మెచ్చుకొని అప్పుడుగాని కల్సుకొని మాట్లాడు

టకు అనుమతి లభించదు.

అందుకే ఈ సవాలుల పర్యటన దొరలు, దేశ్ ముద్దలకు జమిందార్లకు తప్ప సామాన్యునికి ఏ విధంగాను అక్కరపడవారు. వైగా వీరి పర్యటనలో మరింత కృంగి పోతుంది జనం.

ఈ పర్యటనకు అయిన ఖర్చు దరించింది గ్రామస్తులు. ఆ పేరుతో స్థానికాధికారులు ఓ నెలరోజులు హాయిగా మెక్కటానికి సరిపోను గ్రానం అన్నివిధాల లభించినట్లే లేక్క.

ఇది జనాటి సవాలుల పర్యటన విశేషాలు. నా చిన్నతనంలో అవ్వల్ తాలూక్ దార్ గారు గ్రామానికి వచ్చారు. వారి ఏడిది నేటి Z.P.H.S. స్కూల్ గ్రౌండ్ లో మొత్తం డేరాలు, చిన్న చిన్న దాటలు, తీర్చిదిద్దిన యేర్పాట్లు నా కళ్ళారా చూడటం జరిగింది.

మొహూరం వేడుకలు - హిందువుల అవస్థలు

గ్రామంలో ముస్లింల జనాభా హిందువుల జనాభానుబట్టి పోల్చిచూస్తే, వారిజనాభా నీశాతంకన్నా తక్కువే అయినా వారి పభావం మాత్రం ఊహ కంటనంత బలంగా ఉండేది.

ఆనాడు హిందువులు తమదేవతా విగ్రహాల ఊరేగింపులు జరిపితే తప్పనిసరి అనుమతి పొందాల్సి ఉండేది. చాలికి కొన్ని షరతులు విధించేది. ఆ షరతులు ఇవి —

1. ముస్లింలు చిన్న పీఠులకు వెళ్ళగూడదు.
2. ముసిదులున్న చోట ఏలాంటి వాయిద్యాలుగాని, చప్పడు గాకుండా మౌనుగా వెళ్ళాలి. దుజనలు, కీర్తనలు, మరే విభజన పాటలు పాడుకుంటూ వెళ్ళగూడదు.

ఈ నిబంధనలు అతిక్రమిస్తే ఇక వారి ఆల్లరికి, ఇగదా లకు అంతయదు. పైగా ప్రభుత్వం చాలిదాయె.

ఇక వారి పండుగలలో అతి ముఖ్యమైనది మొహర్రం. ఈ మొహర్రంలో (పీఠిల పండుగ) వీరికి ఏ హద్దులు, షరతులు ఏమీలేవు. ఎంతైనా స్వేచ్ఛ విహారం చెయ్యొచ్చు. ఆ ఏడు రోజులు మౌనంగా ఉండి విషాదాన్ని వెల్లెబ్బెసి ఈ మొహర్రం హిందువులకు విషాదాన్ని కల్గిస్తుంది. ప్రతిరోజూ ఉదయం మొదలుకొని సాయంత్రం వరకు పీఠిల నెత్తుకొని దప్పులతో ఈరేగటం, ఇంచంటికి, కుడకలు, ధట్టిలు, బియ్యాలాగటం, ఇక రాత్రులందు లల్వా (అగ్ని గుండం) చుట్టూ హిందువులు ముస్లింలు అస్సేన్, హుస్సేన్ అంటూ ఎగరటమే కాదు, ఆ అల్వా మంటలకు కావలసిన కర్రగురించి వారుచేసే రాక్షసత్వం అంతా ఇంతా కాదు. వారి కంటబడిన కర్రను అది ఎవ్వరిదైనా అదగనక్కరలేదు. వనికవచ్చే కర్రకాదు, బండ్లు, వ్యవసాయపు వనిముట్లు, పైబడని వాటి ఇంటి ధైక్కలు సహితం తెచ్చి అల్వాలో వేసి దూడద పాటు చేసేది. అల్వాలో వేసినదానికి అడిగే హక్కులేదు. అందుకే ఈ పండుగన్ని రోజులు, రైతులు

తమ తమ పనిముట్లను ఇతర కర్త వస్తువులను చాచి కంటిబిడి పుండా తొగ్రత్తగా చారుకొనేవారు..

కృష్ణాష్టమి (గోకులాష్టమి)

హిందువులు-ఈ గ్రామం పరకు గోకులాష్టమి ఇక నెల రోజులుండనగానే ఆ పంచుగ కౌరకు ఎంతో ఉత్సాహంతో ఎప్పుడూ యని ఎదురు చూసేవారు గ్రామస్థులు. ఈ గ్రామంలో మతరెళ్ళాగాని, వైవరీళ్ళాగాని, చేక ముస్లింలకు నవాల్ గా గాని ఎంతో పెద్ద ఎత్తున రెహరోజులు మహావైభవంగా జరుపుకొంటారు మనవాడు.

అష్టమినాడు కృష్ణుడు జన్మించటంతో ప్రారంభమైన పండుగ వేడుకలు, తెల్లవారి దిరింతాకల్పి దైవ విగ్రహంతో ఊరేగుటమేరొమ చిన్ని ముంతలలో చల్ల - రంగు - నిరు పోన్ ఉట్టు గొట్టటం, చిన్న పెద్ద, చవ మగ బేదం బేకుండా ఒకరిపై నొకరు రంగులు చల్లుకొపటం, భజనలు, శ్రవణలు, కీలాటాల పాటలతో ఊరేగుతుంటే వచ్చే దైవానికి (సాక్షాత్తు ఆ కృష్ణుడే వస్తున్నట్లుగా ఇందింటి ఇల్లాండ్రు) సస్త్రిలింకరణ చేసుకొని ఎదురుగా వచ్చి హారతులివ్వటం ఓ ప్రత్యేకత. ఈ ఉత్సవాన్ని చూడటానికి చుట్టుపట్ల గ్రామాల నుండి తరలి వచ్చేది జనం.

ఈ ఉత్సవం ఆనాడు మహావైభవంగా జరిగినా ఈనాడు కూడా పెద్ద ఎత్తున జరుగుతుంటుంది. ఈ పండుగకు తెలుగు

చారిత్రా నీకమౌతారు. ఇసుకవేస్తే రాలనిజనం వచ్చివేరుతుంది. అందుకే దీనికి ఏ అనుమతి, ఏ షరతులు లేకుండానే సాఫీగా సాగిపోతుంది ప్రతి ఏడూ..

గ్రామంలో తొలి ప్రభుత్వ పాఠశాల

మన గ్రామంలో నిజాం ప్రభుత్వ తొలి పాఠశాల 1925 ఫసల్ 1914లో వెలకొలిపినట్లుగా తెలుస్తుంది. ఈ తొలి పాఠశాల స్థాపించుటకు ప్రత్యేక శ్రద్ధ తీసుకున్నది శ్రీ రంగరాజు గోపాల కిషన్ దాపుగారని, వీరు సహాయ సహకారాలు అందించారనియు, శ్రీ కొండెల్లి చాలకీషన్ దాపుగారు అచోక్షాల్లో నిజాం ప్రభుత్వ విద్యుగాలలో సెరిఫైటరుగా (నేడు U.D.C.) ఉండేవారని తెలుస్తున్నది. ఈ పాఠశాలతోపాటు "బహుభానా" (తపాలా) గూడ వచ్చినదని తెలిసింది. ఈ తపాలాకుమాత్రం నాటి ప్రభుత్వం కొన్ని షరతులు విధించి యిచ్చినదని. ఇవి—

1. మూడుసంవత్సరముల పనికి పోస్టుమాస్టర్, పోస్టుమాన్ కు శీతబత్తెములు గ్రామస్తులె వరించాలి.
2. వీరిద్దరికీ రూ॥లు 15, 10 రూపాయలకు ఉతాలు యివ్వాలి.
3. శీతబత్తెములు పోను ప్రతినెల కొంత అదాయాన్ని రూపొందించుకు గ్రామదొరలు, షాహుకార్లు, మోతుబరి రైతులు గ్రామ పెద్దలు, తప్పనిసరిగా కార్డులు, కవర్లు కొని ఇత

రుల కిచ్చి వ్రాయించి పోస్టులో వేయించేవారట. ఆ విధంగా తపాలాను ఖాయవరచు (స్థిరపరచు) కోవటం జరిగింది.

ఈ తొలి పాఠశాలను, తపాలాను నడిపించుటకు శ్రీ మంతు పేరన్నగారిని నియమించినారు.

ఏరు 1910 నుండి 1913 వరకు గిర్దావర్ (గి.) పసి. చేసేవారట. ఏరిది జన్మస్థానం హన్మకొవయనియు, ఏరు ఈ గ్రామ నివాసియైన, సుప్రసిద్ధ సంగీత విద్వాంసులైన శ్రీ హను మాండ్ల రామయ్యగారి అల్లుడు. ఏరు తెలుగు-ఉర్దూ-పారసీ భాషలలో దిట్టయి, అంతేగాక కొన్నిరోజులు గిర్దావర్ గా పని చేసే సందువల్ల, భూ సంబంధమైన వ్యవహారములతో అనుభవం గడించినందువల్ల ఏరిని ఈ గ్రామదొరలు విధిగా ఉద్యోగానికి "ఇస్తేపా" (రాజీనామా) యిచ్చించి నియమించినారు. ఈ దొరల రైతుల-కొలుదొర్ల, లావాదేవీలు, ప్రభుత్వంతో ప్రైవేటు దొరల తరపున కూచేవారు, అందువల్ల గిర్దావర్ అధ్యక్షుల కన్నా ఈ అధ్యక్షులు మెరుగ్గా ఉండేదని, దొరల అంధ దండటం వలన గ్రామంలో పలుకుబడి కూడా మెచ్చుగానే ఉండేదట.

ఈ పాఠశాలలో విద్యార్థులైన మాత్రము ఉర్దూయే. గ్రామంలో ముస్లింల ప్రభావం మరియు అధికార భాష ఉర్దూ భాషటం, మూలంగాను, దొరల, దనికనర్గాల పీల్లలకు ఉర్దూ పారసీ నేర్పుతే తవిష్యత్తులో అదరణ ఉంటుందని వాకవైపు

మరొకనైపున ఉర్దూ వ్యాప్తి జరిగి నిజాం ప్రభుత్వానుకూలంగా ప్రభుత్వితో మెలగగలరని ప్రభుత్వ ఆశయం.

1825 [1814] లో ఏకోపాధ్యాయ పాఠశాల 1831 [1820]లో ఇద్దరు ఉపాధ్యాయులుగాను వృద్ధి పొందింది. తర్వాత 1845 [1834] నుండి 1850 [1839] వరకు ఉన్న ఉపాధ్యాయులు శ్రీ మహ్మద్ గులాం తాయర్, శ్రీ కోటప్ప పంతులుగారు పనిచేసినారు. వీరి కాలంలోనే నా మిత్రులు కీర్తి శేషులైన శ్రీ పేర్యారం నరహరిగారు, కీ.శే. మంగు యాదయ్య తండ్రి రామచంద్రయ్యగారు, కీ.శే. పుష్పాల ఆచారిగారు, శ్రీ బాల్మీ యాదగిరిగారు ఇంకా మరి కొంతమంది మిత్రులు నాటి "ఖాయిదా" (ఉర్దూ బాలశిక్ష) లో ఉంటిమి. శ్రీ లగిశెట్టి శ్రీశైలంగారు, కీ.శే. బాల్మీ విశ్వనాథంగారు, 21 లేక 32 తరగతిలో ఉండిరి.

ఆ నాటి పాఠశాలలోనూ, ఇవతలగూడ లంటరానితనం, అస్పృశ్యత, వీరు కూర్చులు, వారు హుల మాదిగ అనే తేడా బలంగా ఉండేది. అందుకే వేరు వేరు ప్రదేశాలలో కూర్చుండటం ఆ రోజుల్లో అతి సాధారణ విషయం. మేము బడి నుండి రాగానే ఇంట్లో ప్రవేశించకముందే ఒంటిమీది బట్టలు తీసివేయటమో, కాస్త వసుపునీళ్ళు చల్లుకోవటమో జరిగిన తర్వాతనే ఇంట్లోకి ప్రవేశించాలి అనాటి దినచర్యల్లో ఇది అతిముఖ్యం.

అయితే తెలుగు నేర్చుకోవటానికి ఖానిగిలో (ప్రభుత్వ

తర) బడులుకూడ నడుస్తుండేవి. అవి నడిపిన వారిలో ప్రప్రథమములు శ్రీ మంగు రామయ్యగారు అని తెలిసింది. ఇక శ్రీ ఎడ్ల చంద్రయ్యగారు, వీరు తెలుగు-ఉర్దూ-ఫారసీలో మహాపండితుడు. వీరు మాటకొ పద్యం, ఫారసీ బాషకు చదివేది. శ్రీ తాడూరి లక్ష్మయ్య పంతులుగారు, ఇంకా చాతాని తిరుప్పాళి రంగయ్యగారు ప్రథములు. నేనూ నామిత్రులు, శ్రీ ఎడ్ల చంద్రయ్యగారి వద్ద కొన్నిరోజులు చదివాము. అందులో మాతోపాటు శ్రీ మంగు హన్మయ్యగారు, శ్రీ మంగు శ్రీహరిగారు (నేటి L.L.B.) వుండేవారు. శ్రీ తిరుప్పాళి రంగయ్యగారి వద్ద చదువుచున్న రోజుల్లో ప్రధానంగా కట్టె పరిక మీద విద్య. దానిమీద ఇటుక పొడి పోసి దిద్దటము వస్తే ఇక అదే పరికరు బొగ్గుపొడి ఆకుల పసర్లు సూరి ఆ పరికరు రాసి ఎండబెట్టి తర్వాత బలవపు రాతితో వ్రాసుకుపోయేది. అప్పుడు పెద్ద బాలశిక్ష, చాళరథి, సుమతి శతకాలు కంఠస్థం అయ్యిందంటే చాత్తరేటు పట్టా పొందినంత గొప్పతనం. గొలుసుకట్టు పుత్రురాలు, చదవటం వ్రాయటం వస్తే గొప్ప ఘనత. తల్లి, తండ్రులు నా కొడుకు పెద్ద బాలశిక్ష, చాళరథి సుమతి శతకాలు చాలాశంకగా చదువ గలదని సగౌరవంగా చెప్పుకొని మురిసేవారు.

మేము రంగయ్యగారి వద్ద చదువుకుంటున్న రోజుల్లో ఏ రాత్రో విద్యార్థులు లేచి వెళ్ళి వారి ఇంటిముందు పడుకునేది. ఇందులో ఎవరు ముందు వెళ్ళితే వారు 'శ్రీ' అని రెండోవారు 'చుక్క' అని ఇక మిగతా వారికి వరుసస్థానంలో

దెబ్బలు తప్ప మరేమి లేవు. అందుకే దెబ్బలు తప్పుకోవడానికి ముందే వెళ్ళి తూర్పుండేది.

ఇక నా విషయానికొస్తే సన్ను ఎప్పుడూ అరచజను అంగరక్షకులకు వైగా పచ్చి నగైరవంగా అమాంతం లేపి పట్టుకొని లేక ఈడ్చుకొని బడిలో వేసిన రోజులే మహా ఎక్కువ అన్నవి. ఈ బడి ప్రధానం ప్రార్థనతో ప్రారంభమై సాయంత్రం దీపారాధన (దీపం జ్యోతి వరబ్రహ్మం) చేసి ఇంటికి తిరిగొచ్చేది.

నాటి మన పెద్దలు - వారి పట్టుదలలు

1980 కి పూర్వమే గ్రామంలో నిజాం ప్రభుత్వం తరపున అందుకే వైద్యుల (దవాఖాన) స్థాపించబడింది. ఈ వైద్యుల స్థాపనకు శ్రీ రంగరాజు కేశవరావుగారే ప్రయత్నం చేసి అనుమతి పొందినారు. దానికి ప్రథమ వైద్యుడు శ్రీ రామానుజపురం జగ్గయ్యగారు. వీరు అప్పటికే ఆయుర్వేద వైద్యంతో పేరు ప్రఖ్యాతులు సంపాదించినవారు. ఆ రోజులలో వీరికి 12, 15 కూపాయల వేతనం లుచ్చేదట ప్రభుత్వం.

శ్రీ జగ్గయ్య గారి కుమారుడైన శ్రీ రంగనాథస్వామిగారు మరియు చొల్లెటి నృసింహా రామశర్మగారు వీరిద్దరు జగ్గయ్యగారివద్దనే వైద్యం నేర్చుకొన్నారు. వీరిద్దరు గురువును మించిన శిష్యులుగా వైద్యంలో మంచి అనుభవం సంపాదించారు.

ప్రభుత్వం ఈ ఆయుర్వేద వైద్యులను మరెన్నో రోజులు నడుపలేదు. 1940 కి తోపే ఆయుర్వేదాన్ని రద్దుచేసి. దాని స్థానంలో యునాని ప్రవేశపెట్టింది. ఇది ప్రత్యేకం ముస్లింలను మాత్రమే ఉపయోగించుటకు మైద్రాబాద్ నుండి యునాని వైద్యులను నియమించింది.

ఈ రెండు రకాల వైద్యాలు అట్టడుగున పున్న వారికి ఆ రోజుల్లో ఏ మాత్రం అందుబాటులో లేదు. ఇది దొరలకు, పనిక, మద్య రకగతి ప్రజలకే ఉపయోగపడింది.

సిరుపేదలకు అందుబాటులో ఉన్నది మంత్రాలు, యంత్రాలే వారి వైద్యం. కడుపు నొచ్చినా, తలనొప్పి కలిగినా మరే యితర జబ్బులు వచ్చినా లైండ్ల వారు మంత్రించిపెట్టి పసుబో, కోడిపిల్ల గొర్రె పిల్లతో పై నుండి త్రిప్పి వేయుటమొ అంతకు తగ్గకపోతే దేవున్ని అడుక్కోవటమొ (ఆ రోజుల్లో సిగాలూగించి చెప్పేదాన్ని దేవున్ని అడుక్కోవటం అంటారు.)

ఆ రోజులలో ఆయుర్వేద చికిత్సా విషయంలో శ్రీ చొర్లేటి నృసింహా దామశర్మగారికి శ్రీ రామానుజపురం రంగనాథ స్వామిగారికి చికిత్సా విధానంలో విభేదాలు రావటం, ఎవరి చికిత్స సరియైనదో నిరూపించుకొనుటకు ఆయుర్వేదంలో కొమ్ములు తిరిగిన మహామహులను తెలంగాణా నలుమూలల నుండి రప్పించి నఖలు పెట్టి, వారి వారి ప్రజ్ఞలు, అందుకు సంబంధించిన సాక్ష్యాధారాలను వైద్య గ్రంథాలను ఇరువురును

ఉదహరించినాగట. తర్వాత వాడెమి తీర్పు నిచ్చిరో తెల్లదు
నాని, వారిదువ్వుడు వారి ప్రతిధాపాటవాలను ప్రజల తీర్పుతె
పదిరిసట్టున్నది. ఎందుకనగా—శ్రీ చొల్లెటి స్వశింహా రామ
శర్మగారు “విషగ్విజయం” అను అయ్యువ్వేద నాటకం రచించి,
అదూ బియ్యులకు పేర్లు పెట్టి - వాటి నయం కొరకు వాడే వడ్డ
తులను ప్రదర్శింపజేశారు. ఇక శ్రీ రామానుజపురం రంగనాథ
స్వామిగారు “దన్వంతురీ విజయం” అను పది భాగవతం
రచించి ప్రదర్శింపజేశారు. శ్రీ శర్మగారిది పండితులకు తప్ప
పామరులకు అర్థంగాని పాండిత్యంలో వుండి. శ్రీ స్వామిగారిది
పీఠి నాటకం అపటుపల్ల అటు పండితులకు, ఇటు పామరులకు
జన సామాన్యునికి ఐగా మాట్టుకుపోయింది. ఎనిలో ఏ జియ్య
పస్త్రే కోగి ఎలా ఉంటాడూ ఆ రోగిప ఏమివ్వాలి? అనేది
సామాన్యుడు అర్థం చేసుకొనే రీతిలో ప్రదర్శింపబడటంవల్ల
పండితుల సంగతేమిటోగాని జన సామాన్యం ఐగా మెచ్చు
కుంది.

నాటి పక్షుడలంకు, వారు నడచిన చాతులు అమి మరి
తననాడో?

సంగీత సాహిత్య కళా రంగాలలో

అనాడు మా గ్రామం కవులకు, పండితులకు, సంగీత
సాహిత్య, మొదలగు కళా రంగాలలో ముందంజ వేసే నలు
దిశల ప్రకాశించింది. ఇందులో ముఖ్యంగా కొందరిని పరిచయం

చేయకపోతే ఆ లోటు ఉండే ఉంటుందని భావిస్తున్నాను.

శ్రీ చొల్లెటి సృశింహ రామశర్మగారు "భిషగ్విజయం" "గంగాదేవి ఆలుక" నాడు తెలిసిన రచనలు. ఇంకా మరెన్నో ఆముద్రితాలు.

శ్రీ సృశింహ శర్మ చొల్లెటిగారు "తోడు గీత" ముద్రితము. ఇంకా మరెన్నో....

శ్రీ రామానుజపురం రంగనాథస్వామిగారు "దన్వంతరి విజయం" ఇంకెన్నో రచనలు.

శ్రీ చొల్లెటి లక్ష్మణ శర్మగారు పంచాంగి కర్త, వాస్తవ శాస్త్రములో దిట్ట.

ఇట్లా ఇంకా మరెందరో మహామహులు ఉన్నారు. వీరం దరి కన్న మిన్న శ్రీ రంగరాజు కేశవరావుగారిని సాహిత్య రూపంలో నేను పరిచయం చేయడము హృదయపూరితమే భావించి.

వైన పేర్కొన్న మహానీయులను కూడ నేను పరిచయం చేయడం రాదు. ఇంత పెద్దవాడున్నారని గర్వంగా చెప్పుకోవడమే నాకు గర్వరాజం.

సం గీ త

శ్రీ రంగరాజు కేశవరావుగారు ఉన్న రంగాలభోపాడు పాడు, సీతార, పిఠేలు, శ్లోటు వాయించటంలో నేర్పరి యని,

పేరి సోదరులగు శ్రీ సర్పింహారావు, వెంకటకవిన్ రావుగారలకు సంగీతములో శిక్షణ యిచ్చి తమంతటి వారిని చేసినారట. ఈ ముగ్గురు సోదరులు సంగీత కచేరీ చేస్తే ఆ రోజులలో మరెవ్వరు ఈ పరగణాలో సాదిరాతేదని వినికిడి.

పేరి శిష్యుడే శ్రీ హనుమాంష్ట రాములుగారు. వీరు వీణ, సీతార, ప్లాటు వాయింబటంతో గురువును మించిన శిష్యుడైనాడని ఆ రోజులలో గద్వాల, కొంపెల్లి సంస్థానాలలో యాదగిరి గుట్ట, మడికొండ, మెట్టుగుట్ట దేవస్థానాలలో దేవస్థాన సంగీత విద్వాంసులుగా ఉండేవారట. వీరు ఆ దేవస్థానాల వారు వర్షాచల రూపంలో ప్రతి సంవత్సరము అర్చి: సహాయం అందించేవారట.

శ్రీ హనుమాంష్ట రాములుగారి శిష్యుడుగా శ్రీ జంపాల రాములు ప్లాటు, నాదస్వరము (సొన్నాయి) వాయిద్యంలో మంచి నేర్పును పొందినారు. ప్లాటు వాయింబటంతో తమ నేర్పురి అయినప్పటికీ చానితో జీవనం గడపడనే కారణంతో చనిపోయేవరకు నాదస్వరం (సొన్నాయి) పై బ్రతుకు బాట సాగించినాడు.

వాస్తవ శాస్త్రము

శ్రీ చిలుపూరి వీరమల్లయ్యగారు వాస్తవ శాస్త్రములో మంచి అనుభవం సంపాదించారు. వీరి ఆధ్వర్యములోనే నేటి బాలాజీ

గూడే, గోపురం, మంటపం నిర్మించినారట. ఈ నిర్మాణంలో పేరికి తోడుగా తామురవెల్లి దేవస్థానంలో ఉన్న వాస్తు శాస్త్రజ్ఞుడు, సహాయకారిగా ఎనుగుల మల్లయ్యగారు ఈ నిర్మాణంలో పాల్గొన్న ప్రముఖులు. శ్రీ వీరమల్లయ్యగారి కుమారుడు శ్రీ చిలువూరి పద్మయ్యగారు కూడ తండ్రిని మించిన తన యుడే. వీరు యిప్పటికి ఈ గ్రామమే కాదు ఈ ప్రాంతంలో ముగ్గు పోయని ఇల్లు, భవంతి, మేడ లేదంటే ఆశ్చర్యం కాదు. ఇంకా—

శ్రీ సక్కాసి చెన్నయ్య - వీరి వృత్తి దర్జీ పని యైనా నగిళలు చెక్కడంలో సక్కాపి అనే పేరే దాగా వాడుకపోయి వచ్చింది. వీరు కట్ట పనిలో మేటి. కట్టను మైనంలా మలిచి, తొలచి వివిధ దేవతా విగ్రహాలను చెక్కడం వాటి రూపాలను ఖట్టి రంగులు చేయటంలో వీరికి వీరే సాటి. నాడు వాడుకలో ఉన్న పల్లకి కట్టతో ఎన్నెన్నో లలంఛరణ వస్తువులు, ఆట బొమ్మలు చేసేవారు.

లంఛనాదు మట్టి మండలమై రకరకాల చిత్రాలను చిత్రం చేవారు. వీరు పోశమ్మ శాతర సందర్భములో నోనాల కుంభ లమై చిత్రించిన రామ చిటకలను సూరంగా వుండి చూస్తుంటే అవి అందులో ఉన్న పదార్థాన్ని తినడానికి వచ్చి వాలినవా అన్న భావన తప్పనిసరి కలిగేది. ఇప్పటికీ వీరి కుమారుడైన శ్రీ సర్పయ్యగారు విగ్రహాలను, పల్లకిలను చేయటం, రంగులు

వేయటం జరుగుతున్నప్పటికి తన నైపుణ్యానికి తగ్గ పోషణ, ప్రోత్సాహం లభించక వ్రడంగి పనితో నిమగ్నుడైనాడు.

మనం ఇంత వరకు గ్రామంలో, నిజాం సెర్పంచ శిబిరంలో బిక్కు బిక్కుమని చారి తెన్ను వెలియక బ్రతుకు చూడుకుంటూ వస్తున్న బడుగు డీవుల పైనే "గోటి చుట్టుపై రోకటి పోటు" అన్నట్లు భూ మదాందులు, వారి తొత్తులు పిండా బీలవలె పడి బక్క చిక్కిన రైతుల రక్త మాంసాలనే గాక మూలుగులను నైరం పీల్చి వీపి చేశారు.

ఈ దోపిడి, ఈ వెట్టి చాకిరి, ఈ అంటరానిదనం నుండి పేరు విముక్తులు కావాలంటే నాడు ముస్లిం మతమైనా క్రిష్టియన్ మతమైనా స్వీకరిస్తే తప్ప మోక్షం లేదనుకున్నారు అంటరాని చనంవారు.

అయినా మన తెలుగుజాతి ఔన్నత్యాన్ని, సంస్కృతిని దాని గొప్పదనాన్ని కాపాడటంలో మాత్రం ఎందరో మహా సీయులు వెనుకాడలేదు. ఉర్దూ సంస్కృతిని ఉగ్గుపాలలోనే రంగరించిపోసి ముస్లిం మత వ్యాప్తిని వెంటాడిందించాలనుకున్న నిజాంనిర్ణయానికి మనవారు అడ్డకట్టలు వేశారు. వారికున్న తొడ్డి పాటి వనతులతోటే పాతశాలలు వెట్టి తెలుగు విద్యావ్యాప్తికి మన సంస్కృతిని కాపాడటానికి ఎసరేని కృషి చేశారు. దానిని మరింత ముందుకు తీసుకపోవటంలో వెనుకంజ వేయలేదనటానికి మన గ్రామ పండితులు, కవులు, ఉపాధ్యాయులే సాక్ష్యం.

ఏదీ ఏమైనప్పటికీ నిప్పులు రురిసిన ఈ తెలుగు నేలపై ఎంత కాలముంది ఈ వేడిమి, వడ గాడ్పులు? ఈ నిప్పులు చెరిగిన నేలపై చల్లని వర్షం కురిసే వచ్చని చంటలు పండి సట్లుగా జీతీయోద్యమ యుత్తుసవనాలు ఆరంభమైనవి. ఉద్యమాల, పోరాటాల మేమాలు క్రమ్ముకు వస్తున్నవి. అవి వర్షించక తప్పదు. ఈ నిప్పులు చెరిగిన నీచులు ఆ ప్రవాహములో కొట్టుకపోక మానరు.

ఆర్య సమాజ్ - హిందూ పరిషత్

అది 1930. ఆంధ్ర జన కేంద్ర సంఘం ఆధ్వర్యాన పోగిపేటలో తొలి ఆంధ్ర మహాసభ జరిగింది. దీని ప్రధానం మెలమెల్లగా వల్లెంకు ప్రాకుతున్న నమయం. 1931లో దేవర కొండలో రెండవ ఆంధ్ర మహాసభ జరగటం మూలంగా గల్ల గొండ జిల్లాలో ఉద్యమం చైతన్యం పొంది హిందువుల దక్కడ ముందుకు సాగుతుంది.

మహాత్మా గాంధీగారి నాయకత్వాన నడుస్తున్న హరిజన్ ద్యమం హైదరాబాద్ శాఖకు 1932లో తొలిసారిగా యువనాయకుడై శ్రీ రావి నారాయణరెడ్డిగారు కార్యచర్యగా యుండటం, ఇదేకాలంలో "ఇతేహదుల్ ముసల్మాన్" అనునంశ "అంజును దట్టిక్ ఇస్లామ్" (థార్ సార్) పార్టీ శాఖను నెలకొల్పి పాటడుపులను కుదుర్చుటగా మార్పుటకు శ్రమకృషి చేస్తున్న రోజులని.

ఈ మతంబ్యాప్తిని నిరోధించుటకు ఆర్యసమాజ్ - హిందూ పరిషత్లు వెటన కొత్తగా ఇస్లాం మతంలోకి మారిన హిందువులను కుద్ది నభట పెరుతో తిరిగి హిందువులుగా చేర్చుకోవటం

జరిగింది. ఈ ప్రచారానికి ఆ రోజుల్లో “వై దిక ఆవర్స్” అను వార పత్రిక మత ప్రబోధంతో వెలువడింది.

ఈ రెండింటి ప్రభావం మన గ్రామానికి సోకిందంటే పెద్దగా అశ్చర్యపడవలసిన పనిలేదు. కారణం—అట్టడుగు పడిన, అణగారిన పోతున్న మాలమాదిగల నికృష్ట జీవితము, దాటి చాలని తిండి, అంతకుమించి దొరలకు వారి తాబేదాకులకు స్థానిక పోలీస్ నాకా ముందు నిలువెట్టి చాచిరి దొరల ఇంటి ముందు నాకా ముందు పసిడిన్నా లేకున్నా వడియుండాలి. దానినే ‘నిలువెట్ట’ అని పిలిచేవారు. చుక్కచుక్క హీనంగా పడి ఉండాలి. దీనికెలాంటి ప్రతిఫలం లేదు. ఈ దాదల నుండి విముక్తి పొందాలంటే అనాడు బడుగు జీవులకు ముస్లిం మతమే శరణ్యం. అందులో చేరితే కాస్త తిండి పీల్చుకొని కష్టించి బ్రతుకొచ్చని వారి ఆశ.

ఇవన్నీ చూస్తున్న శ్రీ మంగు వెంకటయ్యగారికి మనస్సు చలించింది. పిలవరో కాదు గ్రామ వట్వారి, పిల్ల బడిందారు గారైన శ్రీ మంగు సింహాద్రిగారి రెండవ కుమారుడు. వీరు గ్రామంలో ఉన్నంతవరకు హరిజన సేవా కలంపు రాలేదు. ఇక్కడి వరినరాల ప్రభావం అటువంటిది. పేరు గ్రామం వదిలి బ్రతుకుకు మోద్రావాడు ఎప్పుడైతే వెళ్ళాలో, చక్కడ ఉద్యమ ప్రభావాలను కంబ్రాక చూడటం, ఉద్యమవాదులతో పరిచయం ఏర్పడటంతో వారు ఏదో ఒక రీతిన హరిజనులకు మేలుచేయాలి

అని రచించు కలిగింది.

సీమ మ్రోదాదాసు సంగీతంలోని 'రీతి'లో ఉప్పు బోధనా దాసగారి పాఠశాలలో చదువు కొనసాగిస్తున్నారు. ఆ సమీపం లోనే అర్యసమాజ్-హిందూ పరిషత్ లకు సంబంధించిన వికాస మైన చివరను ఉంచేది. ఇక్కడనే శ్రీ వల్లభాచార్యులకు సర్వసాధారణ గాని శుభ్ర ఉంచటం. వీరు మరెవరో కాదు మన గ్రామస్తులైన శ్రీ చాల్లేటి సృజింహార్యులు, శ్రీ చాల్లేటి సృజింహార్యులకు ఎక్కువ బంధువే గాక వాగి వాచాదు మాత్రం ఈ బంధుత్వ పరిచయం వల్ల శ్రీ మంగు వెంకటయ్యగారికి అతి సన్నిహిత సంబంధము ఏర్పడటం, తద్వారా ఈ ద్వైతాన్ని అక్కర్లే అటవం పోయింది.

ఈ వల్లభాచార్య సర్వసాధారణ గాని ఇంటికి నాటి పెద్ద లైన మాదపాటి హస్తాంతరాధ్యక్షులు, మందుముల రామచంద్ర రాధ్యక్షులు, వల్లభాచార్య అశ్వారీస్వామిగారు, కొందా వెంకటరంగ రెడ్డిగారు, ఇందా మరెవరో ప్రముఖులు సమీపాన ఉండటం, వీరంతా కలిసి అర్యసమాజ్ భవనంలో చూపురిడి, చర్చలు నభలు—సమావేశాలు జరుపుకుంటుంటుంది ఇవన్నీ ప్రతి నిత్యం శ్రద్ధతో గమనించటంతో పరిచయాలు దాగా అయినాయి.

ఇక అర్యసమాజ్ తరపున శ్రీ మంగు వెంకటయ్యగారి కన్నముందే శ్రీ చాల్లేటి సృజింహార్యుగారు వాచక్రింది నీరులా వని సేస్తున్నారు. వీరు అప్పటికే ప్రభుత్వ ఉపాధ్యక్షులుగా

ఉంటూ సమాజ్ కార్యకలాపాలు ఆతి గోప్యంగా నిర్వహిస్తూ ఉండేవారు. వీరు తమకు లోభగా మంచి కార్యకర్త, చురుకైన యువకుడు దొరికితే గ్రామాల్లో కార్యకలాపాలు నిర్వహించ వచ్చనే ఆలోచనలో ఉన్న సందర్భములో ఈ మంగు వెంకటయ్యగారు వారికి అండగా దొరకటంతో, ఇక ఈ ఇద్దరు ఆర్య సమాజ్ హరిజనోద్ధరణ కార్యకలాపాలు సాగించుటకు మంచి వాతావరణం ఏర్పడింది.

వాడు శ్రీ కౌండా వెంకట రంగారెడ్డి, శ్రీ రావి నారాయణరెడ్డి, బద్దం ఎల్లారెడ్డి, ఆచుట్ట లక్ష్మీ నర్సింహారెడ్డి మొదలగువారు హరిజనోద్యమం, ఆంధ్ర మహాసభ కాంగ్రెస్‌లో పుండి పని చేస్తున్నారు.

శ్రీ మాదపాటి హన్మంతరావుగారు, మందుముల రామ చంద్రరావు, వట్టికోట ఆళ్వార్ స్వామి మొదలగువారు గ్రంథాలయోద్యమంలోనూ, శ్రీయుతులు బలదేవ్ భద్రదేవ్ గారలు ఆర్యసమాజ్ తరపున నల్లగొండ, అట్రాప్ బెట్లా జిల్లాలను చూస్తుండటం వడ్లకొండ నర్సింహారావుగారి పరిచయభాగ్యమే.

1934లో ఖమ్మం, 1935లో సిరిసిల్లాలో జరిగిన ఆంధ్ర మహాసభల ప్రభావం మరెంతగానో పనిచేసింది వీరిపైన.

శ్రీ వెంకటయ్యగారు పిరిసి చూడటం, కలుసుకొవటమే గాక పని చెయ్యాలనే తపన గూడ రలిగింది. హరిజన సేవా

హర్షక్రమాలు, పయోజన విద్యా, అంటరానితనం నిర్మూలన,
7° మాంస నిషేధం, చల్ల రాత్రులు మాన్పించుట మొదలగు
విషయాలపై కేంద్రీకరించు పని చేయాలనే ఆలోచన తట్టింది.
ఈ పెద్దల ఆశీస్సులు, సహాయ సహకారాలు, గ్రామాల్లో కదిలి
పనిచేస్తే అందఱు వుండునని విశ్వాసం ఏర్పడింది.

1935లో నవ అంధ్ర సహసభ షాడసగర్తో జరిగే
నాటికి మన గ్రామంతా హరిజనవాదలో రాత్రిపూట పయోజన
విద్యా కేంద్రాన్ని స్థాపించి, వానికి తొలి ఉపాధ్యాయునిగా శ్రీ
తిరుప్పావై ఎంబయమాంధ్రను నియమించారు. శ్రీ చొల్లేటి
స్వసీంహ్యశర్మగారు, 12 మంది వెంకటయ్యగారల సహ్యవేషణ
లో విద్యార్థులను సాఫీగా సాగుచున్నది వానిం పాటు "జై దిం
అదర్స్" అను వారపత్రికను తెప్పించటము అందులో వచ్చిన
సూచనల మేరకు హరిజనుల చైతన్యవంతులను ధెయ్యటం.
ఈ వారపత్రికతోపాటు మరికొంత సాహిత్యం హరిజన సేవా
విభాగానికి సంబంధించిన పుస్తకాలు, కరపత్రాలు తేవటం,
వాటిని పంపటము, చదివి వినిపించడం జరుగుచుండేది.

ఈ సందర్భముతోనే ఆనాటి హరిజన పెద్దలగు శ్రీ
హ్యకల సాయిలు, కాగ చినపల్లయ్య, కాగ అబ్బపాయిలు, కాగ
ఎర్ర మల్లయ్య మొదలగువారు శ్రీ వెంకటయ్యగారికి అండగా
నిలిచారు.

నిజాం ప్రభుత్వపు నిఘా

ఎప్పుడైతే హరిజనవాదలో పయోజన విద్యా కేంద్రం

సడుపుతూ, దానినీడలోనే ఆర్యసమాజ్ బావాలు, హానిజనసేవా తార్థ్యక్రమాలు కొనసాగుచుండుటలో నిజాం ప్రభుత్వానికి కన్ను పుట్టింది. స్థానిక పోలీస్‌వారు ఓ గంట నిమిషానికి ఉద్యమాల కదలికలను శనిపెట్టడమేకాదు, సమయం కొరకు ఎదిరి చూస్తున్నారు.

నిజాంస్టేట్‌లో ఈ రెండు ఉద్యమాలతీవ్రత గ్రామాలలో పుంజుకొని కార్యరూపం దాల్చుతున్న తరుణంలో అటు ఆర్య సమాజ్‌ను, దాని వారప్రతికను నిజాం ప్రభుత్వం నిషేధించింది. ఆ నిషేధాన్ని అనగాగ తీసుకొని శ్రీ చొల్లెటి సృశింమ్మ శర్మగారి ఇంట్లో ఉన్న సమాజ్ సాహిత్యాన్ని పశవరచుకొని ఆ నెపంపే శ్రీ శర్మగారిని ఉపాధ్యాయ ఉద్యోగం నుండి తొలగించి వేసింది ప్రభుత్వం. వైగా కేసు నడిపించి కోర్టులో

అప్పటికే గ్రామ పెద్దలు, ఇతరులు, ఎంతో మంది యువకులు ఆర్య సమాజ్ సభ్యత్వం పొందినారు. అందుతో మా తండ్రిగారైన శ్రీ వెంకాంధ్ర రామయ్య, శ్రీ పేర్వారం సంతాటి గారలు కూడ సభ్యత్వం పొందినారు. అప్పటికే మా తండ్రి గారు పశ్చిమ గోదావరి జిల్లా-పెందిపాడు నుండి వెలువడే రామానుజ మఠ ప్రబోధం చేసే "శ్రీ చైత్యవ" మాస పత్రికను లెప్పించటము దాన్ని తు.చ. తప్పకుండా ఆచరిస్తుండేవారు.

ఒకనాడు నేను మా తండ్రిగారి పుస్తకాలను! పుత్రాలను

తిరగేస్తున్న సందర్భములో ఈ రెండు రళిడులు వైష్ణవ పత్రికలో కనిపించగానే నాకు ఎంతో ఆశ్చర్యం వేసింది. మరి ఈ సంతాడీగారి రళిడు మా తండ్రిగారి వద్ద ఉండటమేమిటి? అన్న ప్రశ్న క్లాస్త చిహ్నం కలిగింది.

వీరు ఎప్పటికీ పోలీసు పదేలుగా వని చేస్తున్నారు. అయినా తన అంతరార్థ ముస్లింల మతోన్మాదం సహించలేకనే ఈ సభ్యత్వం పొంది నిపుడు గప్పిన నిప్పులా రగులుతూ హిందువుల సంక్షేమానికి, ఈ ఉద్యమాలకు చేయూత నిచ్చాడు. అది మా తండ్రిగారివద్ద ఉండటం వారిద్దరి అన్యోన్యత, స్నేహం, ఒకే ధావనకు కట్టుబడి ఉన్నారనేది నిస్సంకోచంగా చెప్పి పుచ్చును.

(1)వ ఆంధ్ర మహాసభకు మన గ్రామ తొలి

ప్రతినిధిగా— శ్రీ మంగు వెంకటయ్యగారి ప్రవేశం

1937లో నిజామాబాద్‌లో ఆరిగిన 11వ ఆంధ్ర మహాసభ నాటికి మన గ్రామంలో అర్జునమాజీ ప్రచారం హరిజన సేవా కార్యక్రమాలు, ఏయోజన విద్యా పాఠశాల, నడుపుచున్న శ్రీ మంగు వెంకటయ్యగారు పెద్దల మన్ననలు, మరెవరూ చూడకైనా కార్యకర్తగా గుర్తింపు పొందగలిగారు.

అంబిళ్ళల్లనే ఈ లరవ (1) ఆంధ్ర మహాసభకు ప్రప్రథమ ప్రతినిధిగా మన గ్రామం తరపున పోషించారు. ఆ సభకు

వచ్చిన ప్రముఖులు, ప్రతినిధులెందరో వదిలయం గావటం, వీరు చర్చలకో పాల్గొని మన గ్రామ పరిస్థితిని వివరించటంతో తెలంగాణా నలుమూలల నుండి వచ్చిన ప్రతినిధులు, మన గ్రామ సమస్యల్ని ఉద్యమ పరిస్థితిని తెలుసుకోగలిగాయి.

ఆ సందర్భములోనే ఆంధ్ర మహాసభ మహానా ఏడా గానికి అద్యక్షురాలైన శ్రీమతి సందగిరి ఇందిరాదేవి (పేరు వద్ద కొండ నర్సింహారావుగారి కూతురు. పీరి భర్త ఆ రోజులలో మహబూబ్ నగర్ జిల్లా ఉడ్డగానో తాలూకా ఉడ్డగానో వని చేస్తున్నాడు.) పరిచయం కావటం మన అత్రాప్ ఐల్లా జిల్లా కార్యవర్గ సభ్యులకు శ్రీ లక్ష్మీకాంతరెడ్డి (దీదీనగం గ్రామ వాసి) వదిలయం కావటం జరిగింది.

ఈ ఆంధ్ర మహాసభకు ముందే మన గ్రామం జరిగిన వైద్య మహాసభకు ఆయుర్వేద మహాపండితులతో పాటు శ్రీ మాదపాటి హన్మంతరావుగారు, శ్రీ సురవటిం ప్రతాపరెడ్డిగారు, శ్రీ బొజ్జం చిన్నంబుగారూ హాజరైనారు.

వీరు మన గ్రామం జరుగుచున్న ఆయుర్వేద మహాసభకు రావటానికి ఓ ప్రత్యేకత కూడా ఉన్నదని తెలిసింది. శ్రీ వద్దకొండ నర్సింహారావుగారిని శ్రీ చౌదేటి స్వశింహ రామ శర్మగారు ఆహ్వానించటము, వారు పై పెద్దలను ఆహ్వానించటము, వారు అందుకు అంగీకరించడము జరిగింది. కాని ఈ మహాసభను "నిజాం ఆయుర్వేదాంధ్ర మహాసభ"గా ప్రకటిస్తే

తన్న రాలేమని చెప్పటముతో అందుకు వీరు అంగీకరించారు.

ఈ “నిజాం అయ్యుర్వేదాండ్ర మహా సభ”ను రీవ ఆంధ్ర మహాసభ అనుబంధ సంస్థగా తీర్మానించి ఆమోదించారు కూడా.

ఈ మహాసభకు తలవని తలంపుగా ప్రముఖులు రావటానికి అంగీకరించటము, వ్యవధి చాలని తరుణంలో మహాసభను విజయవంతం చెయ్యడం మాటలుకాదు. అంత తేలికైన పనేమి కాదు.

ఈ మహాసభ ఎక్కడ చెయ్యాలి? ఎలా చెయ్యాలి? వచ్చే ప్రముఖులకు పనెతులు, ఇలా తలముసకలతో ఉన్న శ్రీ చొల్లెటి స్వశింహ రామశర్మగారికి శ్రీ పేర్వారం సంతాక్షగారు స్వయంగా ముందుకు వచ్చి ఆ ఏర్పాట్లన్నీ నేను చూస్తానంటూ దాద్యతను స్వీకరించాడు.

వ్యవధి చాలా కొద్దిగా ఉన్నప్పటికీ గ్రామంలోని లన్ని పర్వాల ప్రజలను సమీకరించుకొని ఆ ఉన్న కొద్ది వ్యవధితోనే లన్ని పనెతులు పూర్తి చేసి మహాసభ విజయవంతం కావటానికి తోడ్పడి నాడు, వచ్చిన ప్రముఖుల మన్ననలను అందుకొన్నాడు.

నిలువెట్టిని మాన్పించుట

శ్రీ మంగు వెంటయ్యగారు రీవ ఆంధ్ర మహాసభలో పాల్గొన్న ఉత్సాహం, స్ఫూర్తితో గ్రామానికి చేరుకొన్నారు. అంతకుముందు పాఠశాల నడుపుట, ఆర్థసహజ్, హరిజన

సేవ, సహాయం తెచ్చి పంపటం, ఆచరణలను పోషించుటవలననే ఉన్న పరిమితి ఆచరణలో భార్యరూపంలో పెట్టి చూపించే స్థితి! ఎదిగింది ఉద్యమం.

గ్రామానికి ఆర్యసమాజ్ తరపున ఈ ప్రాంతాన్ని చూస్తున్న శ్రీ బిలదేవ్, భద్రదేవ్ గారలతో శ్రీ ఓర్వకొండ నర్సింహ రావు, శ్రీ ఉమ్మెత్తల శేషరావుగారలను ఆహ్వానించుటకు ప్రయత్నాలు మొదలై సవి.

గ్రామంలో నేను యింతమొందే విచారించినట్లుగా నిలుపు వెట్టిదాకిరిని రట్టు చేయుటకు దొరల నొప్పించి మాన్పించాలనేదే నాటి విధానం. అనాటి ఉద్యమాలు, అంతోసల ద్వారాగాని, లెడగబడే విధానంగాని చేసే అంశస్థుకు ఉద్యమం పెరుగలేదు. దొరల హృదయాలను కరిగించి, వారికి నచ్చజెప్పి, వారిలో పరిపర్తన కిసుకచాపటమే నాటి ఉద్యమ లక్ష్యం.

లక్ష్యం తోటే వీరిని ఆహ్వానించారు. ఆ పెద్దలు గ్రామానికి రావటము, హరిజనులను ప్రతిమంగా నమీకరించి వారి భావలను తెలుసుకోవటము, విద్యా బోధనలో ముందు కొచ్చిన యువకులను అభినందించటముతో పాటు గ్రామ దొరలకు శ్రీ నెల్లుట్ల శేషరావు, శ్రీ లింగాల వెంకట రంగారెడ్డి మొదలగు వారిని కలిసి ఈ నిలుపు ఎట్టిని చేయించులోకూడదని వారికి నచ్చజెప్పటం వారు సంతోషంగా వాళ్ళుకొని ఈ నాటి నుండే మేము మానుకుంటామని దొరలు వాగ్దానం చెయ్యటంతో

అర్చనమాచిక్షు గ్రామంలో తొలి విజయం లభించింది. ఇది
ఆనాడు హరిజనులకు కొండంత బలం చేహించింది. ఏదో పెద్ద
తెలిమిని బయటపెట్టిన నెత్తిమీద ఎండి చించుకొని హమ్యయ్యా
అని చెప్పు తీసుకొన్నట్లది ఉత్సాహం పొందినారు.

అయినా దీని వెనకాల మరో గొప్ప చూడా వుంది. శ్రీ
లింగాల వెంకటరంగారెడ్డి ముతపన్నా చోరయని (దత్తు వచ్చిన
వాడు) ఈ వారసత్వం ప్యవహరములు కోర్టులలో నలుగుతున్న
చనియు, మూల్లు తొలి (దేవేయ్య)లో పైరవీలు చుున్నందున ఈ
పచ్చిసూర సహకారం ఎంతో అవసరం. పైగా వీరికి శ్రీ కొండా
వెంకట రంగారెడ్డి ఆలయ ఎంతో లభిమానం. వారి మూడు
జవదాడిని వారు గాబట్టి ఉద్యమకారుల పని చేలిరై నది.

హరిజన వాడలో గో, హత్య నిషేధం

1996 మన సీతాం రాష్ట్రంలో స్టేట్ కాంగ్రెస్ తరపున
సత్యాగ్రహోద్యమం అరంభమైంది. అంతవరకు ఉన్న ఆంధ్ర
మహాసభ అవ్వాలి విస్తృత పరచబడినవి. గ్రామాలలో సభలు
జరిపి సత్యాగ్రహ ఉద్యమం అవ్వాలను వివరిస్తున్నారు నాయ
కులు. గాంధీగారి ఉద్యమంలో భాగమైన హరిజన సేవాసంస్థలు
గోహత్య నిషేధం, కల్లు త్రాగుట మాన్పించుటకు, హరిజను
లలో పరివర్తన తీసుకరావటానికి శ్రీ వెంకటయ్యగారి నాయ
కత్వాన ఒక పథకం రూపొందించారు.

మూల, మాదిగల కుల పెద్దల ఆంధ్ర మరియు వయోజన

పాఠశాలకు వస్తున్న యువకుల తోడ్పాటు, శ్రీ జెగ్గల లక్ష్మయ్య నాయకత్వాన యువకులు ముందుకు వచ్చారు.

అప్పటికి ప్రతి శుక్రవారం తప్పనిసరిగా హరిజనవాడలో గోవును కోసేవారు. అందులో ముస్లింలకు కొంత హరిజనులు కొంత తీసుకొని ఖుజించేవారు. ఆ రోజు ఈ యువకులు గోవును కోయకుండా అడ్డు తగిలారు. దీనికి ముస్లింలు అత్యంతరము తెప్పటముతో కొంత ఉద్రిక్తత పెరిగినప్పటికి మా హిందువుల ఇండ్లల్లో గోహత్య చెయ్యనివ్వం, కాకపోతే మీరు మీ ఇండ్లల్లో కోసుకోండి. మరేమైనా చేసుకోండి. అటా అయితే మా తెలాంటి అత్యంతరము ఉండదని వారికి సద్బు చెప్పటముతో ఇక విధి లేని పరిస్థితిలో ముస్లింలు వారి ఇండ్లలో కోసుకోవటం ఆరంభించారు. అయినా యిది వరకు తిన మరిగిన వారు కాబట్టి కొందరు దొంగబాటుగా తెచ్చుకొని ఖుజించేవారు.

ఒకనాడు కాగ చోడ రాములు తల్లి పోశమ్మ గోమాంసాన్ని దొంగబాటుగా తెచ్చి వండుకొంటున్న సమయంలో హరిజన యువకులు శ్రీ వెంకటయ్యగారికి కలుగు చేసి, వారు రాగానే హరిజనులందరూ పోశమ్మ ఇంట్లోకి పోవటంతో పోశమ్మ కొడుకు రాములుకు అవమానంగా తోచింది. ఆ పొయ్యిమీద ఉడుకుతున్న మాంసాన్ని తల్లిని కాదని పీడితోకి తెచ్చి అంబరి సమక్షంలో పగులగొట్టి తల్లిని చీకాట్లు పెట్టాడు. దానితో పెద్ద మార్పు వచ్చేసింది. దీనితో పెద్దలు, దొంగబాటుగా తెచ్చుకొని తిందామన్న ఈ పాఠశాలకు వెళ్ళే యువకులు, అట్టే పనికిట్టి

నిసనివ్వరు. పైగా అపమానాలకు గురి కావలసి వస్తుందనే భయంతో మానవం జరిగింది.

కల్లు త్రాగుటయు మాన్పించుట

గ్రామాలలో కల్లు త్రాగుట వల్లనే పేద పర్గాలు, ముఖ్యంగా మూడు మాడిగలు అతిథంగా, సాంఘికంగా ఎంతో వెనుకబడినవారనేది నిస్సందేహం. ఇటు నీతాం ప్రభుత్వం గూడ చట్టపరంగా రాకుండా ముస్లిం మత సంస్థలు గూడా కల్లు త్రాగిపాడడని ప్రచారం మొదలుపెట్టాయి. ఇది వారి మత రీత్యా గూడ నిషేధమే. అందువల్ల కల్లు త్రాగుట మానితే మామతంలోకి తీసుకుంటాము అని ప్రబోధము చేస్తున్నారు.

సీనికీ తోడుగా నాడు "బహద్దూర్ యాన్ జంగ్" అనే సవాబుగాడు 'బాక్ సార్' అనే పార్టీ కాఖి వెద్దే మత ప్రచారం ఈరూరూ గావిస్తూ హరిజనులకు కొత్తబట్టలు దిచితంగా యిస్తూ మతంలో అకర్షణపడేట్టుగా ప్రచారం సాగుచున్నది.

ఇది మన వారికి చూడ బాగా అనుకూలం అని డి. గ్రామంలో శ్రీ వెంకటయ్యగారు ఈ పచ్చిన అవకాశాన్ని తార విడువడంలేదు. ప్రతి సాయంత్రం జనుల కల్లు త్రాగే సమయంలో ఈ పయోజన పాతకాల విద్యార్థులకు పుద్దెల, హాక్స్ నియం యిచ్చి పాటలు పాడిస్తూ గ్రామమంతా తిరిగి చిప్పరకు దిగెంటి వదకు చేరి (కల్లు త్రాగే స్థలాన్ని దిగెంటి అని పిలుస్తారు) కల్లు త్రాగుచున్న వారి ముందు ఈ పిల్లలతో పాటలు పాడి

స్తుంటే ఇది త్రాగేవారికే ఇబ్బందిగా తయారయింది ఈ ఉద్యమం ప్రతి నిత్యం సాగటంతో త్రాగేవారిలో కొంత పరివర్తన రావడం ఆరంభమైంది. ఆ గోడలలో ఈ పాటలు బాగా పాడేవారు.

“రగసి పని యిది తమ్ముడా,
మరణ హతువు — మద్య పానము
మానవోయి తమ్ముడా—”

“కలుగును మానిన మన దోమ్ముకు,
కలుగును కల్మి ముదంబుగ వృద్ధిన్”

ఇం!

“పల్లలు దృఢముగి పెనుగుదురండ్
తల్లిదండ్రులు ఒగడము మానెదరండీ”

నేను ఈమధ్య శ్రీ మంగు వెంకటయ్యగారిని కలుసు నేందుకు హైదరాబాద్ వెళ్ళాను. వారిని నాటి జ్ఞాపకాలు తెలుప మని కోరటం వారు చెప్పకుండా పోతూ నాటి ఈ పాటలను పాడి వినిపించడానికి ప్రయత్నించారు. ఎంతకూ జ్ఞాపకం రావటంలేదు. ఆ సందర్భములో వారి శ్రీమతిగారైన రుక్మమ్మగారు నాటి పాటలను కొంత కొంత భదివి వినిపించింది. ఇంకా మరెన్నో పాటలుండేవని, అవి జ్ఞాపకం రావటంలేదని తమ విస్మయాన్ని తెలియబాట.

ఈ ప్రచారంవల్ల కలుత్రాగటం దిన దినం తగ్గుచున్నది.

ఇది గొడ కులస్తులను / కలవరిపెట్టుచున్నది. -- వాది ప్రియైరాలు
 అపటితె అంతంత ము / ౧౦౮౪
 దొరలకు రూ॥లు 400లు నాలుగువందల నీజాం నూర్క
 యలు చెల్లించటమంటే తలకుమించిన వారం అనాడు. ఒక్క
 హాళి పైనకు కడివెడు కల్లు బ్రాగి వాలకబోసుకునేంత పోనే
 వారట. మరి అనాడు ఆడకూలి మూడుపైనలు ఇంమితో
 ప్రొద్దస్తమానం కూలిచేసి తెచ్చిన హాళిలో ఏ వస్తువైనా ముడి
 కాల బొప్పన అన్నీ వస్తువులు కొని మిగిలిన ఒక పైన మగ
 వాడు బ్రాగటానికి దపయోగించేవాడు. నాటి కొనుగోలు వరి
 స్థితి అది.

ఈ ప్రచారంవల్ల కల్లు అమ్ముడు పోవటంలేదు; అని
 ఊరుకున్నారా గొడవాయ, లేదు కల్లు అమ్ముడు పోవటానిది
 వరను మరింత తగ్గించారు. ఈ ఉద్యమకారులు మరింత ముం
 యకు వెళ్లి మొత్తంమీద ఏ ఒక్కరు బ్రాగమండా నిషాపేరారు.
 గొండ్లవారికి ముందు సుయ్య వెనుక గొయ్యిలా వుండి పరిస్థితి.
 కల్లు గియకపోతే చెల్లెండిపోతవి. దొరలకు వన్ను కట్టలేరు.
 బ్రతుకు సాగదు. గీస్తే ఏదవం కొద్ది కల్లు నిలువ ఉంటుంది.
 బ్రాగేవారు లేక చెల్లవాని ఒలక బోయడం తప్ప గత్యంతరం
 లేదు.

అందుకు శ్రీ దిద్దెంకి వీరన్నగారు (వీరి ఇంటిపేరేమిదో
 తెలియరాలేదు వాడుకలో ఈపేరే వచ్చింది) తమ కులాన్నంద
 నమీకరించాడు. కల్లు పారబోసిన చానికన్న కొన్ని రోజులు

ఉదితంగానే పోస్తామని దబ్బు అవసరంలేదని ప్రచారం గావించటమే గాక స్వతహాగా ఇంటింటికి వెళ్ళి కల్లు పెట్టి వచ్చేవారు. వీరు వెళ్ళగానే హరిజన యువకులు వెనువెంటనే అందుకొని ఒకలకటోసేవారు. ఇట్లా ఈ సమస్య పరిష్కరింపబడని విధంగా ఒక కొరకరాని కౌయ్యగా తయారైంది. మొత్తము మీద ఈ ఉద్యమం గొడ కుట్రలకు అప్పటివరకు ప్రత్యామ్నాయ జీవన విధానాన్ని చూపలేక పోయిందని మాత్రం విశదమగుచున్నది.

నిజాం పరిపాలన రజతోత్సవాలు (సిల్వర్ జూబి)

1938-39 ప్రాంతంలో నిజాం పరిపాలన రజతోత్సవాల కోలాహలంతో మహావైభవంగా జరిగింది. ఇందుకు తారణం నిజాంగారి ముస్లింలను పొందటానికి ఇక్కడి రొరలు, డేశ్ ముఖ్లు, ముస్లింలు కలిసికట్టుగా ఉండి విజయవంతం చేశారు. నాకు బాగా జ్ఞాపకం ఉంది, ఈ ఉత్సవాలకు రఘునాథపల్లి, కంచనపల్లి, అశ్వరావుపల్లి, కోమాళ్ళ, వెల్లి మొదలగు గ్రామాల లది పిల్లలేగాక అయో గ్రామాల యువకులు కూడ పాల్గొన్నారు. ఆ రోజుల్లో ప్రధాన అటలు రస్సి-కసి అని త్రాడులాగుట, లోన్ పాట్-ఉప్ప బొందలు పరుగు పందెం—చూరం, ఎత్తు దూకటం, మూడు తాళ్ళ పరుగు పందెం, ఇంకా మరికొన్ని. ఇక—సాంస్కృతిక పోటీలలో రాజుగారిపై పాటలు, ప్రశ్న భక్తి నాటకాలు, ప్రదర్శించేవే చాలా ఏరకు.

ఆ రోజు యెంటుకు మాగ్రామ పిల్లలకు తెల్లని టొక్కా—

నెక్కడు వసువు పచ్చని అంచులు కలిగి ఉండేవి. ఛాతీపై నిజాం నవాబుగారి కిరీటాన్ని పోలిన బిల్లు, తాజ్ ను చరించేవారు. అప్పటికే మన గ్రామ జాతీయోద్యమ గాలి ప్రభావం రఘునాథ పల్లి, కంచనపల్లి చెందలగు గ్రామాలకు వీచటం, ఆ గ్రామాల ఉద్యమ నాయకులు కంచనపల్లి మధుసూదనరావు, రఘునాథపల్లి జెల్లె వీరయ్య, మొగుళ్ళపెల్లి భద్రయ్య, మరికొందరు స్టేట్ రాంగ్రేస్ తరపున కార్యకర్తలుగా జేరి పని చేస్తున్నారు.

ఈ రజతోత్సవాల వేడుకలను పురస్కరించుకొని మన గ్రామానికి విచ్చేశారు. అప్పటికే మన గ్రామము జాతీయోద్యమం ఎంతో ముందంజ వేసింది. ఉత్సవాలు రెండు మూడు రోజులు జరిగినట్లుగా జ్ఞాపకం.

ఉత్సవాల ముగింపు

అది రాత్రి సమయం. వేదికమీద పెట్రోమాక్స్ లైట్లు, ఎక్కడక్కడ కందీలల వెలుగులు వెలుగుచున్నవి. మైకుల వారిం కాదు. నాటి గొంతులే మ్రోరులు.

అఖిల రోజు కాబట్టి విజేతలకు అహమతుల పంపకము ఉంటుంది; కాబట్టి చుట్టు ప్రక్క గ్రామాల ప్రజలుగూడా పెద్ద ఎత్తున వచ్చి చేరాడు. అహమతులు పంపటం పూర్తి అయింది. చివరగా నిజాంగారి పరిపాలనపై వారి యశో కీర్తిని ప్రొగడుతూ పాదాలి.

అవకాశం చిక్కింది. అంతకుముందే వేసుకున్న పథకం

ప్రకారం కంచనపెట్టి పిచ్చార్థులు శ్రీ గోపాల సోమయ్య, నారాయణగారలు (వీరిద్దరు అన్నదమ్ములే) అలంకరించిన వేదిక మీదికి ఎక్కి చక్కని గొంతుతో మంచి తాళునిస్తూ లయ బద్ధంగా గళమెత్తి -

"అమ్మా తులసి ప్రేమను వెలసి

మమ పాలింపగ తాదమ్న"...

అంటూ పాడుతుంటే వచ్చిన వేలకొద్ది జనం ఉన్మయత్వంలో మునిగి మైమరచి పలకాడింది. ఆ పాట భాషం నీ విధులమైన మాకు దాస్యశృంఖలాల నుండి విముక్తి పొందా శక్తి నివ్వమని కోరటమే.

పాట ముగిసింది. జనం త్రోసుకుంటూ ములదులెక్కింది. ఆ పిల్లలనిధురైన ఎత్తుకోవటమే గాదు, ముద్దాచటమేగాదు వారిద్దరినీ ఉక్కిరిబిక్కిరి చేశారు.

తలంచినది ఒకటి, జరిగింది మరొకటి. ఈ ఉత్సవాలు ప్రథమ భక్తిని రంగరించి పోయడానికి కాని ఎదురు తిరిగి దేశ భక్తిని రంగరించింది. ఇది అనాటి సంఘటన. పల్లెసీమలో తెలుగు వెలుగు ఒక మెరుపులా మెరిసింది. ఎరుములా ఉరి మెంది. తాళియోద్యమ కర్తవ్య ప్రబోధం చేసింది ఆ పాట.

ముస్లింల మతప్రచారం - హిందూ స్త్రీలను చెలలట్టుట

మన గ్రామంలో హిందువులను ముస్లింలుగా మార్చిన సంఘటనలు మొత్తం మీద లేవని చెప్పవచ్చు. కావడం, నేను

ప్రలుకుకున్నంత వరకు అలాంటి ఆధారాలేమీ దొరకలేదు. దాని హరిజనులను ముస్లింలుగా మార్చుటకు వారు తక్కువ ప్రయత్నం చేయించెను. తెలుగువారిని ముస్లింలుగా మార్చుటకు 'బహద్దూర్ యూర్ ఇంగ్' అనే నవాబు అంజుమన్ తల్లిగ్ ఇస్లాం, ఖాక్ సార్ అనే పార్టీల పేరుతో మత ప్రబోధం చేస్తూ పీఠైస చోట్ల మారుస్తూ వారికి కొత్త బట్టలు పంచిపెడుతూ వెళ్ళేవారు. జనగామలో కూడ ముస్లిం అహ్మద్ అనేవాడు తీవ్రంగా కృషి చేసేవాడు. మన గ్రామంలో కూడ ప్రయత్నించి విఫలమైనాడు. జనగామలో ప్రత్యేకించి ముస్లిం బోధనకు ఒక స్కూలును గూడ నడిపాడు. ఆ స్కూలును ముస్లిం హై స్కూలుగా పిలిచేవారు.

అప్పటికే మన గ్రామంలో ఆర్య సమాజ్, హిందూ పరిషత్ తరపున శ్రీ వెంకటయ్యగారు, శ్రీ చొల్లేటి నృసింహ శరణి గారు హిందూ ధర్మ ప్రచారం గావిస్తూ హరిజనులచేత ప్రతి సత్యం స్నానం చేయించటం, బొట్టు పెట్టుకోవటం, దైవ ప్రార్థన చేయించటం మొదలగు విషయాలపై, కేంద్రీకరించి పని చేస్తుండటం వలన తురకలకు అపకాశం చిక్కలేదు. అయినా వారు ఆశ వదులుకోలేదు. పరోక్ష పద్ధతులు అవలంబించారు. ఇదితర గ్రామాలలో ముస్లింలుగా మారిన హరిజనులను మన గ్రామములో బంధుత్వమున్న వారిని ఏరి కొరి యిక్కడ మార్చుటకు ప్రయత్నించారు.

ఆ పవ్విస వానిలో ఒకరు శాగిల్లాపుర సేవాసి. ఇతడు

హరిజనులలో పెద్ద భూస్వామి. నువ్వు 1000 ఎకరాలకుపైగా భూమి, కలవాడు. కాగ పెద శివ్వయ్య అల్లుడు గండి సాయిలు మరొకడు కొత్త పెల్లి వాస్తవ్యుడు. మనగ్రామ నాగ చినపెల్లయ్య గారి బంధువులు. వీరిద్దరినీ ఇటునుండి జనగామ మున్సిర్ అహ్మద్ అటునుండి కొత్తవల్లి పత్తూర్ సామెజ్ గారలు విశ్వప్రయత్నం చేసినప్పటికీ మన గ్రామ హరిజన పెద్దలు కాగ చినయ్యయ్య, కాగ అబ్బసాయిలు, యువకులు జగ్గు లక్ష్మయ్య మొదలగువారి ప్రతిఘటనపల్ల మార్పలేకపోయారు.

హిందూ స్త్రీలను చెరబట్టుట : ఆ రోజుల్లో హిందూ స్త్రీలను చెరబట్టుట ముస్లింలకు పెద్ద వినోదం, గౌరవం. ఎవరు ఎందు రిని చెరబట్టారో ఎవరు ఎందురిని ఉంపుడుగత్తెలుగా ఉంచు కుంటారో వారు పెద్దమనిషిగా చెలామణి అయ్యేవారు. ఒకసారి హిందూ స్త్రీ బలత్కరింపబడిందంటే, ఆ యువతిని తిరిగి మసలో చేర్చుకోవడం అసంభవం. ఆ యువతి ఎందుకు చెడింది అని బలోచించే అస్కారమే లేదు అనాడు. అది ఫలిత, కులట ఇంకా ఏవేవో పేర్లు పెట్టి కుల బహిష్కరణేరారు, సాంఘిక బహిష్కరణలకు గురి చేసేవారు. ఆ యువతులు విధిలేసి చరి గత్యంతరము లేక ఆ మతంలోకి పోవటమో లేక ఒంటి దిగా జీవనం గడుపుతూ ఉంచటం జరిగేది. ఒకరిద్దరు ముస్లిం ఆచార వ్యవహారములు అలవర్చుకున్నా, ఎక్కువ సంఖ్యలో రడవరకు ఒంటిరిగా జీవించి ఉన్నవారే ఎక్కువ.

అనాడు మన గ్రామంలో ముస్లింల మామూలీ చర్యలకు
అలిదైన వారిలో మచ్చుకు కొందరు.

1. సరాలు సిద్దయ విడ్డను....ఇమామ్ అలీదేగ్
2. కల్లూరి రాజమ్మను....మహబూబ్ అలీ
3. ముప్పిడి లచ్చమ్మను....తురాఫ్ అలీ చ సేదార్
4. దాసరి పాడుమ్మ....బాబా అలీ
- 5 కమ్మరి జగదాంబ....గులాం సనీ

ఈవిడ ప్రస్తుతపు పేరు.....గా నాటి చరిత్రకు
నేడు సాక్ష్యంగా మిగిలి ఉంది. సజీవంగా, ఇది వాస్తవమే నాటిక.

రైతు సమస్యలపై రావి నాయుని రెడ్డిగారి

ఆ గ మ న ం

అది 1999 అనుకుంటూ గ్రామంలో వయోజన విద్యతో
పాటు గోడల నిషేధం, మద్యపాన నిషేధం ప్రజలను సాం
ఘికంగా చైతన్యం కలిగిస్తున్నప్పటికీ రాజకీయంగా కూడ ముం
నుకు తీసుకపోవాలన్న ఆలోచన వచ్చింది. పైగా ఏది చేసినా
గ్రామస్తులే కదా ఆస్తి చురుకైన వావం కూడ నాడు ఏర్పడి
నట్లున్నది. అందుకే నాయకులను ఆహ్వానించి రైతుల సమస్య
లపై చర్చించి వారిని బిక్కుం చేయడానికి పూనుకున్నారు.

అదే సంవత్సరము రైతుల స్థితిగూడా అంతగా బాగా
లేదు. నాటి ప్రధాన పంటలు జొన్న, కంది, అముదము, తిల

వలు మూలము. జొన్నదేలు దెబ్బలిన్నవి. అముదము, కంది పురుగును బలి అయినవి. రైతులు అంతోకన చెందుతున్నారు. ఈ అవకాశాన్ని శ్రీ మంగు వెంకటయ్య, శ్రీ భాష్యం రామాచారి వాజ్ఞేయంగ ఉపయోగించుటకు సమయం చిక్కింది.

శ్రీ వెంకటయ్యగారు హైదరాబాద్ వెళ్ళి ఆర్.ఎన్. మొదలగు నాయకులను కలిసి సంప్రదించారు. వారు కూడా సంతోషంతో వాదనానికి అంగీకరించారు. గ్రామంలో పంటలు దెబ్బలు తీస్తే వరి రకాలు చూపి చేయించుటకు నాయకులు వస్తున్నారని రైతులనందరినీ సమీకరించారు. ముఖ్యంగా నాటి రైతు నడస్సుకు 1. శ్రీ చ్యాగల రామయ్య 2. శ్రీ చ్యాగంట్ల మల్లయ్య (రాజయ్య అన్న) 3. గాదె పెద సర్పయ్య 4. శ్రీ గుట్టల చంద్రయ్య మొదలగువారు మండల గౌడెం నుండి 1. శ్రీ రావణి కొమ్మరయ్య (కలెస్స తండ్రి) 2. శ్రీ చారాల అగయ్య 3. కోదేల పెద మల్లయ్య 4. శ్రీ పెంటపురి చెన్నారెడ్డి 5. శ్రీ కట్టూరి పెద మల్లారెడ్డి జాబ్ గౌడెం నుండి 1. శ్రీ మంగునంపూర్తి, 2. పరదయ్యగారు, 3. శ్రీ పేర్వారం సంతాపి, 4. మా తండ్రిగారు, 5. మమ్మరి భార్యయ్య, 6. హిసాల రాజయ్య, 7. సాయిలు మొదలగు పెద్ద రైతులను, ముఖ్యులను సమావేశ పరిచారు.

ఈ నడస్సుకు శ్రీ రావి నారాయణరెడ్డి, ఆమెల్ల లక్ష్మి సర్పింహారెడ్డి, పెంబర్తి గొంగిణి ఘోషానరెడ్డి, మండలముల రామచంద్రరావు, వడ్లకొండ సర్పింహారావు ఇంతా మరి

కొందరు పెద్దలు, ఈ రైలు సదస్సుకు హాజరయినారు. పాద్రె స పంట చేలను కండ్లారా చూచాడు. వాటి పరిష్కారానికి, రకం మాఫీ చేయించటానికి కృషి చేస్తామని వాగ్దానం చేశారు. మీరం దరూ ఆంధ్ర మహాసభలో చేరాలని కోరారు. ఐకమత్యంతా మెలగాలని అప్పుడే మన కోరికలు నెరవేరగలవని ఉద్ఘోషించారు.

ఆ సదస్సులోనే మొట్ట మొదట హరిజనులు మంచినీటి బావి గురించి, రాత్రి పాఠశాలతో పాటు ఉదయం పాఠశాల గూడ కావాలని కోరికలు జరిగింది. దీనికి ఆ వచ్చిన నాయకులు అంగీకరించి, మీరు సగం భరిస్తే హరిజన సేవా సంస్థ నుండి మిగతా సగం యిప్పించగలమని వాగ్దానం చేశారు. హరిజన పిల్లలకు నాగు ఉచితంగా పలకలు, పుస్తకాలు, పంప రము చేశారు. బట్టలకు సగం గ్రామస్తులు భరిస్తే మిగతా సగం తరించగలమని చెప్పారు.

గ్రామంలో తొలి పతనాలయం

ఈ సంవత్సరంలోనే గ్రామంలో ఒక పతనాలయాన్ని స్థాపించి, రాజకీయ చైరన్యం కల్గించాలనే సూచన వచ్చిన పెద్దలు వెయ్యడమే తమవుగా అప్పటికప్పుడే శ్రీ చోర్లేటి నృసింహారామశర్మగారి ఇంటి ముందున్న గదిలో పతనాల యాన్ని స్థాపించినారు. తరువాత మెలమెల్లగా అభివృద్ధి పరిచి, దిన, వార, వక్ష, మాస పత్రికలెన్నో తెప్పించటం జరిగింది.

ఇందుకు ముఖ్యంగా గ్రామ షాహుకార్లగు శ్రీ ఎఱ్ఱం నారాయణ, సిద్ధయ్య, నరాయణ వెంకన్న, నారాయణ, చంద్రయ్య, లగితెట్టి పాపయ్య, కలటంట్ల రామయ్య, ఎఱ్ఱం రామయ్య మొదలగు వారెందరితోదో చందాలు కట్టించి, అంద్రప్రతిక, గోలుకొండ, రయ్యకో, వైదిక ఆదర్శ మరెన్నో ప్రతికలు తెప్పించి చదవ రం, చదివించడం, ప్రతి సాయంత్రం గుంపులు గుంపులుగా చేరి దేశకాల పరిస్థితులను తెలుసుకోవటమే గాక వాటివై చర్యలు జరిపేవారు.

మొత్తం మీద మన గ్రామం శాంతియోద్ధృత బాటను పయనించడంలో ఈ ప్రాంతంలో వెనుకబడి యుండలేదు. పైగా ఈ ప్రాంతానికి ఒక ఆశా తోటిగా, ఆదర్శ గ్రామంగా రూపు దిద్దుకొన్నది.

నిజాం ప్రభుత్వ నిర్బంధాలు

1940 మైద్రాబాద్ జిల్లా మల్కాపురంలో జరిగిన 7వ ఆంధ్ర మహాసభకు శ్రీ మంగు వెంకటయ్యగారి ప్రోత్సాహంతో జగ్గు లక్ష్మయ్య, శాగ బుచ్చిపీరయ్య, శాగ రాములు కొడుకు పీరయ్య ఇంకా మరికొందరు యువకుల వేంట వేసుకొని పోవ టం జరిగింది.

ఈ సభ నుండి తిరిగి వచ్చిన తర్వాత ఉద్యమం ఉత్త స్థితికి వ మేరకు పెరుగుచున్నదో ఆ మోతాదులోనే నిజాం నిర్బంధము గూడ పెరిగింది.

శ్రీ చొల్లెటి నృసింహశర్మగారిని ఉద్యోగం నుండి తీసి వేయడం, మంగు వెంకటయ్యగారిపై తీవ్రమైన వత్తిళ్లు తేవడం ప్రారంభమైనవి. అవి ఎంతవరకు వెళ్ళినవంటే రండ్రి వట్వాడి గిరికి రాణీనామా చేయటం, కుమారుణ్ణి తిరుకుంచటం? లేట్టుకోవలసిందిగా శ్రీ సింహాద్రి గారికి హెచ్చరికలు యిచ్చారు.

హరిజన ముఖ్య వార్యకర్తలపై చొంగ కేసులు బనాయించి కోర్టులకు తీవ్రపటం మొదలయింది. అనాడు శాగ వీర పుల్లయ్య మరి సలుగురి పైన తప్పుడు కేసులు పెట్టి అక్రూప్ బర్తా ఒల్లా కోర్టులకు (హైదరాబాద్ కు) తీవ్రపటం జరుగుతుంది.

అంతరు ముందే శ్రీ జూర్గల రామకృష్ణారావు, ఉమ్మె తల కేశవరావు, మంచుముల రాంబండ్రరావు తదితరులతో యేర్పడిన ఉచిత న్యాయ సలహా కమిటీ ఈ ఫిర్యాదును వెంకటేశ్వగారు అందించటం వారు మన జిల్లా న్యాయ సలహా కోర్టులలో కేసులు చూస్తున్న శ్రీ శ్రీనివాసరెడ్డిగారికి ఈ కేసును అప్పగించటం, వారు కోర్టులో వాదించి వీరపుల్లయ్య మొదలగు వారిపై ఉన్న కేసును కొట్టి వేయించటం జరిగింది.

ఈ కేసుతో మనం నెగ్గటముతో మన గ్రామానికే గాక, ఈ ప్రాంతానికే ఒక బలమైన కేంద్రమైంది మన ఊరు.

స్థానిక పోలీస్ డిపేడారు పరాభవం చెందినంత వని అయ్యి, మరింత పట్టుదలతో కష్ట సాధింపుకు పట్టుదలతో

న్నారు. కేసును గెలిచిన మన వారు విజయగర్వంతో మరింత ఉత్సాహంగా ఉన్నారు.

ఈ సందర్భములోనే శ్రీరామ నవమి వచ్చేసింది. తొమ్మిదిరోజులు మహా వైభవంగా ఉత్సవాలు జరిగినవి. చివరి రోజు సీతారాముల విగ్రహ ఊరేగింపు ఉద్ఘాటనంగా భవనము— కీర్తనలతో సాగిపోతుండగా అనుమతి లేదని అటకాయించి భవ్యుల్లు వాయింలే వారిని కొట్టటం - వాయిద్యాలను పొడుచేయటంతో రెచ్చిపోయిన జనం దళేదారును చితకబాదారు. వైగా అనుమేఘాల మీద హైద్రాబాద్ కు వెళ్ళి గోలుకొండ పత్రిక సహాయ సంపాదకుడుగా పనిచేస్తున్న శ్రీ ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణ మరికొంత మంది పెద్దలను రాలిసి నెంటునే పత్రికలో ప్రచురింపజేశారు. "శ్రీరామ నవమి ఊరేగింపు పై దళేదారు తొద్దన్యం" అను శీర్షికన వెలువరించి.

ఈ వార్త గోలుకొండ పత్రికలో రావడం పోలీసు ఉన్నతాధికారులు విచారణ అరెస్టం జరిగింది. కోర్టులో కొన్ని రోజులు కేసు కూడా నడిచింది. తర్వాత పీగిపోయింది.

ఈ విధంగా గ్రామంలో నమస్కలు ఒకదాని వెంట మరొకటి రావడం - కోర్టుల వెంట తిరగడంతో సతమతమూ కూనే హరిజనపూదలో వాగ్దానం ప్రకారం మురిసిపోతూ వినోదం, ఉదయం పాతశాలను ప్రారంభించి నడవటం పిల్లలకు ఉచిత పుస్తకాలు - ఉట్టలు యివ్వటం జరిగింది.

అట్లు చెందె విజయవంతం కాగానే హరిజనసేవా విభాగం
 పండి బాపలసేన సహాయం కొరకు శ్రీ రావి నారాయణరెడ్డి
 గారికి వెంకటయ్యగారు వెళ్ళి వివరించడం, వారు సేవా సంస్థ
 చర్యలను మెందినీటి బావిని, నిడిని తవితే చేయటకు శ్రీ వెంకట
 గొంగిడి మోహన్ రెడ్డిగారిని పంపడం, వారు స్వయముగావచ్చి
 నరసింహుని ఉబోర్లు పంపడం జరిగింది.

అదే నిధులగా గ్రామములో మరో రెండు ఏయోజనవిద్యా
 కేంద్రాలు స్థాపించడం జరిగింది. హరిజనవాడలో ఉన్న పాత
 కాలరో ప్రభువుగా వేమున్న శ్రీ చింతలపూర్ణులగారు ప్రభుత్వ
 ఉపాధ్యాయ పెడవి చొరికినందున వారి స్థానములో శ్రీ మేడరి
 రోజయ్యను నియమించడం, ఇతను ఏపేదారు లేకుండా హరి
 జనులకు వ్యతిరేకుగా వాక్యమివ్వడంతో ఇతని కొలగించి
 శ్రీ ఆరీరవారం అనే హరిజనున్ని ఆ స్థానములో నియమించారు.

ఇక గ్రామంలో ఉన్న రెండు విద్యా కేంద్రాలతో ఒకటి
 శ్రీ వెంకటయ్యగారు స్వయంగా తన ఇంటిలో రెండవది ప్రస్తు
 తము మా ఇంటి ముందున్న గాదె చెన్నయ్యగారి ఇంటిలో శ్రీ
 వెంకటాంజ్ల దాశరథిగారు (మా అన్నగారు) కొద్దిరోజులు సడిపి
 రారు. హరిజనవాడలో మరో కేంద్రాన్ని శ్రీ గుజ్జల వీరయ్య
 గారు కొద్దిరోజులు సడిపినారు.

మొత్తం మీద మన గ్రామంలో జాతీయ బాప ప్రేరణకు
 లభ్యసమాజ్ దానివ్వండి, ఆంధ్ర మహానభ దానివ్వండి, కాం
 గ్రేస్ దానివ్వండి, అది ఏదైనా, ఏ పేరుతో ఉన్నా జాతీయ

ఉద్యమ సాధానికి అహోరాత్రులు కృషిచేసి పునాదులు నిర్మించిన ఘనత శ్రీ చొల్లేటి నృశింహశర్మగారు. శ్రీ మంగు వెంకటయ్యగారంటూ వక్కిందని చెప్పక తప్పదు. అందువల్లనే మన గ్రామం జాతీయ ఉద్యమంలో తలమానికంగా ఈ ప్రాంతానికి నిలిచింది.

శ్రీ మంగు వెంకటయ్యగారికి ఆ రోజుల్లోనే ల్యాండ్ రికార్డు (బండోబస్తు కాఖతో) తో ఉద్యోగం వచ్చినా దాంట్లో కొద్ది రోజులే పనిచేసి, ఉద్యోగాన్ని త్యజించి, గ్రామంలో హరిజన సేవా, సాంఘిక సేవా సంస్థలతోను, జాతీయోద్యమాలను నడిపేస్తున్న రాష్ట్ర మహా నాయకుల, వెద్దల నహావానం లభించి ఈ మహా యజ్ఞంలోకి ఆకర్షింపబడినారు. అందువల్లనే మన గ్రామ తొలి ఉద్యమ నిర్మాతలుగా చరిత్రలో శాశ్వతంగా నిలిచి ఉంటారు.

రెండవ ప్రపంచ యుద్ధంలో మన గ్రామ వీరుని

విజృంభణ: యుద్ధంలో కరువు కాటని నృత్యం

ఆశ్చర్యంగా ఉండేము ప్రపంచ యుద్ధమేమిటి? మన పేరు జేమిటనో, ఈ ప్రపంచ యుద్ధం 1939లో చిన్నగా ప్రారంభమై 1941 లో తీవ్రరూపం దాల్చి, 1944.45 లో మరి భయంకరంగా మారి ముగిసింది,

జర్మన్, జపాను వారు ప్రపంచాన్నే జయించి తమ పాదాల క్రిందికి తెచ్చుకొనుటకు ఆ యుద్ధం జరిగింది. అందులో

నాటి మన దేశం బ్రిటిష్ వలసగా ఉండబట్టి, మనకూ ఆ యుద్ధంతో సంబంధముంది. ఇంకా బ్రిటిష్ సైన్యాలు, మన గ్రామ పోలిమేరల్లో, అశ్వరావుపల్లి వెల్లి, కోమాళ్ళ, గ్రామాల పద్ద పుండి ప్రతినిత్యం యుద్ధతంత్ర తర్ఫీదు పొందుచుండేది. వారున్నన్ని కోరికలు ఫిరంగి మోతలు. ఆ మోతలతో ఆ ప్రాంతమంతా చద్దరిల్లేది. ఈ ఫిరంగి దెబ్బలు గోపాలస్వామి కొండలకు గురిచూచి రాల్చటం నేర్చుకొనేవారని నాడు.

ఈ యుద్ధములో మన గ్రామ నివాసియును శ్రీ గాదె రామస్వామిగారు సైనికుడుగాచేరి బర్మా, మలయా, సింగపూర్, ఆఫ్రికన్ ఆదిపుల వరకు వెళ్ళి కొన్ని యుద్ధాలలో పాల్గొని యుద్ధం ముగిసిన తర్వాత అజేయమై తిరిగి వచ్చాడు.

ఇతను ఆడొనుబాటును, అందుకుతగ్గ కింతలు తిరిగిన బలెప్పుడూ, నామనదాయ, కౌలముఖం, కల్లినవాడు మంచి కలుపు గోలుతనం ఉన్న మనిషి. సైన్యంనుండి తిరిగివచ్చిన తర్వాత, ఈ గ్రామంలోనే ఉండి, కొన్నిరోజుల తర్వాత, తన అత్తగారి గ్రామమైన చిలువూరులో వ్యవసాయం చేస్తూ, ఈ మధ్యనే మరణించాడు. అందుకే ఈ యుద్ధంతో సంబంధం మన గ్రామానికి

ఈ యుద్ధం ఒకవైపు తమంకరంగా కొనసాగుచున్నది. మరొకవైపు భీకరమైన కరువు యేర్పడి ప్రజలు పస్తులతో చాప వేక బ్రతికున్న రోజులవి. అప్పుడే రంగూన్, బర్మా బియ్యం అని మన గ్రామంలో కొని తింటూ దెప్పకొనేవారు. ఆ రోజుల్లో తిండి వేక నేగడిమట్టి చల్లలో కలుపుకొని తినేవారని అంతే

కాదు, ప్రౌఢస్తమానం పేదలు గంపలు, నెత్తి నేనుకొని వాగులు, వొర్రెలు తిరిగి చుంప గడ్డలు, కందమూబాదులను త్రవ్వివెచ్చి ఉడుత వేర్చుకొని తినేవాడట.

1940 నుండి 45 వరకు సాగిన యుద్ధం చాని వివరితాలు, ఇటు శాశ్వతాయోధ్యమాల వెల్లువ, స్టేట్ కాంగ్రెస్ నత్యాగ్రహాలు ఉస్తుంగ వరంగాల పతె లేచి పడుతుండె మరోవైపున కరువు రావని గణితకట్టి విలయ (ప్రళయ) తాండవం చేస్తు — కత్తి యుగిపిస్తుండె గోటిచుట్ట పై రోకటి పోటన్నట్లుగా నితాం ప్రభుత్వానికి లేపి తోకటం ప్రజలకు పెద్ద సమస్య అయి కూర్చుంది. ఒకపూట తిని సుకౌపూటకు దాచుకొన్న గింజల్ని బలవంతంగా లాకెల్లడమూ, నితాం ప్రభుత్వానికి నిత్యకృత్యము.

ఈ లేపిలి వ్యతిరేకంగా, వెళ్లి చాకిరికి వ్యతిరేకంగా, అందరి మహానద, వన్యానిష్ఠ పాక్షీలు వీలుపునివ్వటంతో అగ్నిగుండం బ్రద్దలై లాచా అనే పోరాటం ఎగజిమ్మింది.

వతనాలయం గ్రంథాలయోద్యమంగా మారింది

1945 చివరిలోనో లే 1946 ప్రారంభంలోనో అంతకు ముందు శ్రీ చొల్లెడి నృసింహరాజుశర్మగారి ఇంటిముందు ఉన్న గదిలో నుండి మార్గి ప్రస్తుతం వలకుంట్ల జగ్గయ్యగారు ఉన్న సురాజం గదిలోకి మారింది. అప్పుడే "తైహింద్ గ్రంథాలయం" అను పేరుతో స్థాపించబడింది. చానికి తొలిగ్రంథ పాలకుడుగా

శ్రీ భాష్యం వెంకటాచార్యులను నియమించటం జరిగింది. రాత్రి పూట గ్రంథ పఠనముతో పాటు రాజకీయ చార్యకలాపాలను నిలయమైంది. చర్చలు, కార్యక్రమాలు సాగించటం ఉప్పుక సైంది. హరిజన వాదలో వున్న పాఠశాలలు ఈ గ్రంథాలయాల నికి రాజకీయ ఉప కేంద్రాలైనవి. హరిజనవాదలో అంటరాని తనం పోగొట్టుకుకు నహవంకి భోజనాల వరకు వచ్చేసింది ప్రగతి. హరిజన వాదలను తుద్రంగా ఉంచుటకు స్వయంగా కుల మత వేదం లేకుండా అన్ని కులాలవారు దీపుర్లు చేత దరించి వీధులను ఉద్యోగము ప్రారంభమైంది. రాత్రులందు, వీధి నాటకాలు (భాగవతం) ప్రదర్శించడము, భజన మండలులు స్థాపించి దక్షి కీర్తనలు చేస్తు, యువకుల సమీకరణ చేస్తు, జాతీయ భావాలను వారికి రంగరించి పోస్తున్నారు ఉద్యమ పెద్దలు.

ఇక్కడ ఒక చిన్న విషయం చెప్పాలి.

అరేజుల్లో ముస్లింలు తమ ఆరాధనమందిరము (మసీదు) లో ప్రాతఃకాలమున, సుద్యాహ్నము, తిరిగి సాయంత్రం సమా జుకు పిలుపు యిచ్చేదాన్ని హజా అంటారు మన గ్రామపెద్దలు ముస్లింల మత పిలుపుతో మనం మేల్కొనటం సచ్చలేదు. అం తకు ముందే మనం మన దేశతల మేలుకొలుపు పొటలే ముందు చెవిన పడాలి, అనే భావం రావటం, దాన్ని చార్యహావంలో పెట్టటానికి హరిదాసు నర్సయ్య, మరొకరు మిత్ర అయ్యారు (పేరు సరిగా తెలియరాలేదు) చేత రామదాసు కీర్తనలు

యిందేవారు.

ఈ హరిదాసు సర్వయ్యదీ ముందు ఏ కూర్ తెలియదు అని వీరిని నాటి గ్రామ పెద్దలు మంగు సింహాద్రి, పేర్వారం సంతాడీ, ఎఱ్ఱం నారాయణ, నరాలు నారాయణ, పెర్మాండ్ల రామయ్య మొదలగు పెద్దలు పిలిపించి గ్రామ దక్షిణం వైపు వడ్డెర ఇండ్ల వ్రక్కన కొంత స్థలం ఇచ్చి, ఇల్లు కట్టుకొనుటకు అన్ని విధాల నహకరించారు. పీఠ ప్రతిరోజు ప్రాతఃకాలంలో గం. 4, 5 మధ్య ముస్లింల హాజా (పార్శ్వనకు ముందు) కు మొదలే గ్రామంలో చక్కటి గొంతుతో తంబూర మీటుతూ, చిరుతలు వాయిస్తు వత్త రామదాసు మేలుకొలుపు కీర్తనలు అలా పీస్తు, పీయల వెంట వెళ్ళుచుంటే, ప్రజలు ఆ భక్తి కీర్తనలు విని మేలుకొనేవారు. ప్రతి ఇంటి వారు హరిదాసు వస్తున్నాడని విధిగా బేది తమకు తోచినన్ని బియ్యం పెట్టి విశేషం చేశారు. ఈ విధంగా హరిదాసును తుక్తి, ప్రజలకు దత్త ప్రేరణ జరిగేది.

ఆరు తర్వాత కొద్ది రోజులలో రామదాసు కీర్తనలు చేస్తు చంద్రాచలం నుండి పాఠాత్తు రామదాసే దీగి వద్దాడా ? అన్న భావన కలిగే విధంగా తంబూర వాయిస్తు రామదాసు కీర్తనలు చేస్తు తిరిగేవాడు, వీరి ఆచార వ్యవహారాలు, మత, భుజి భుజిత మొదలగునవి చూస్తుంటే, ఇప్పటి రోజుల మారు అటుంచి ఆ రోజుల్లోనే అసలు గుడి పూజారి నైతం ఇంత కట్టుబాట్లతో మెలగలేదేమో అని అనిపిస్తుంది.

పీఠ మరెవ్వరో కాదు. అచ్చంగా హరిజనుడు (నూధిగ)

నిజంగా ఇటువంటి వాడెవ్వరైనా హరిజనుడే. హరికి దగ్గర వాడే. వీరు ఏ మూడు గంటలకో లేచి చెఱుపుకు వెళ్ళి, స్నానం చేసి, పట్టు వంచె కట్టుకొని చంకకు రాగి చెంబు (అక్షయపాత్ర) చరించి మెడలో రుద్రాక్ష మాలలు వేసుకొని కీర్తనలు చేస్తూ దొయేవాడు. ఆ మఘర గానమునకు నిదుర లేచినవారు తోచిన బియ్యాన్ని పెట్టేవారు. ఆలాగని అడుక్కోవటానికి వేసిన వేషం మాత్రం కాదని చెప్పవచ్చు.

ఒరినికి కావలసినవి అర శేరుకు తక్కువ, పావు శేరుకు ఎక్కువ అంటే అతడొక్కడే ఆ బియ్యాన్ని ఇవ్వ చున్న సక్కోరి ఇంటి ఒర గదిలో స్వయముగా పండుకొని టుటించే వారు.

నాటి భజన మండలిలో సరాలు రామయ్య, కలకుంట్ల జగ్గయ్య, సరాలు సర్పయ్య, లగిశెట్టి విశ్వరాం, హనుమాండ్ల సరహరి, రావుల యాదగిరి, వడ్ల మల్లయ్య, వడ్ల సత్తయ్య మరియు పానుగంటి సిద్దయ్య ఇంకా మరెందరో కోడె వయస్సుతో యున్న యువకులు పాల్గొనేవారు. ఏరికి భజన పంతులుగా రఘునాథపల్లి గ్రామ నివాసి శ్రీ చాతరాసి వెంకటయ్య గారు, ఇంకొకడు శ్రీ తాటికొండ నారాయణరెడ్డిగారు ఉండే వారు.

శ్రీ తాటికొండ నారాయణరెడ్డి ప్రత్యేకించి భజనవరకే వరమిడం. ఇక చాతరాసి వెంకటయ్యగారు భజన గురువులే

వాడు ప్రధానంగా వీరు తాబూతా తిల్లా ఇతర గ్రామాల, నగరాల, రాజకీయ పరిస్థితిని ఇక్కడ పరివర్తించుట, ఇక్కడి పరిస్థితిని, కార్యకలాపాలను, ప్రైవేట్ లెలియేషనులను వారాహరుడుగ ఉపయోగపడుచుండే వారట.

గ్రామంలో గ్రంథాలయం నీడన పెట్టుబికిన రాజకీయ చైతన్యం, స్టేట్ కౌగ్రేస్, ఆంధ్ర మహాసభల పేరుతో కార్యకర్తలు ముందుకు వచ్చారు. ఈ పచ్చినవాటితో ఎడమ దృక్పథాలు కలిగిన వారున్నారు.

గ్రామంలో అతివాద, మితవాద భావాలు

9, 10 మడికొండ (దర్మసాగరం) హైబ్రైజ్ లలో జరిగిన ఆంధ్ర మహాసభలు కౌగ్రేస్ అనుకుంటున్న శ్రీ మంగు వెంకటయ్యగారు, శ్రీ శ్రీభాష్యం రామారావి, ఎల్లం భద్రయ్య, చిలుపూరి పద్మయ్య, దుడుక నర్సయ్య, కాగ చిన యెల్లయ్య, తెగ్గు లక్ష్మయ్య గారలు, ఇంకా మరి కొందరు కౌగ్రేస్ కార్యకర్తలుగా ప్రచార రంగంలోకి పిగి పాహటంగా పని చెయ్యటం ప్రారంభించారు.

10వ మహాసభలో శ్రీ కొండా వెంకట రంగారెడ్డిగారు అదృష్టవశాత్తూ గౌరవంతో అతివాద భావాలు కలిగిన వారు శ్రీ రావినారాయణరెడ్డిగారు, ఎద్లం ఎల్లారెడ్డి, ఆరుట్ల సోదరులు ప్రత్యేక ప్రచారం నిర్మాణం (organisation) తప్పట్లే పట్టె, పట్టెకు ఆంధ్ర మహాసభ సభ్యత్వ మిక్కులు సంపాదించు,

తేర్చించటముతో పాటు, గ్రామాలలో ప్రజలు నిజ జీవితంలో ఎదుర్కొంటున్న సమస్యల్ని పరిష్కరించుటకు పూనుకోవవలసి, ఆచరణలో ఆంధ్ర మహాసభ "సంఘం" సేరున ప్రజల ప్రేమానురాగాలను చూరగొన్నది.

1944 లో చువనగిరిలో జరిగిన 11వ ఆంధ్ర మహాసభ నాటికి గ్రామంలో అతివాద మితవాద భావాలు కలవారు ముంపుకు వచ్చారు. అయితే కాంగ్రెస్ ఆంధ్రమహాసభ ఒక రేనన్న బాపం ఉన్నప్పటికీ సంఘం వారు దొరలకు వ్యతిరేకంగా పని చెయ్యటం, సామాన్య జనం సంఘం వైపు మొగ్గు చూపింది.

ఈ అతివాద భావాలు పరిహారంలో పెర్మాంట్ల రామయ్య (మా తండ్రిగారు), చూడరబోయిప పెద్దాపురం, కాపాటికరెన్న, వట్టెబోయిన రాజాబు, అడ్డగూడూరి నారాయణ, దాల్మి పర్వతాబు, అంబాటి సోమ్రా, కొర్ర గోళ్యా, కొర్ర మొద్దు, కొర్ర రాంసింగ్ గార్లు ముందుకు వచ్చారు.

దీనికి భారణం ఏరండను తెలుదాల్సి. దొరలతో పీడింపబడుచున్నవారే. అందువల్లనే సంఘములో చేరటం జరిగింది.

1946 లో కార్యకర్తల పట్టుదల

కొన్ని విచిత్ర సంఘటనలు

గ్రామ కాంగ్రెస్ ముఖ్యనాయకుడైన శ్రీ మాగు వెంకటయ్యగారు జిల్లా వెళ్ళి కాంగ్రెస్ సభ జరుపుటకు ప్రయత్న

అనుమతి మాత్రం పొందినారు కానీ, ఉపన్యాసాలచ్చే నాయకులు, ఏ కారణం వల్లనో వైనుండి రాలేక పోయారు (ఐహాషా ముందు నాయకుల అనుమతి పొందకుండా ఈ అనుమతి పొందినట్లున్నది). తెల్లవారితే సభ అసగా రాత్రిపూట శ్రీ దుడుక నర్సయ్య గారి నాయకత్వాన గోదల మీద సభగురించి వ్రాశారు. (గోదల మీద వ్రాయడం ఇదే ప్రారంభం, ఇంతకు ముందు ఎక్కడ ఎప్పుడు వ్రాసిఉట్టుగా తెలియరాలేదు) ఈ విషయం స్థానిక పోలీస్ వారికి తెలియనే తెలియదు. పుణ్యాహ్లాం పరమ బ్రాహ్మణ్ణా జిల్లా నుండి ఇదరు జవానులు వచ్చారు. స్థానిక పోలీస్ వారు మేము ఏపోర్టు పంపందే మీరెందుకొచ్చారని, దీనితో వచ్చిన వారికి ఏరికి మాటా మాటా పెరిగి ఘర్షణకు దిగారు. ఆ వచ్చినవారు ఇక్కడున్న వారిని కొట్టడముతో స్థానికులకు తల పంపు అయింది. ఈ గ్రామ యువకులతో కలసి ఆ వచ్చినవారిని చితుక బాది నాడరంగ సాగనంపారు. ఇది స్థానిక యువకులకు బాగా ఉపయోగ పడింది.

మరికొద్ది రోజులకే స్థానిక భజన మండలివారు యదా విధిగ భజన ప్రారంభిస్తే స్థానిక దళేదారు తప్పత్రాగి భజన కేస్తున్న స్థలానికి రావటము దాని పుచ్చెయ్యమని, లడ్డగించట ముతో రెచ్చిపోయిన యువకులు సమయం బాగా కలసి వచ్చిందని గ్రహించిన సరాయి నర్సయ్య, కలకుంట్ల జగ్గయ్య, హను మాండ్ల నరహరి మొదలగువారు ఆ దళేదారును చితుకబాది

పాతన న్నలం సుండి గెంటివేరారు.

ఇక బహదూరుగారు వైరి రిపోజ్టు పంపలేక, జరిగిన
-పమానాన్ని దిగ్వింగలేక చాలా రోజులు బయటకు వెళ్ళ
కుండా తనలో తానే ముంచి, సునిలి దిగ్వింగుకున్నారు
పాపం.

ఆంధ్ర మహాసభ - కమ్యూనిస్టు పార్టీలపై నిషేధము

1946 లో మన గ్రామానికి తూర్పున ఉన్న కడవెండ్రు తో ప్రజలు నిన్నురు దొర రాపాక రామచంద్రారెడ్డి దౌర్జన్య చర్యలకు వ్యతిరేకంగా నిజాం గద్దె ఎగిరి, తేమి రద్దు కావాలి, వెట్టిదాచి రద్దు, మన్నేవానిదే భూమి మొదలగు నినాదాలతో కాంతియువంగా సాగుచున్న ఊరేగింపుపై దొరిసాని గుండాలు (రామచంద్రారెడ్డి తల్లి కడవెండిలో వుంటుంది) రెచ్చిపోయి పొంది ఉండి ఊరేగింపుకు చిగ్గ బాగాన ఎత్తర జందా చేరి దరింది ముందుకు నడుస్తున్న పీరుడ. దొడ్డి కొమురయ్యను ఆ పొంది ఉన్న గుండాలు తుపాకీలో కాల్చి చంపారు.

ఈ సంఘటన నెలంగాగా సాయుధ రైతాంగ పోరాటానికి నాంది పలికింది, కాదు నిజాం ప్రభుత్వ పతనానికి జమీందారీ, జాగీరుదారీ వ్యవస్థను బ్రద్దలు కొట్టడానికి అది అంతిమ పోరాటానికి శంఖారావాన్ని పూరించింది. కొమురయ్య చిందించిన నెత్తురులో వందలు, వేలు చివుల పుట్టల్లా అప్పటికప్పుడే

వేనకు వేలు నేల ఈనిన విధంగా చుట్టు ప్రక్కల - గ్రామాలను గ్రామాటే తెచ్చినవి. కడవెండి వైపుకు కదిలింది జననముద్రం కదలి తరంగాలవలె .౮ ప్రక్కనే పాలకుర్తిలో చాకలి అయి లమ్మ తమ తూములను రక్షించుకొనుటకు విన్నూర్ దేశ్ ముఖ్ వ్యతిరేకంగా అవర కాళికాశక్తి పటే దేవి పోరాడుచున్నది.

సడమరు ఆకునూరు, మాచిరెడ్డిపల్లె, పోరాటాలు ఎగ జిమ్మిన జ్వాలలు, ఆకాశంలో క్రమ్మిన హాగ మేమాల నినది సున్న ఉరుములు, చూస్తూ పూరుకుంటుందా నిద్రాణంలో అణగి మణిగి యున్న ఆనం, రల పైకెత్తి చూసింది. ఎగజిమ్మిన న్నాల్లలు, క్రశ్మికు పస్తున్న పోరాటపు మేహాలు ఆనగామనే రాదు, ఒక తెలంగాణనే రాదు, చూపల్ భారం దేశాన్నే కన్నెత్తి చూడమంది కడవెండి. ఆనాటి ప్రముఖ పత్రికలన్నీ పతాక శిథిలలు పెట్టి ప్రచారాన్నిచ్చాయి.

దీనిలో నిజాం ప్రభుత్వం గదగకబడింది. ఇక దొరలు, దేశముఖులు శలభాల్లా కాలమాసక తప్పవనుకున్నారు. ఇక నిజాం ప్రభుత్వం చూస్తూ దరించలేక ఆంధ్ర మహానథ కమ్యూనిష్టు పార్టీల మీద 1946 నవంబర్ లో నిషేధం విధించింది.

ఇక నా గురించి రెండు మాటలు

1946 లో నేను హన్మకొండలో మర్కటి పాతశాల లో చదువుకొంటున్న రోజులు. గ్రామాలలో జాతీయ ఉద్యమాలు, ఆంధ్రమహానథ, కమ్యూనిష్టు పార్టీల కదలికలు. నథలు,

సమావేశాలు, మొదలగునవి చూస్తూనే ఉన్నాను.

తేది సరిగా జ్ఞాపకం లేదు. మహాత్మాగాంధీ గారు రేపే వరంగల్ వస్తున్నారని తెలిసింది. ఎప్పుడు తెల్లవారుతుందా! ఎప్పుడు చూడటం, అనే ఆదుర్దాతో రాత్రంతా ఒక్క కునీక్ సాటు గూడ తీయలేదు.

తెలవారింది, నేను నాతోటి విద్యార్థులు మల్లారెడ్డి (నెమిలె, భువనగిరి తాలుకా) ఒంటెల అగారెడ్డి (మీదికొండ) మాదాశరథి (హన్మంతాపురం) ఇంకా మరి కొందరితో ఉదయం ఏడు గంటల వరకే వరంగల్ చేరుకున్నాము. అప్పటికే ఆజాంజాహ్ మిల్లు ప్రక్కన ఉన్న మైదానమంతా నిండి పోయింది. అప్పుడు మాకొప్పించింది, ఇక గాంధీ గారిని చూచి నట్లేనని, నిరాశ నిస్సృహ రిలిగింది. గాంధీగారు వస్తున్న సమయం ఆనన్న మైన కొద్ది ఆసంతో త్రొక్కినలాటలు, ఉరుకులు, పరుగులు తొలాహలం, పోలీస్ - కాంగ్రెస్ సేవాదళ కార్యకర్తలు చేస్తున్న అదుపు వట్టుదప్పే పోతున్న దనిపించింది. కొందరు పిల్లలు రైలు వట్టల వెంబడి పరుగెత్తటం చూడాను. నా మిత్రులతో—వారే నాతో పరుగెత్తుకుంటూ వస్తారా లేక ఇక్కడే రస్తారా, అని వారి తిరుగు అవాబును కూడ వినకుండానే పరుగు లంఘించాను. పోలీసువాడు కాంగ్రెస్ కార్యకర్తలు ఆగు ఆగు మని అరవటమే వారికి మిగిలింది.

అరండి రానే వచ్చింది. రైలుపెద్దెలో నుండి గాంధీ గారిని నెమ్మదిగా దించుతున్నారని నేను నెమ్మదిగా పెద్దె.

క్రింది భాగం నుండి మెల్లగా వచ్చి చేరాను. గాంధీగారికి 20, 30 గజాల దూరంలో ఇవ అక్కడ పోలీసు సేవాదళ వలం దీర్చి, గోడపెట్టినట్లున్నారు. అయినా నేను చక్కగా చూడ గలిగాను. వారు ఏమి చెప్పింది వినే అంత ఓపిక అనలు పుం చేగా నాకు.

తిరిగి సాయంత్రం వరకు ఇల్లు చెరేసరికి నా మిత్రులు నా కన్న ముందే పట్టేశారు. వారు ఎంతో చాద పడ్డారు. నేను ఏదో ఘనకార్యం సాధించినవాడిలా ఫోజులు పెట్టి చెప్పుకొనేది, నేను గాంధీగారిని దగ్గర నుండి చూచానని.

బడి గంట కొట్టాలి

నేను 7వ తరగతిలో వున్నాను హస్మిత్ కుండి లక్ష్మికి బజాయి చొరస్తూ వద్దనున్న పర్కూటీతో, మా నడర్ మొవ ర్రిస్ (ప్రధానోపాధ్యాయులు) గారి పేరు శ్రీ 'రషీదుల్ హసన్' గారు. చాలా మంచి వ్యక్తి అంశుకే పిల్లలారా గౌరవ భావంతో భయంగా ఉంటారు. నీలం రంగు శేర్వాని ఆ బడి క్రస్తు తప్పని నది.

ఆ రోజు పెద్ద ఊరేగింపు విద్యార్థులది. అందుతో పాల్గొనాలి. విద్యార్థి నాయకుల సమావేశం జరిపి నిర్ణయాలు తీసుకొన్నారు. అదేమి నాకు తెలియదు, నా మిత్రుడు మల్లా రెడ్డి స్కూల్లో ప్రార్థన అయిన తర్వాత, మొవటి గంటలోనే గంట కొట్టాలి, ఈ బాధ్యత మీరు తీసుకొన్నారట. అందు

కేనేమో, అదర్శబాటు, బిత్తర పోయిన ముఖం, గొప్పకు తీసు
కొన్న నిర్ణయం - గంట కొట్టక పోలే పరువు పోతుందనే అవేద
నతో కంగారు పడుచున్నాడు.

భాజీపేట నుండి బయలు దేరిన జీరేగింపు రానే
వచ్చింది హన్మకొండ పోలీసు హెడ్ క్వార్టర్స్ వరకు; అప్పు
దుగాని తెలిసింది నాకు. ఆ గంట సరిగ్గా సదర్ ముద్రీస్
గారి ముందు ఉంది. అటు వెళ్ళిరే అట్టే పసిగట్ట గలను. అందు
కే ఎటూ తోచక తికమక పడుచున్నాడు. ఇది గమనించిన
నేను ప్రశ్నించాను. సెలవు గంట కొట్టాలి అంటూ కళ్ళల్లో
సీక్కు తిరుగుచున్నాయి. నన్ను ఒకే హస్త కొట్టిరారా; రాత్రికి
మన అందరికీ నీనిమా దీతెట్టు కొంటారా - అంటూ దీనంగా
అన్నాడు. ఓ దీనికే ఇంత ఇదారా అంటూ టక్కుని లేచి,
మెరుపులా వెళ్ళి ఘట ఘట మంటూ గంట మోగించానో లేదో
అప్పటికే ఎదురుచూస్తున్న విద్యార్థులు బయట పడ్డారు. "కోను
హైరే బచ్చే" అంటూ లేదాడో లేదో మా సదర్ ముద్రీస్
గారు గుంపులో కలిసేపోయాను. ఈ సంఘటనతో నాకు ఒక
గుర్తింపు, గౌరవం : లించింది.

జండాలు నెగర వేసే కార్యక్రమం

1947, డిసెంబరు 18, ఆదివారం. మొదటి జండా
నెగరవేసే కార్యక్రమం. ఇంతకు ఒక రోజు ముందే మా కార్యక్రమం
నెగరవేసే కార్యక్రమం. నాతో పాటు ముందు నెగరవేసే కార్యక్రమం.

పదిమంది వరకు కలిశాము. తెల్లవారితే 15 ఆగష్టు అనగా చిన్న చిన్న ఇండాలు తీసుకొని మా బజారులో ముస్లింల ఇంట్లపై రహస్యంగాను, మన వారి ఇంట్లపై బాహుటంగాను ఎక్కి ప్రతి ఇంటికి ఒక ఇంచా చొప్పున ఎత్తి నెమ్మదిగా తెల్ల వాలు బామున ఇల్లు చేరుకున్నాము. ఇట్లా ఎవరి వీధిన వారు ఎత్తటముతో తెల్లవారగానే హున్నకొండ యావత్తు ఎటు చూచిన ఇండాలు మయమే. ఇది చూచి తెలుగువారు సంబర పడితే, ముస్లింలేమో చిందులు త్రొక్కి నానా రీతన చేశారు.

బ్రాహ్మణ వీధిలో మీటింగ్ - లాటి దాడి

భారత్ కు స్వతంత్రమొచ్చి సరిగ్గా నెల కూడా కాలేదనుకుంటూ. హున్నకొండలో బ్రాహ్మణ వాడలో ఒక కూడలి వద్ద నాడు కొద్దిపాటి స్థలం, ఆ స్థలంలో ఒక చిన్న చింత చెట్టు. దానిక్రింద ఒక నల్లా పుంది. వంద లేక పొందొందల మంది వరకు మాత్రమే కూర్చుండే స్థలం ఇది. విద్యార్థి నాయకుల ఆదేశానుసారం, అప్పటికి రాస్త చురుకుగా ఉదలి, కార్యక్రమాలను నెరవేర్చే విద్యార్థుల బహిరంగ సమావేశము ఏర్పాటు చేసి తెలియ జేశారు. తెల్లవారేసరికి సభాస్థలం వద్ద ఉన్న ఎదురెదురు ఇంట్లకు చేరుకోవాలి. తర్వాత పది గంటలకు మీటింగ్ ఆన్మారు. అదే విధంగా చాలా మందిమి చేరుకొన్నాము.

ఈ వార్త పోలీసుకు ఎట్లా తెలిసిందో మరి, తెల్లవారే

గానే ఆ విధికి విద్యార్థులను రాకుండా గుమి కూడకుండాను. కట్టుదిట్టం చేశారు. చాచాపు 144 సెక్షన్ పెరించినట్లుగా వుంది ఆ పీడి మొత్తం. అంతకు ముందే మేము చేరుకొన్నాము. గనుక మాకెలాంటి ఇబ్బంది కలుగలేదు. చాచాపు పందమంది వరకు చేరు కొన్నాము ఇంకా ఎంతమంది ఎక్కడెక్కడ ఉన్నారో అంతుపట్టటమలేదు. సమయం మించిపోతున్నది. సుమారు 11-00 గంటల ప్రాంతములో మా ఎదురుగా వున్న ఇంట్లోనుండి ప్రక్కనే వున్న చెట్టుక్రింది ప్రదేశంతోకి ఇరు కొంటున్న విద్యార్థులను చూచి, వారితో కలిశాము. మా గుంపు ప్రశాంతంగా పురుస్తున్నది.

ఒక్కడే కాపు కాస్తున్న పోలీసువారు మా గుంపు కుట్టూ వలాయాకారంగా ఏ ఒక్కరూ కప్పించుక పోలేని విధంగా నిలబడినారు మా వెనకాల. ఒక వది నిమిషాలు అంతా నిశ్శబ్దము. మా గుంపులో నుండి ఒక విద్యార్థి లేచాడు. (ఆ విద్యార్థి హైదరాబాద్ నుండి వచ్చిన వాడు) స్వతంత్రం గురించి కొంత చెప్పి, ఇక నిజాం స్టేట్ లో మనం గూడ స్వతంత్రం కొరకు పోరాడారి అని చెప్పుకు పోతున్నాడు కాని—

మాకు చెప్పే వారి వైపు కండ్లు, వెనుక వైపు చెవులు పోలీసు వారి కవలికలను కనిపెడుతున్నాయి. నాలాంటి వారికి అసలే కొత్త. ముందు ఏమౌతుందో నన్ను బెంగ ఒక వైపు కుదిపి వేస్తుందే, మరో వైపు ఉపన్యాసం యొక్క ఉత్తేజం, ఇది ముగిశాక ప్రతికి బట్టగా కొంపే చేరుకొంటామా అను

సంకయం వెన్నుంటి పీడిస్తున్నది. పాపం పోలీసు వాడు కూడ ప్రకాంతంగా నిలబడి చూస్తుంటే కాస్త రై ర్యం కూడ కలిగింది. చివరకు వినాచాల పర్యం వచ్చింది.

— 'నిజాం సేర్ ఇండియన్ యూనియన్లో - వేరాలి',

— నాంగ్రెస్ - జిందాబాద్,

— నిజాం సవాలు - ముద్దాబాద్.

అనే ఈ చివరి నినాదం ప్రతిధ్వనించిందో లేదో, అంతే ఒక్కమొడిగా లాటేదెబ్బలు విరుచుకు వడుతున్నాయి. ఆ దెబ్బలకు ఆగలేక కొందరు అమ్మో, అమ్మో, అనేవారు కొందరైతే, భారత్ మాతాకు జై అనేవారు మరి కొందరు.

షజాలలో గుంపు చెడిరింది. ముఖ్యులనందరినీ చాపబాది పట్టుకొన్నారు. అట్లా కొద్దిపాటి తేలిక దెబ్బలతో పరుగులెత్తించి బయట పడ్డాను. సాయంత్రం ఆరుకు గాని ఇల్లు చేరలేదు. నాకు వీపులో 2, 3 వాతలు తప్ప ప్రమాదకరమైన దెబ్బలు తగిలినందుకు నంబర పడ్డాను.

ఈ విషయం మా బాపగారైన శ్రీ మిర్యాల వెంకటయ్యగారికి తెలిస్తే, ఆ దెబ్బలేమో తాని, వారి చిందులు, దీవాట్లు భయం బాగా పట్టింది. తెల్లవారే చది చప్పుడు గాకుండా చదువుకు శలాం కొట్టి చెప్పకుండానే మా వూరు చేరుకొన్నాను.

గ్రామంలో ప్రప్రథమంగా కాంగ్రెస్ అధ్యక్షాన గొప్ప ఉపహరణ సభ

1947 ప్రారంభంలో గ్రామంలో ప్రవచనంగా కాంగ్రెస్ అధ్యక్షాన సభ ఉద్యమకు చురుకుగా ప్రయత్నాలు ఉరుగుచున్నవి. దాదాపు 15 నానాల్సరాల అవరకకృషి ఫలితము యొక్క ఈ సభ, దీన్ని విజయవంతం చేయుటకు ఎంతో మంది యువకులు సైనికులవలె క్రమశిక్షణతో, ఉచ్చాహముతో, ఉరకలువేస్తూ, పరుగులు తీస్తూ, శబ్దాల మీద సభా స్థలాన్ని ఘోష పరచి నాయకులకు వేదిక నిర్మించారు. గ్రామానికి వదమల వైపు ప్రదేశంలో.

ఈ సభకు తెలంగాణా కాంగ్రెస్ ప్రముఖ నాయకులైన శ్రీ కొందా వెంకట రంగారెడ్డి, సర్దార్ జమలాపురం జేశవరావు, మందుముల సర్పింగరావు గారలు, స్థానిక నాయకులు శ్రీ చౌదవరపు విశ్వనాథం, గూడూరు జగన్నాధరెడ్డి, కంచనపల్లి మధుసూదనరావు ఇండా అనేక మంది పెద్దలు కార్యకర్తలు చేరుకొన్నారు. ఇండా 10, 15 మైళ్ళ దూరాన పున్న గ్రామాల నుండి వేలకొలది ప్రజలు బండ్ల మీద, కాలి నడకన చట్టలు కట్టుకొని తిరునాళ్ళకు తరలివట్టుగా తరలింది జనసముద్రం.

ఈ సన్నాహాల పర్యవేక్షణ శ్రీ బొల్లెటి నృసింహా రామశర్మ, రామానుజపురం రంగనాథస్వామి, భాగంబి రాజయ్య, ఎట్లం నారాయణ, కలకుంట్ల రామయ్య, పెర్బాండ్ల

రామయ్య, కావటి కర్రెన్న మొదలగువారు, భోజన చదితర నదుపాయలు చూస్తుండగా - శ్రీ మంగు వెంకటయ్య, శ్రీ భాష్యం రామాచారి గారల పర్యవేక్షణలో - శ్రీ ఎర్రం భద్రయ్య, చిలువూరి పద్మయ్య, దుడుక నర్సయ్య, హను మాండ్ల సరహరి, డెగ్గు లక్ష్మయ్య ఇంకా మరెందరో యువకులు వేదిక వద్ద ఉన నమూహాన్ని శాంతింప దేస్తూ చక్కటి పనులు కల్పించటములో నిమగ్నమైనారు.

ఒక బండిని అందముగా అలంకరించారు. ఆ బండిపై నాయకులు కూర్చుండే వేదికనమర్చారు. పదహారు జతల ఎద్దు కట్టి మేళతాళాలతో ఉగన్నాడ రథ చక్రం కదలి పస్తున్నదా! అన్నట్లు బయలుదేరింది బండి.

ఈ పదహారు జతలు మరెవ్వరివో కావు శ్రీ రంగారెడ్డి బొరవారివే ఎద్దు, బండి. చాలీచాలని ఊతంతో చావలేక బ్రతుక లేక బ్రతుకీడుస్తున్న బొరవారి జీరగాళ్ళ బొరవారి కొట్టము నుండి రావితెట్టు పరకు ఆ రథాన్ని తెచ్చారు. ఇక్కడ నాయకు లను రథం మీద ఎక్కించెను. ఇక ఇక్కడి నుండి రాంగ్రేస్ చమప కార్యకర్తలైన హనుమాండ్ల సరహరి, పుప్పాల పాపయ్య ప్రథమ, ద్వితీయ జతలను అదలిస్తుంటే, మరెందరో యువకులు త్రిపర్ణ వరాకాలు చేత దరించి మెగతా ఎద్దు జతలను అదలిస్తూ ముందుకు సాగిపోతుంటే, మరెందరో యువకులు రథం యిరువైపుల కదం త్రొక్కి నిసదిస్తుంటే, వేలకొద్దీ జనం, రథాన్ని అనుసరించి, భారత్ మాతాకు జై:

మహాత్మాగాంధీజీ జై: అనే నినాదాలు భూనభోంతరాలు దద్దరిల్ల చేస్తుండే భూమి క్రుంగి పోతున్నదేమో, కాదు-జనం త్రొక్కిన ప్రతి అడుగు నేల నుండి నిజాం ప్రభుత్వం, భూస్వామ్య నిర్బంధ విధానం, స్వేచ్ఛా స్వాతంత్ర్యం కోరకు వేస్తున్న ప్రతి అడుగు క్రింద భూస్థాపితమై పోతున్నదనిపించింది.

నాటి వరకు పులి పంజాగ్రింది లేడి పిల్లలా వజీకిన అమాయకత్వం ఒక్క పెట్టున లేచి తల ఎత్తి నలుదిశల కలియ చూచి, హమ్మయ్య అంటూ నంతృప్తితో శ్వాస పీల్చింది పల్లె ప్రా.

ఇసుక వేస్తేరాలని జనం. అనాడు ఏ మైకు లేదున్నా నాయకుల సందేశాలను చివరి వ్యక్తి కూడ స్పష్టంగా వినేంత నిశ్శబ్దం క్రమశిక్షణతో జరిగింది సభ.

సభ ముగిసింది. ఏవో తెలియని స్ఫూర్తితో నిండుగా తిరుగు ముఖం పట్టింది జనం. వారు సడుస్తు వేస్తున్న ప్రతి అడుగు స్వతంత్రం అవుతున్నది ఈ నేల.

బహుశా ఇంత పెద్ద ఎత్తున ఈ విధంగా జరిగిన సభ మన తాలూకాలో ఇంతకు ముందు మరెక్కడా జరుగలేదు. ఇదే తొలి సభ అని చెప్పక తప్పదు.

నేను ఈ సభను కళ్ళారా చూచినందువల్ల, ఇప్పటికీ ఈ సంఘటన జ్ఞాపకం వచ్చినపుడు, సాక్షాత్తు నాకళ్ళ ముందు తడబాదుతుంది. నాటి పట్టుదల, లాగదీక్ష, వెలలేనిది, చెప్ప

రానిది వ్రాయరానిది ధావం చాలదు.

మన గ్రామాల పరిస్థితి

హైదరాబాద్ స్టేట్ లో ముస్లిం మత సంస్థ అయిన "ఇస్లామాబాద్-ముసల్మాన్" కు అనుబంధ సంస్థగా "రజాకార్" (స్వచ్ఛంద సేవకులు) గా ముస్లిం యువకులను సాయుధంగా రాయారు చేసి కాసింరజ్వీ నాయకత్వాన బరిదెగించి గ్రామాల పై విరుచుకు పడుతున్నారు.

గీనికి జవాబుగా ఆంధ్ర మహాసభ, కమ్మానిస్టు పార్టీలు కైతు ప్యవసాయ కార్మిక యువతీ యువకులను రహస్యంగా గ్రామ గ్రామాన సాయుధంగా ఎదిరించుటకు రమ గ్రామాలను కాపాడుచుటకు పూనుకొంటున్నారు.

ఈ సమయంలో నా మిత్రుల గురించి : ఇక్కడ నా తోటి మిత్రులు, విద్యార్థులు అయిన స్వర్ణీయ పేర్వారం సర హూరి, రామానుజపురం వరదయ్య, శుప్సాల ఆచారి, మంగు యాదయ్య వ॥ రామచంద్రయ్య, చాగంటి మల్లయ్య గారలు శ్రీ పేర్వారం జగన్నాథం, చాగంటి వెంకటయ్య, మంగు సుదర్శనం, ఆరేటి యాదవరెడ్డి గారలు జనగామలో చదువు చుంటేవారు.

పేర్వారం సరహూరి, వరదయ్య గారలు "మున్షీ" అనే ఉద్ధా ప్రత్యేక కేంద్రంలోను, చాగంటి వెంకటయ్య, మల్లయ్య

గారులు ముసీర్ హెస్కుల్ తోను మిగతా వారందరూ ఆంధ్ర భాషాభివృద్ధినికోసం చర్యలు చేపట్టారు.

మరికీ పాటు 1946 లో శ్రీ కొత్త నారాయణ రెడ్డి, కొత్త ముకుందారెడ్డి, కొత్త రాంరెడ్డి గారులు కూడా చదువు కొంటున్నారు. వీరంతా బహుశా 'మస్జిద్' అనే ప్రత్యేక కోర్సులోనే యుండి యుండవచ్చును. అందువల్లనే పేర్వారం నరహరిగారికి వీరికి బాగా స్నేహం ఏర్పడింది. విశేషమేమంటే ఈ ఆంధ్ర భాషాభివృద్ధినికోసం మా గ్రామానికి ఎంతో సన్నిహిత సంబంధం ఉంది. దాని పురోభివృద్ధికి మా గ్రామ పెద్దలు కూడా భూరి విచారాలు ఉండవలసివచ్చింది.

మరికీ గర్వకారణం ఏమంటే 1946 లో ప్రాథమిక పాఠశాల నుండి మాధ్యమిక పాఠశాలగా ఎదిగి ప్రారంభోత్సవం జరుపుకుంటున్న శుభసమయంలో మా గ్రామ నివాసి యైన శ్రీ బాదూరి వెంకటేశ్వరస్వామిగారు ప్రధానోపాధ్యాయుడుగా యుండటం మా గ్రామానికేంతో గర్వకారణం.

మాధ్యమిక పాఠశాల ప్రారంభోత్సవం జేయటానికే నిజాం విద్యాశాఖ డైరెక్టర్ గారైన "ఆర్. జనాబ్ యస్. అక్బర్ సాహెబ్ ఎం. ఎ (డి. పి. ఐ.) రావడం నిజంగా ఓ ప్రత్యేకతే. "(01-8-1946 ఫార్మిషన్ నామ సంవత్సర ముఖ్య బంగళా శుక్రవారం)" అని ఆనాడు మాతండ్రిగారికి మరికొందరి పెద్దలకు శ్రీ పెద్ది నారాయణ కొర్రదర్శి గారు ఆహ్వానం పంపారు.

అంతే కాదు తేది 2 అక్టోబర్ 1946 గాంధీ జయంతి రోజున జనగామలో వైశ్య దర్మశాలలో శ్రీ రాగి నర్సింహులుగారి ఉద్యక్షరస జరిగే సభకు తమ తమ రాట్నములను తీసుకొని రావలసిందిగా కోరటము, ఈ ఆహ్వాన పత్రాలు మా తండ్రి గారు ఎంతో జాగ్రత్తగా భద్ర పరచుకోవడం అవి నాకు అభివంశం నేనెంతో ఉబ్బొంది పోయాను.

ఇక 1946 చివరి నాటికి రజాకార్ల మతోన్మాదం దిన దినము పెరుగుచున్నది. 1947 ప్రారంభములో హిందూ ముస్లిం అన్న భేదావం పెరిగి పెద్దదయింది. అందుకే జనగామలో ఉన్న నా మిత్రులు చదువుకు సబాంబు కొట్టి ఇంటి కొచ్చేళాను.

అప్పటికే గానుగుపహాడ్ నారాయణరెడ్డి గారు ఉపాధ్యాయ వృత్తిని విడిచి గెరిల్లా దళంలో చేరి జేర్కాల ప్రాంత గ్రామాన్ని నమాయత్త పరుస్తున్నారు.

చీటకొడూరు పేర్వారం నరహరి గారి మిత్రులు ఆంధ్ర మహాసభ కమ్యూనిస్టు పార్టీ నాయకులగు కా॥ సుబ్బారావు గారి నాయకత్వంలో నారాయణరెడ్డి, ముకుందారెడ్డి, రాంరెడ్డి, వడ్లకొండ నరహరి మొదలగువారు దళాలలో చేరి రెవెన్యూ, జనగామ, ఉత్తర ప్రాంతం చూస్తున్నట్లున్నది.

అందుకే మన గ్రామంలో శ్రీ పేర్వారం నరహరి, శ్రీ మంగు యాదయ్యల పరిచయంతో వీరిని గెరిల్లా దళంలకు రావలసినదిగా కోరినట్లున్నది. అందుకే వీరిద్దరు మరికొందరు యువకులతో నరహరిగారి ఇంట్లోనే రాత్రిలుండు రహస్యంగా చర్చలు ప్రారంభించాడు. వీరి రహస్య చర్చలు జరుగుచున్న

చోటికి నన్ను సనేమిరా రానిప్యకపోవటంతో నాకు మరింత వట్టుదల పెరిగింది.

ఇట్లా ప్రతిరోజు రాత్రి వీరు కూడటము, మాట్లాడుకోవటము ప్రత్యేక శ్రద్ధతో చివరకు ధైర్యంచేసి ఇంట్లోకి ప్రవేశించాను. (ఆ ఇల్లు ఎక్కడో కాదు నా ఇంటికి కాస్త ప్రక్కకు ఎదురుగానే ఉంది.)

శ్రీ పేర్యారం నరహరిగారు నా నైపు కోపంగా చూస్తు అరె సువ్వెందుకొచ్చావురా అన్నాడు. అదెరా నేనెందుకు రాడూ దదురా (మేమంతా లలగోటి మిత్రులము గనుక అరె అనే వదాన్ని సహజంగా వాడుకుంటాము) మీరేనారా మొసగాళ్ళు, మీరు చేసే పనులు నేనే చేయ్యలేనారా; అంటూ అట్లాగే విలబడి ఇక నా ప్రలాపం చెప్పుకపోసాగాను.

మీరేం చేస్తారా; నేను మా ఐడిలో ఒంటరికిన్నా ధైర్యం చేసి చుట్టిగంట కొట్టాను. హన్మకొండలో రాత్రులందు తురు తొళ్ళి ఇండ్లపై అండా లెగురివేశాను. మహాత్మాగాంధీని 10,20 గజాల దగ్గరికి వెళ్ళి చూశాను. చివరకు పోలీసులుండగానే నభ జరుపుకొని లాతీ చెబ్బులు తిని వచ్చాను తెలుసా అంటూ ఏకరువు పెట్టాను. నా డిగ్రీలు, నేను చేసిన ఘనకార్యాలను సగౌరవంగా చెప్పాను.

ఇదంతా విని పోరా పో నీవు నీ వాటాలు, చివరకు తన్నులు తినే గదరా వచ్చావు అంటూ హేళన చేశాడు. అయి నా వారి గునగుపం రహస్యం చెప్పనే లేదు నాకు. రాత్రి ఈ చర్చ జరిగింది.

తెల్లవారింది. అప్పటికే దళంలో చేరిన మనీ మల్లయ్య

గారు ఒక నిలుపు కత్తిని (రబ్బర్) చూచిన వెనుకాని శ్రీ పేర్వారం సరహరిగారి ఇంటి ముందు ప్రత్యక్షమైనాడు. అప్పుడు నేను సరహరిగారింట్లోనే ఉన్నాను. శ్రీ ముకుందారెడ్డిగారు వ్రావిన ఉత్తరం ఇదిగో అంటూ దీని చేతికిచ్చాడు.

ఉత్తరం సారాంశము

మీరు, మీతోపాటు మరికొందరు మిత్రులతో వస్తామని చెప్పిన తేదీనాడు చాలావరకు ఎదిరి చూశాము మీరు రాలేదు. ఇప్పటికే మీరు సిద్ధంగా ఉండవచ్చును గాన ఈ కామ్రేడ్తో వస్తే మేము కలువగలము. మీరు వస్తున్నారని ఎదిరి చూస్తూ అంటూ ఉంది లేఖ.

ఈ విషయం మా వాడకంతటికి చెలినంది. ఇక వారి మటుంబాల వారు ఏడుపులు, అరుపులు, బ్రతిమిలాటలు ఆరంభమైనవి. మనీమల్లయ్యను బ్రతిమిలాడసాగారు.

అది రాదమ్మా నే చెప్పేద విసమ్మా. నేనేమి బలవంతముగ తీసుకపోవటానికి రాలేదమ్మా. వీరే వస్తామని చెప్పారట. మరి వారు రాలేదెందులోనని తొలించారే తప్ప బలవంతమేమి లేదంటూ వెళ్ళిపోయాడు.

ఈ మటన నా మనస్సులో ఒక మెరుపులా మెరిసింది. అంతకు ముందు గ్రామంలో జరిగిన సంఘటనలు నన్ను మరింత ఉత్సాహపరచినవి. శాని మరో విచారం మొదలైంది. దీరా నేను వెళ్ళితే రానిస్తారో లేదో కుక్కోదని, ఏమిదో చెయ్యటం అన్న ఆలోచనలతో మునిగి తేలుచున్నాను.

గృహ దహనాలు. - హత్యలు

ఒక వైపున రజాకార్లు పోలీసుల ఆండతో వ్రతి రోజు

ఏదో ఒక ఊరిమీద వది ఇంట్లు తగలబెట్టటమో, బాటిలు, మానవతగాలు, అమాయకుల కొల్చివేతలు సర్వ సాధారణమై పోయింది. నీటకోడూరు, హన్మంతాపురం మొదలగు గ్రామాలు బూడిద పెంటలుగా మారిపోయినవి. "నంపుపోళ్ళు" - గెరిల్లా దళాలు అక్కడికక్కడ మెరుపుదాడులు చేసి రక్షాకార్దను మట్టు పెడుతూనే ఉన్నారు. ఇవన్నీ కథలు కథలుగా చెప్పకోవటము గ్రామాన ప్రజలకు నిత్యకృత్యమైంది.

గ్రామానికి మొదటి గెరిల్లా దళ ప్రవేశము

శతాబ్దాల తరబడి రాజరికపు ఉక్కు పాదాల క్రింద అణగి మణిగి చిలికి జీవశ్శవంలా పడియున్న పల్లె ప్రజలకు నిస్సహాయ స్థితిలో గమ్యం దొరకక ఎదిరి చూస్తున్న యువకులకు ఆకాశరణంలా ప్రప్రథమంగా కామ్రేడ్ సి. యాదగిరిరావు, నల్లా నర్సింహులు, నాయకత్వంలో సుమారు 30 మందితో ఉన్న గెరిల్లా దళం తుపాకులు, కత్తులు కటారులు ఇతర మారణాయుధాలతో గ్రామంలో ప్రవేశించి,

"తెలుగు చల్లి బిడ్డలం - తెలంగాణ వీరులం

మాతృదేశ ముక్తికొరకు - పోరు నల్పు కదిలినాం"

అని కదం త్రొక్కి పదం పాడుతూ, ఊరేగింపు సాగింది. ఆ వెంట, ఆ కొత్తదనాన్ని చూచిన ఉనమంలా వారి వెనుకాలే వారిలో కలుస్తూ ఆ పాటనే అందుకొని నడిచింది. గ్రామ నలుమూలలు సాగిన ఊరేగింపు, దావడి వద్ద బహిరంగ సభగా మారింది. నిజాం పాతకాలపు సరక కూవమైన పోలీసు ఠానామీద ఎర్ర ఐండా నెగురవేశారు, అది ఆకాశంలో స్వేచ్ఛగా రెపరెపలాడుతున్నది.

ఆ కద్దరు నాయకులు ఉపన్యాసాలిచ్చారు. నిజాం నవాబును గద్దె దింపి జమీందారీ, జాగీరుదారి విధానాన్ని రద్దు పరచి, వెట్టివారికి యాభిమానీ, దున్నెవానికై భూమినిచ్చి, విశాలాంధ్రలో ప్రజారాజ్యం స్థాపించెపరకు ఈ పోరాటం అగడని, ఆందుకు యువదీ యువకులు ముందుకు రావాలని, తమ గ్రామాలును తామే రక్షించుకొనుటకు పూనుకోవాలని ఉద్ఘోషించారు.

ఆ వెను వెంటనే పడేలు పట్వారీల దస్త్రాలను (రికార్డులను) షాహుకర్ల ఖాతా పుస్తకాలను, అప్పు పత్రాలను, చావడి ముందు ఏడవేసి అందరి సమక్షములో తగులబెట్టారు. ఆక ముందు సిక్కరి రకంగాని, తొల్లుగాని, కొరలకు మరే విధమైన చెల్లింపులుగాని వుండరాదు. కల్లు గీయగూడదని హెచ్చరించి మరో గ్రామానికి బయలుదేరింది గెరిల్లా దళం.

ఈ దృశ్యాన్ని కిళ్ళారా గాంచిన యువతీ యువకులకు ఆవధుల్లేని ఆనందం గట్లు తెంచుకొని పొంగి పొరలించి ఉత్సాహం.

పోరాటానికి సన్నాహాలు

గెరిల్లా దళ నాయకులు యిచ్చిన సలహాలు, ఆదేశాల ప్రచారము అన్ని కులాల పెద్దలు, గ్రామ పెద్దలు ఏకమయ్యారు. రజాకార్ మూకలతో పోరాడటానికి, గ్రామాన్ని రక్షించుకోవటానికి యువకులను సమీకరించారు. ఆ యువకులు తుపాకీ, కత్తి, లాతీ, వడిశెల, మొదలగునవి ఉపయోగించటానికి తర్ఫీదు పొందుచున్నారు. కావల్సిన మందుగుండు సామగ్రి శ్రీ పేర్వారం సంతాణిగారి ద్వారా రహస్యంగా మా తండ్రి గారైన శ్రీ పెమ్మాండ్ల రామయ్యగారికి అందేవి. తర్వాత ఆ అందిన ముడి

స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో

నరుకును కమ్మరి వెంకట పాపయ్యగారి ఆద్యర్యములో తయ్యారు చేసేవాడు. అట్లాగే బరిసెలు, బల్లలు, వడిశెలలు అల్లటం, తుపాకి గొట్టాలతో సహా శరవేగంగా మారణాయుధాల ఉత్పత్తి ప్రారంభమైంది.

శ్రీలు మీకన్న తనిపోము లెమ్మని రజాకార్లు తమవై అత్యాచారాలకు చిగితే కారపు పొల్లు ఎప్పుడు ఎలా ఉపయోగించి తమ మాన ప్రాణాలను రక్షించుకొనుటకు శమలో తాము చర్చించుకోవటము, ఆ ముస్కరులకు ఒంటరిగా దొరుకకూడదని అందుకే ఎటు వెళ్ళినా కారపు పొడల మూటలు దగ్గరుంచుకొని మనలటం జరుగుచున్నది.

గ్రామ రక్షణ దళం ఏర్పడింది. ఇందులో శ్రీ గొల్లపల్లి రాంమల్లయ్య ప్రధాన కాపలాదారుగాను, శ్రీ గుజ్జల వీరయ్య గారు పోరాట దళాల ప్రధాన బాధ్యుడుగా నియమించి, వీరిద్దరికీ గ్రామం ఉమ్మడిగా వెలవారీ జీతం చెల్లించుటకు నిర్ణయించారు.

అంతకు ముందు కల్లకపటం తెలియని ఈ జనం, నీ బాంచెను దొర, నీ కాళ్ళు మొక్కుత దొర, నన్నాదులు దొర అంటూ భార్యా పల్లలతో సహా దీనారి దీనంగా ఎంత విలపించినా, వినని కఠోరతకులకు ఈజనమే కొదమ సంగాలై సింహగర్జనలు వినిపించుటకు సిద్ధమైయున్నారు.

రజాకార్ల తొలి ప్రవేశం - యువకుల విజృంభణ

(నరిగా లేది జ్ఞాపకము లేదు, అది 1947 సవంబరు ఆఖరు వారమో లేక డిసెంబరు మొదటి వారమో అనుకుంటాను)

అది కటిక చీకటి కాలరాత్రి. గ్రామమంతా గాఢమైస్ నిదురలో మునిగి ఉంది. మిన్ను విరిగి పీద పడినా, ప్రళయం

సంభవించినా ఆ నిశీధంలో హాహా కారాలు తప్ప, మరేమి చెయ్యలేని పరిస్థితిలో సర్వం నీట ముంచినా, పాలముంచినా గ్రామ రక్షణ దళం బాధ్యతేనంటూ హాయిగా నిదురిస్తుంది ప్రజ.

కంటికి రెప్పలా కాస్తున్న దళాలు తప్ప మరెవ్వరూ మెలకువగా లేరు. మొదటి దళం తూర్పు దిశ రావిచెట్టు వద్ద, రెండవది దక్షిణం బడి వద్ద, మూడవది కటిక బండల వద్ద, నాల్గవది ఉత్తరం సక్కిని కాల్యవద్ద. ఈ నాల్గు దిశల కాపలా వాస్తున్న స్థలాలలో మంచెలు, ఆ మంచెలపై వంతుల వారిగా యువకులు ఇద్దరేసి చొప్పున మంచెలపై నిలబడి, కండ్లను కాగ రాలుగా చేసుకొని ప్రతి అంగుళం భూమిని నిశితంగా పరిశీలిస్తూ ఆ కటిక చీకటిలో ఎటువంటి కదలికనైనా ఇట్టే పసి గట్టి అద్దె పాచ్చరిన చెయ్యటానికి సంసిద్ధమై పహరా వాస్తుంటే క్రింద

అది అసలే చలికాలం, పళ్ళు పంకరలు తిరిగే ఈదురు గాలులు, ఎంతటి యువకుడైనా ఆ చలిని తట్టుకొని ఎంతసేపు ఉండగలడు. అందుకని మంచె క్రింద చలి మంటల వెగళ్ళు నెగలు గ్రక్కుతుంటే ఆ యువకులు తమ ఆయుధాలను భుజాన తగిలించుకొని, వడిశెలలు నడుముకు దిగించుకొని, ఆ నెగళ్ళ చుట్టూ కూర్చుండి, తమ చేతులను భగభగ మండే మంటల వైపు చాచి చలి కాగుతున్నారు. కాదు తమ చేతులు చాచి అగ్ని ముందు ప్రమాణం చేస్తున్నారు.

ఏమని, నీ సాక్షిగా, తరతరాల నుండి వస్తున్న బాని సత్వం నుండి, వెట్టి చాకిరి నుండి, విముక్తి కొరకు, దున్నె వానికే భూమి కోసం, తుక్తి కోసం, స్వేచ్ఛ కోసం, స్వతః

త్రం కోసం, నిజాం రాజరిక నిర్మూలన, జాగీర్దారీ, జమీందారీ రద్దు కోసం, మా గొంతులో ప్రాణాలున్నంత వరకు పోరాడ గలమని శపథం తీసుకొంటున్నారేమో అనిపించింది. పాపం ఈ నెగళ్ళలో, ఈ మంటల్లో ఈ మహా యజ్ఞంలో ఇంటిలోని యువ కులు ఎందుకు ఆహూతైపోతారో ఎవరికేమీ తెలుసు, భవిష్యత్తు గురించి?

ఇక ఐదవది అతి ముఖ్యము, కీలకము అయిన చరిత్ర ప్రసిద్ధి గాంచిన స్వాయి పాపడు నిర్మించిన కోటలోని మధ్య బురుజుపై యుంది కావలా.

మూడు వేల అమాయక ప్రాణులను రక్షించటమో, లేక భక్షించటమో నిర్ణయించేది ఒకే ఒక వ్యక్తి. ఆ వ్యక్తి కాస్త కునికిపాటు తీసినా, లేక అశాగ్రత వహించినా, ఎన్ని గృహ దహదాలు, ఎన్ని లూటీలు, మరెన్ని మానభంగాలు, ఎన్ని ప్రాణాలు గాలిలో కలిసిపోయేవో. అందుకే అన్నిటికీ తనకు తానే సాటిగా నిలిచిన ఆ మహావీరుడు అదే గొడ కులానికి చెందిన రాంమల్లయ్య ఆ కోట బురుజుపై ఒంటరిగా నిలబడి, ఏ మాత్రం తొనకకుండా నిశ్చలంగా, నిర్భయంగా, నలుదిశల తన కళ్ళల్లో కోటి సూర్యకాంతులను ఇముడ్చుకొని నలుదిశల విరజిమ్ముచు కొన్ని మైక్కి మారం దృష్టిని సారించి పహరాయస్తున్నాడు.

మంచి నిదురపాటున హైద్రాబాద్ నుండి హన్మకొండకు వెళ్ళే రోడ్డుపై శరవేగంగా దూసుక వస్తున్నది లారీ. అది గమనించాడు కావలావీరుడు. ఆ లారీ రమునాదపల్లి ఉత్తర ఓశ నుండి వదమటి వైపు తిరిగి వెలుతురు ప్రసరించిందో లేదో,

ఓంటే మరుక్షణంతో కోట పైనుండి యుద్ధ సగారా మ్రోగింది, హెచ్చరికగా. అర్జునుడు పాంచజన్యాన్ని పూరించిసట్టుగా తన కంచుకంథంతో కొండ కేకలేచాడు. ఇంకేముంది క్రింద నలు వైపుల పహరా యిస్తున్న దళాలు గ్రామమంతా ప్రతిద్వనింప నేళారు డవ్వల చప్పుడు.

అమాయకంగా నిదురిస్తున్న జనం అదురు పాటున లేచింది. అదును కొరకు నిరీక్షిస్తున్న యువ వీరులు లేచారు. ఉత్సాహం, ఉద్రేకం, పొంగి పొరలింది వారిలో. తమ వీర త్యాన్ని, నైపుణ్యాన్ని ప్రదర్శించే చుట్టసమయం రానే వచ్చిందని కర్రలు, కత్తులు, ఎడిశెలలు దరించి తరలి వెళ్ళింది యుద్ధ ఘామిరి, అదే రావి చెట్టు వద్దకు.

తుపాకుల దళం నడిమి బావి వద్ద మాచేసి కూర్చున్నది. చూస్తుండగానే వందలు వేలు పోగయ్యారు. పిల్లలు మేము అందివ్వందె యుద్ధమెట్లా చేస్తారంటూ చేరుకున్నారు యుద్ధ రంగానికి (వడిశెల దళానికి రాళ్ళు, నిప్పుకణికలు, ఉందివ్వ టము వీరి వంతు). రాళ్ళ దళం, నిప్పుల దళం మూడు భాగాలుగా చీలి, ఉత్తర కక్షిణ, పడమర ఎదురుగా చీలి నిలుచుచున్నది. కర్రలు, కత్తులు, ఎడిశెల దళాలు మూడవ భాగం కొరకు ఎదిరి చూస్తున్నది. వెనుక తట్టుని ఉన్న పెద్దలు సైన్యాధిపతులవలె ధైర్యం ఉత్సాహాన్నిస్తూ సమయం కోసం వేచి చూస్తున్నారు. గుఱ్ఱాల వీరయ్య క్షణక్షణికి ప్రతి విభాగంలోకి వెళ్ళి నేనున్నా పర్యాలేదన్నట్లుగా కనిపిస్తున్నాడు. చారి సమీపిస్తున్న కొద్ది యువకుల ఓపిక హద్దులు దాటుతున్నది.

గవూర్ ఖాన్ నాయకత్వాన రణాకాండ చారి వెంకటేశ్వర్ల

స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో

మంటపద్ద చారికి అద్దంగా తీసిన గొయ్యివద్ద ఆగింది. లాట్ లైట్లు వెలుగుతో దట్టమైన ఆ మోదుగులలో ఆతికష్టమీద మెలికలు తిరిగి అంబడిమంట నొరవారి పశువుల కాట్లం దాటి సాగరంతోకి ప్రవేశించిందో లేదో సైన్యారీపతుల ఆజ్ఞలు వెళ్ళివెళ్ళక మందే మందలు వేలు పడితెల దళాలు అగ్ని గోశాలను లాట్ తోకి కుమ్మరిస్తున్నవి. రాళ్ళదళం ఏకదాటిగా ఎడికెలలలో వినురుతున్నవి మూడు వైపుల నుండి. మాకూ తుపాకులున్నవి సుమా అంటూ హెచ్చరికగా ఒక బెట్టాయి ప్రేలింది, భూనభ్రాంతరాలు పద్ధరిల్లే విధంగా - ప్రజల మీదర నినాదాలు ల ప్రదేశమంటా ప్రలివ్వనిస్తున్నవి.

ఇక గ్రామంలో యువకులు తమ ధన, మాన, ప్రాణ రక్షణ కొరకు, ఒక్కొక్క యువకు ఒక కాలిరాదేవి, దుద్రమాంబలు, రూస్వీలుగా పేధి కూడలి మర్య చేరారు. నడుమున కొంగు దిగించికట్టి కొందరు కారపు పొడులు, మరి కొందరు రాళ్ళు, ఇంకొందరు రోకలిబందలు ధరించి గుంపులు, గుంపులుగా ఆ ముప్పుగులను ఎదిరించుటకు చివరి దెగింపు సాహసంతో ఎదిరి చూస్తున్నారు.

ఆ క్షణంలో పిరికి ఏ యువకుడైనా కనిపిస్తే నాలుగివాళ్ళే కాదు, సవాల్షంగా దీవించి, హాళన చేస్తూ కూర్చున్న జరుగుతున్న రణరంగానికి ఎంతో వచ్చి చేరే విధంగా హెచ్చరిస్తున్నారు, ఆ యువ మీర నారీమణులు.

ఇక లారీ ముందు సాగలేదు. తల లేపి చూస్తామా ఈ వింత నడుమంట లేచిన తల లేచినట్లే పగిలేటట్లున్నది. ఇటు రాళ్ళు దెబ్బలు, అటు నిప్పు కణికలు వర్షంలా వచ్చి వడు

చున్నవి. రారితో పున్న రజాకార్లపైన పడితాలుతుంటే హాహా
కారాలు బయలుదేరినవి. తుపాకులు ప్రేల్చి కాల్చుచున్నా
అ కటిక చీకటిలో ఎటువైపు కాల్చుచున్నా అంతుపట్ట నట్లు
న్నది. అందుకే "యా అల్లా—యా ఖదా, బచావో హమె"
అంటూ లారీ వెనక్కి—త్రిప్పి బ్రతుకు జీ పు దా యని వదా
రయ్యారు పదిన దారినె—

విశేషమేమంటే ఈ రంగరంగంలో అన్ని తరగతుల
వారు అన్ని కులాలవారు ఒకే తల్లి పిల్లలవలె బిడ్డమై అత్త
రక్షణకు, గ్రామరక్షణకు అంకితమైనారు. ఉదాహరణకు శ్రీ
చొట్టేటి లక్ష్మయ్య సిద్ధాంతిలాంటివారు. వేద గ్రంథాలను బట్టి
ఆ చేతుల్లో నాగు అయినదం (బల్లెం) చేత ధరించి అత్తరక్షణకు
పూనుకున్నాడంటే రజాకార్లు ఎంతటి హతురాలకు ఏ గా రో
తెలుపుతుంది ఈ సంఘటన.

తెల్లవారింది - తిరిగి పొచ్చింది లారీ

మధ్య రాత్రి మంచి నిదురపాలున జరిగిన సంఘటన
గ్రామ ప్రజలు తమ తమ ఇంట్లను చేరి విజయోత్సవ వేడు
కలుగా చెప్పుకొంటూ నిదురించారో లేదో తెల్లవారింది. రాత్రంతా
నిదురలేక యువకులు కాస్త అలసట చెందినట్లుగానే యున్నారు.
అయినా తమ విధులను మాత్రం మరువలేదు. యదావిధిగా
కావలా ఉండే వుంది.

స్త్రీలు చేచి తమ తమ పనులు చూచుకొంటున్నారు
సరిగ్గా ఉదయం 7-8 గంటల మధ్యే వచ్చేస్తున్నది రజాకార్ల
లారీ. కాని యిప్పుడు యుద్ధానికి కాదు, సందికన్నట్లుగా
వచ్చింది. రాత్రి విజయం సాధించిన గ్రామ ప్రజలు మరింత

రెట్టింపు ఉత్సాహంతో అదే రావి బెట్టు వద్ద క్షణాలలో ప్రోగ
య్యారు.

లాల్ సాగరంలో అగింది. అందులో నుండి రజాకార్
నాయకుడు గవూర్ ఖాన్ చేతులు వైకెత్తి చూపి లారీ దిగి తన
వెంట ఒక అంగరక్షకుడిని తీసుకొని తిరిగి చేతులు వైకెత్తి
మెల్లగా ముందుకు సుడుస్తూ "హమ్ నహి మారింగె ఆప్ లోగ్
కో, - తుమారేమె హాయి బచె ఆద్మితో మేరే పాస్ ఆవ్ తో,
పున్ సే హం ఖాల్ కరింగె" అన్న శబ్దాలు విసగానే జనంలో
కలవరం బయలుదేరింది. ఎవరు వెళ్లాలని, తర్వాత ఎవరెందుకు
నేనే వెళ్లాలని అంటూ ముందుకు బాదు గ్రామ పోలీస్ పడేలు
గారైన శ్రీ పేర్వారం సురూషీగారు. మరొకరి మాట విసకుం
డానే, అదే మోస్తరుగా చేరులు వైకెత్తి గవూర్ ఖాన్ కు ఎదు
రుగా ముందుకు సుడుస్తున్నారు. క్షణంలో శ్రీ గుజ్జల పీఠయ్య
ముందుకు బాదు, వాడితో వాడి వెనకాలే మరొకడు వస్తున్నాడు
ఆయదం చేత వరించి; అందువల్ల నేనూ నీ వెంట వస్తానంటూ
భుజాన ఉన్న తుపాకిని తీసి ప్రేల్చటానికి సిద్ధంగా ఉండే
విధంగా పట్టుకొని ఆ సంభాష వెనకాలే నీ ప్రాణంతోపాటు నా
ప్రాణమంటూ ఆ వెనకాలే సడిచాడు. ఉభయ పెద్దలు ఒకరి
తెదురు మరొకరు సమీపిస్తున్న కొద్ది జనం చూసినను సహితం
పిల్చకుండ, నిశ్శబ్దంగా కండ్లప్పుగించి చూస్తున్నారు ఏమి జరుగు
తుందోనని.

వారి సంభాషణ సారాంశం

గవూర్ ఖాన్ వాదన ఏమిటంటే 1) మీ గ్రామాన్ని ఏ
మాత్రం ముట్టుకోము. 2) మీ జనానికాని, మీ గృహాలకుగాన

ఏ మాత్రం మరే విధంగాగాని చెరువు హాని చెయ్యం. మేము
దోచేది మీ గ్రామం నుండి అవతలి గ్రామాలకు వట్టి పోయేం
దుకు దారివుత్తమని వారు కోరటం జరిగింది.

దానికి శ్రీ సంతాజీగారి సమాధానం : ఎట్టి పరిస్థితిలో
గూడ మా గ్రామం మీదుగా మీకు దారి యివ్వబోము. మా
గ్రామం పై నుండి వెళ్ళి అవతలి గ్రామాలలో నానా బీదత్వం
చేసి చివరకు కొంపలు గాల్చి మానభంగాలు, హత్యలు చేసి
వస్తారు. అందుకు మేమెంత మాత్రము అంగీకరించబోము, అని
నిర్మోహమాటంగా చెప్పి, ఇక మీరేమి చెప్పినా అసలు వినే
ననుస్థే లేదని వెనుదిరిగి వచ్చి జనంతో కలిగొడు.

పీరిట్లరు తిరిగి గుంపులో చేరే అంత వరకు గ్రామం
యావత్తూ ఏమౌతుందో, ఇంకేం ప్రశయం ముందుకొస్తుందో
ఆన్న లెంగలో వున్న జనం ఈ విషయం వెప్పగానే హమ్మయ్యా
అంటూ టిగబట్టిన శ్వాసను వదిలినారు.

ఇక వారు చేనేది లేక వెనుదిరిగి పరాభవాన్ని, మ్రింగ
లేక, కక్కిలేక, చచ్చిబ్రరికిన విధంగా కుములుతు వెడలి
పోయారు.

ఈ గ్రామంమీద గఫూర్ ఖాన్ దెబ్బతిన్న త్రాచులా
బునలు కొడుతున్నాడు. అవును మరి చర్చలు విఫలమైతే సమ
రమే శరణ్యం. ఈ చర్చలు ఈ ఒక్క ఊరికి సంబంధించి
నవా? కాదు, ఈ సమరం సవనమాణ నిర్మాణానికి సాగు
చున్నది. ఇదెందు కాగుతుంది?

గ్రామంలో జిల్లా రిజర్వు పోలీసు దళ ప్రవేశం

వారం రోజులు తిరక్కముందే నల్లగొండ జిల్లా పోలీసు

మొహత్ మినుగారు (S. P.) రెండు లారీల నిండా తమ పోలీసు బలగాలను పెద్ద ఎత్తున తీసుకొని మిట్ట మధ్యాహ్నం గ్రామానికి చేరుకొన్నారు. అదే రావిచెట్టు వద్ద లారీ లాగినవి. ఇది వరకటి మాదిరిగా ఊరి జనం ముందుకు రాబోయింది. వీరు అత్యంత అదునాతన ఆయుధాలతో దిగినారు. ఇందులో ఒక్క రజాకార్ గూడ లేడు. జనాన్ని దూరంగానే వెదిరి పొమ్మన్నారు. జనం దూరంగా ఉంది.

ఆ పోలీసు అధికారి శశ క్రింది పోలీసును పంపి సేదీసిం దీలను పిలిపించుకొన్నారు. వారితో గ్రామాధికారులను వెంటనే తీసుకరమ్మని ఆజ్ఞాపించారు. వారు వెళ్ళి వెంట తీసుకొచ్చారు.

ఈ ముగ్గురు గ్రామాధికారులు : శ్రీ మంగు యాదయ్య గారు (పట్వారి) శ్రీ శ్రీభాష్యం తల్లపమాచారి (మాలి పట్టెలు) శ్రీ పేర్వారం సంతాజీగారు (పోలీసు పట్టెలు).

ఈ ముగ్గురు రాగానే వరుసలో నిలబెట్టించాడు. తన వద్ద నున్న ఆయుధాన్ని వారికి చూపిస్తూ హెచ్చరించాడు. 'నో హోగయా, హోగయా (బరిగిందేదో జగ్గింది) ఆక్ సే వో సంఘంఖలే గాంవ్ మె ఆయెతో పకడ్ లేనా, సహితో తుమ్ తీనోంకో గోలిసె ఉడాయెంగె బబర్దార్ రి: రోజు నుండి సంఘపోళ్ళు ఊళ్ళో పస్తే పట్టుకోవాలి, రేకపోలే మీ ముగ్గురిని కాల్చి పాదయ్యగలం) అని హెచ్చరించారు. ఇందులో పట్వారి గారైన శ్రీ మంగు యాదయ్యగారు మామారేసే కై సే హోసకై సాబ్ అన్నారు (మాతో ఎట్లా సాద్యమవుతుంది అయ్యా) అంటే చెంప చెట్టుమంది. ఇక సంతాజీగారు ముందే పసుయ స్ఫూర్తి

గలవారు. ఇది చూచాడు. జీ అచ్చా సాబ్ ఆప్ షూకుమ్ హమ్ బరాబర్ ఎమల్ కరింగె సాబ్ అన్నాడు (మీ ఆజ్ఞను తప్పక పాటించగలము)

ఇక ఇంకటిలో ఆ పోలీసు బలగం వెనుదిరిగి వెళ్ళింది.

పతాచయన మంత్రం పఠించిన గ్రామ పెత్తనదార్లు

ఖంగుతిన్న రక్షాకార్లు పరాభవాన్ని ధరించే స్థితిలో లేరు. ఏ క్షణంలోనైనా ఈ ఊరు యిగ్గిపోతుంది. ఇటు గెరిల్లా దళాలు రాకమానవు. అటు రక్షాకార్లు ఊరుకోరు. వైగా పోలీసు వెంట పస్తున్నారు. ఇది గ్రహించిన పెద్దలు, గ్రామాధికారులు, పనికులు, భూస్వాములు గ్రామాన్ని వదిలి పట్టణాలకు ఎగ బ్రాకారు. పాపకార్లు మూటా ముల్లె సర్దుకొని కాందిశీకులుగా అంద్ర ప్రాంతం తరలివారు. ప్రశాంతంలో హుషారు చేసిన కాంగ్రెస్ కార్యకర్తలు కంటితైనా కనిపించడంలేదు. ప్రజలను సద్దేటి పదిచారు. ఇక మిగిలింది ప్రజల కష్టసుఖాలలో భాగం పంచుకొని డీపన్నరణ పోరాటం సాగిస్తున్నది కమ్యూనిస్టు - ఆంద్ర మహాసభ కార్యకర్తలే.

అరాచక శక్తుల స్వైర విహారం

ఇంత వరకు గ్రామ రక్షణ దశంలో యున్న కొందరు ముఖ్యంగా పాసుగంటి లింగబ్రహ్మం వీరి కమ్ముడు సద్దయ్య, కొండం రాములు, గంధమల్ల మల్లయ్య మరి కొందరు అదుపు చేసి అరాచక శక్తులుగా మారినారు. వీరు గ్రామ ప్రజల నుండి బలవంతంగా డబ్బు, దాన్యం, వసూలు చేసుకొని ప్రతినిత్యం తప్ప త్రాగి బెదిరించటం మొదలుపెట్టారు. వీరి రక్షణ ఏమో కాని భక్షణ ప్రారంభమైంది. వీరి వద్ద రెండు మూడు తుపా

కులు గూడ ఉండేవి. వీటిని గ్రామ రక్షణ కొరకు యివ్వటం జరిగింది. గ్రామస్తులకు వీరి బెడద చివరకు ప్రాణాంతకమైంది.

పెట్ట కీలకు గెరిల్లా దళానికి కలురు పంపగా వారు వచ్చే శారు. ఈ అరాచక శక్తులు బలపాలబోడు రంగనాయకుల గుడి వద్ద సాయంత్రం పూట తప్ప త్రాగి మైకంలో ఉన్న అదును కనిపెట్టి ఏమచుపాటున వారిపై బడి మొదట తుపాకులు లాగు కొని తర్వాత చితుకడాది ఇకముందు బుద్ధిగా మనులుకోకపోతే ప్రాణాలు దక్కవని హెచ్చరించి వెళ్ళింది.

గెరిల్లా దళంతో కుదుటబడింది గ్రామం.

పోరాట స్వరూప స్వభావాలు మారినవి

అటు రజాకార్లు ఒంటరిగా గాక నిజాం పోలీసు మిల్టరీ సహాయం లేనిదే గ్రామాలలో అడుగిడటం ఆనంపవమైంది. అత్యంత ఆధునిక ఆయుధాలతో కదిలి గ్రామాలకు గ్రామాల్నే కాల్చి టూడిద పెంటలుగా మార్చుతున్నారు. కనబడ్డ వారిని పట్టలవలె కాల్చిపారేస్తున్నారు. ఇటు ప్రజల వద్దనున్న నాటు తుపాకులు, బాకులు, బల్లలు, సరితూగటం లేదు.

ఆందుకే ముఖాముఖి పోరాటాల స్థానే గెరిల్లా యుద్ధ తంత్రం ముందుకు వచ్చింది. దాని పర్యవసానమే మిల్టరీ దళ మని, గెరిల్లా దళమని, విద్యుంసక దళాలని, సాధారణ దళాలని ఎత్తుగడలతో పోరాట స్వభావం మారింది. దారికాచి దెబ్బ తీసే విధానం, మెరుపు దాడులు వగైరా వగైరాలు వచ్చినవి. ఇక ప్రజలు అత్యంతాధునిక కాపలాదారు హెచ్చరింపటంతోపాటు ఇల్లు - వాకిళ్ళు వదిలి గుట్టలు వాగులు వర్రెలు చెట్లు కొకరు పుట్ట కొకరుగా పరుగెత్తి తలదాచుకోవటం రజాకార్లు వెళ్ళగానే

తెరిగి ఇండ్లకు ప్రవేశించటం నిత్యకృత్యమైంది, కాదు అలవాటుగా మారింది. ఆడా, మగ, చిన్న పెద్దా లేదా లేదు. అంతా హెచ్చరిక అందగానే వరుగు పందెంలో నెగ్గటానికి వెళ్ళినట్లుగానే ఉండేది ఆదృశ్యాలు

గుజ్జుల వీరయ్యకు చిత్రహింసలు - పూసల ఓగుల్లును కాలివేత.

మా గ్రామం ప్రక్కనే ఉన్న వెల్లి అనే గ్రామానికి నాడు పట్టాభిగావున్న శ్రీ మంగు రాంచంద్రయ్యగారి పిలుపు మీద స్థానిక నివాసులు, ప్రభుత్వోద్యోగులు, శ్రీ ఎడ్ల బాల కిష్టయ్య, శ్రీ పెర్మాండ్ల దాశరథి ఇంకా మరికొందరితోపాటు శ్రీ గుజ్జుల వీరయ్యగారు కూడ వెళ్ళటం జరిగింది వస మహోత్సవ విందుకు. ఈ విషయం నమీవంలోనేయున్న రఘునాదపల్లి రజారాధర్ క్యాంప్ కు తెలిసింది. వెంటనే రజారాధర్ పెద్ద సంఖ్యతో బయలుదేరి ఆ వసాన్నంతా చుట్టేసి పట్టుకొన్నారు. తర్వాత వివరాలిదిగి పేద్ద, వారు చేస్తున్న పనులు తెలుసుకొని ఈ వీరయ్యను, పూసల ఓగులు అనే స్థానిక వ్యక్తిని పట్టుకొని మిగతా వారందరిని విడిచి పెట్టారు. ఇక విరిద్దరిని వెనుకకు విరిచికట్టి తమ క్యాంపుకు తీసుకవెళ్ళారు. ఆ రాత్రంతా చిత్రహింసలకు గురి చేశారు. తెల్లవారగానే జన గామతో ఉన్న కేంద్ర క్యాంపుకు తరలించినారు.

ఈ వీరన్న గ్రామదళ నమ్మడుగావుండి గ్రామాన్ని రక్షించటముతోనూ ప్రముఖపాత్రను వహిస్తున్నాడని, ఇతని కారణంగానే మనం గ్రామంలో అడుగు పెట్టలేక పోతున్నామని వారికి తెలుసు ఉంది. ఇక వెల్లి పూసల ఓగులుకూడ గ్రామంలో

చుకున్న యువకుడు. నరసింహ పేరుతో చెలామణి అప్పులున్న వ్యక్తి.

ఈ వార్త మన గ్రామంలో సంచలనం రేపింది. అప్పుటికే గ్రామాన్ని పదిలి రఘునాథవల్లిలో తలదాచుకొంటున్న పెద్దలు గ్రామాధిభాగులు ముఖ్యంగా శ్రీ పేర్వారం సంతాడి గారికి (పోలీసు వచ్చేయి) మన గ్రామ స్థానిక ముస్లింలకు కలవరం బయలుదేరింది. ఇతన్ని చంపితే మన కొంపలు గ్రామంలో ప్రతీకారంగా బూచిన పాలగుసని గుర్తించారు. నాటి ముస్లింలలో మాద నిజాయితీ, మానవతా దృక్పథం కలిగినవారు లేకపోలేదు. అక్రమం చెందినవారే జనగామ నివాసి డా॥ అజీజుల్లాగారు. శ్రీ పేర్వారం సంతాడిగారు ఎంతో శ్రమపడి ఏంయ్యి నుపదిలి వెళ్ళించారు. ఇక పూనల ఓగుల్ని మాత్రం బాంజీపేట గుట్టల మద్యన తీసుకెళ్ళి చాల్చి చంపారు.

గెరిల్లా ధళాలలో గ్రామ యువకుల ప్రవేశం

గ్రామాల పరిస్థితి రోజురోజుకు, గండ్లగంటకు మారిపోతున్నది. ఉద్యమం తీవ్రరూపం ధరించింది. ఈ పోరాటాలతో నాకేమి పని? అని అన్నవారు అసలు లేరనే చెప్పవచ్చు. ఎప్పుడు ఎవని మరణిస్తారో, ఏం జరుగుతుందో ఈహకందని జేగాన్ని పుంజుకున్నవి పోరాటాలు. ఏ ఒక వ్యక్తిగాని, గ్రామంగాని, పోరాటానికి దూరంగా లేదంటే అతిశయోక్తికాదు. తెలంగాణా ప్రతి అడుగు నేల పోరాట రణరంగంగా మారింది.

ఈ పరిస్థితిలో ఏ మువకుడు మాకేంది అని చేతులు ముదురుకొని కూర్చుండే వారావరణమే లేదు. అందువల్లనే ఎందరో యువకులు మేమంటే మేమని వేరుచున్నారు దళాలలో.

ఇక శ్రీ గుఱ్ఱుల పీఠయ్య గ్రామంలో ఉండే పరిస్థితే లేకుండా పోయింది. అందువల్ల దళంలో చేరిపోయారు. ఇంతకు ముందే మనీ మల్లయ్య చేరినాడు. ఇంకా కాగ అగమల్లయ్య, కాగ నర్సయ్య, ఎల్లెండ నర్సింహులు, కేళి వెంకటయ్య, వెంతరి బుచ్చిమల్లయ్య, మీసాల యాదగిరి, వాడికాల యాదగిరి, ముత్యాల మల్లయ్య, దూడల సాలమ్మ, గుఱ్ఱుల నారాయణ, పిట్టల నారాయణ, అడి నర్సయ్య, సుతారి మల్లయ్య, గుండె నారాయణ, బండి బాలయ్య, నీల భిక్షవతి, వీరంథా రెగ్గలర్ దళాలలోకి వెళ్ళగా మరెందరో యువకులు గ్రామ కమిటీలలోను, గ్రామ రక్షణ దళాలలోను పనిచేసేవారు.

దళంలో నా ప్రవేశం

నేను ముందే వివరించినట్లుగా, నా మిత్రులు దళాలలో ప్రవేశించుటకు చర్చలు జరపటము, కామ్రేడ్ మనీ మల్లయ్య లేఖ ఆందించటము, నా మిత్రుల కుటుంబీకులు దుఃఖించటముతో కాస్త అర్ధశ్రమ పనులకడుగు వేశారు. ఇక నాకు మరింత పట్టుదల పెరిగింది ఎలాగైనా గెరిల్లాలలో చేరాలని. గుఱ్ఱుల పీఠయ్య మొదలగువారు వారి కుటుంబీకులు వేసుకొని వచ్చి పోతున్నారు. ఒక రోజు పీఠయ్యగారి దళం సాయంకాల సమయంలో వచ్చింది. వారిని చూడగానే నాలో ఉత్సాహం పొందింది. క్రైత్యం వేసుకొని దళం దగ్గరికి వెళ్ళి పీఠయ్యగారిని అడిగాను నేను మీతో వస్తానని. అమ్మో మీ నాన్ననిన్ను రానిస్తావా అన్నాడు. మా నాన్నకు ఎన్ను లేబుఫులే కదా నన్ను రానివ్వంది, అన్నాను. నరే మంచిదన్నాడు.

అంతే. ఇక వారితోడే అప్పుడే ఒంటిమీది బట్టలతోడే బయలుదేరా. దళం మందెలగూడెం శాశ్వగుట్ట మీదుగా ఎఱ్ఱ గొల్ల పహాడ్ గ్రామానికి ఆవలనున్న బేకు వనంలోకి వెళ్ళింది. బహుషా రాత్రి 8-00 గంటలు కావచ్చు. అంతకు ముందే అక్కడ కొత్త ముకుందారెడ్డి, కొత్త రాంరెడ్డిగారల దళాలున్నవి. ఈ మూడు దళాలు కలువగావే ఈ ముగ్గురు దళ కమాండర్లు సమాచారాలను సేకరించి తెచ్చిన కోరియర్లు, వేదే పోట మాకు కాస్తంత దూరంలోనే ఉన్న ఓ పెద్ద మనిషివద్దకు వెళ్లారు. ఏవేవో మాట్లాడుకొన్నారు ఓ అరగంట సేపు. తర్వాత మమ్మల్నిందరినీ రమ్మన్నారు. అందరం వెళ్లాము. గుండ్రంగా వరుసగా కూర్చున్నాము.

తలకు పెద్ద రుమాలు, కండ్లకు మందంగా ఉన్న కళ్ళతోడు పెట్టుకొన్న ఆ పెద్ద మనిషి అందరినీ పరీక్షించాడు. పరిచయం చేసుకొన్నాడు. ఆ వరుసలోనే నన్ను చూడగానే ఈ కుర్రో దెవరు ? ఇతన్నెందుకు తీసుక వచ్చారు ? అని కాస్త టెడిరింపుగానే అడిగాడు. ఎవరూ దప్పడు చెయ్యలేదు. కాస్త అగి ఇతన్ని రేపు వారి తల్లిదండ్రులకు అప్పజెప్పిరాండి, అని ఆదేశ పూర్వకంగానే చెప్పినాడు. ఇది విని నాకు కోపం, ఏడుపు వచ్చినంత పనైంది.

ఆ వెంటనే నన్ను దగ్గరికి పిలిచి నువ్వెందుకు వచ్చావని అడగానే మీరంతా వచ్చినట్లే నేనూ వచ్చాను. మీరంతాపోతే నేను పోతా. నేను వచ్చింది తిరిగిపోవటానికి కాదు, అన్నాను కాస్త డైర్యంతో, ఆ పెద్దమనిషి ముందు. ఆ పోవా? అన్నాడు. ఇంతలో ఊళ్ళోనుండి అన్నం వచ్చేసింది. తలా కాస్తతిన్నాం.

తర్వాత ఎవరి ప్రాంతాలకు వారు బయలుదేరి వెళ్ళారు. ఆ పెద్ద మనిషితోపాటు నూ దళం కూడ లేచి వెళ్ళి అగవి కేశవాపురం దగ్గరిలోనేయున్న అడవిలోకి వెళ్లి పడుకొన్నాము.

తెల్లవారింది. నన్ను మరింత దగ్గరికి పిలిచాడు. బాగా ఎగాదినా చూచాడు. నీవు నీ ఇంటికి వెళ్లదలచలేదా? మీ తల్లి దండ్రులు నీ కొరకు ఏద్యరా? అన్నాడు. ఏడుస్తారు కానేవు, తర్వాత ఊరుకుంటారు అన్నాను. నన్ను ఇంకా బాగా చూశాడు. అయిన మనస్సులో ఏమనుకున్నావో తెలియదు. తర్వాత సరే, ఈ అబ్బాయి విసుగుచెందితే వారి ఇంటికి చేర్చుందని అన్నాడు. అంటే వారి దృష్టిలో నేను రెండు మూడు రోజులు తిరిగితే అలసట చెంది నేనే పోతానని ఊహించవచ్చు.

ఆ పెద్ద మనిషి ముందు అంత వైర్కంగా నిలబడి ఇవాటిచ్చినందులకు మిగతా వారంతా ఆశ్చర్యపడ్డారు. తర్వాత నాతో చెప్పారు. అయిన ఎవరనుకున్నావు? మన తెలంగాణా అన్ని జిల్లాలకు పెద్ద నాయకుడు. నీవు వారితో అట్లా తెగించి మాట్లాడుతావా? మరికొందరు, వారెవరనుకున్నావు? కా॥ రాణా రాంగారు తెలుసా? అని. మరికొన్నాళ్ళకు తెలిసింది, వారు ఎవరోకాదు, కా॥ బద్దం ఎల్లారెడ్డిగారని.

ఆ విధంగా నాకు మొట్టమొదటి రోజే కా॥ బద్దం ఎల్లారెడ్డిగారి పరిచయం కలుగటం నాకెంతో గర్వకారణమైంది. ఇక అటు తర్వాత ఎవ్వరు కూడ ఇంటికి వెళ్ళి పొమ్మనే మాట లేవనెత్తలేదు. నిజంగా వారు ఓపిక పట్టక నన్ను ఇంటికి పంపిస్తే నా చక్ర తుర్రేవిధంగా ఉండేదో ఊహించలేక పోతున్నాను.

అందువల్ల గ్రామంలో పిల్లలు, ముదునలులు మాత్రమే ఉంటారు. వైగా ఎప్పుడైతే ఒంటరిగా కొరుకగలదో ముందే సమాచారం ఉండి గనత అతి సునాయానంగా ఆ రాక్షసుల చేతిలో చిక్కాడు.

అక్కడికక్కడే వేతులు వెనక్కి విరిచికట్టి అడుగడుగునా చిత్రహింసలు పెడుతూ లాక్కెళ్లారు. ఈ విషయం గ్రామ మంతటికీ హెచ్చరించి చెప్పే నాచుదే దొరకనప్పుడు ఇక చెప్పేదెవరు ? హెచ్చరించే దెవరు ? అందుకే ఊరివారికి తీసుకెళ్లిన తర్వాతనే తెలిసింది.

ఈ రాంమల్లయ్యను వెర్రి మీదుగా, రఘునాథపల్లినుండి ఠాంఠీపేట వైపు తీసుకెళ్ళి చాలాసేపు సమాచారం రాబట్టుటకు చిత్రహింసలు పెట్టి చివరకు కాల్చి చంపి, కోలుకొంచ మీదుగా బాబుగాడి గుంపు వెళ్ళితే, గవూర్ బాసీ గుంపు రఘునాథపల్లి మీదుగా జనగామ చేరుకొంది.

ఆ మహావీరుడు గ్రామం కొరకు రః ప్రాంత ప్రజల శ్రేయస్సుకొరకు ఎన్ని చిత్రహింసలు పెట్టినా, చలించలేదు. శత్రువుకు తొంగలేదు. ఈ మహానుజ్ఞంలో తన ప్రాణాలను ఫణంగా పెడి అమటకొన్నాడు.

ఎప్పుడైతే ఆ మహావీరుడు వెల్లిపోయాడో అప్పుడే గ్రామం వెలవెల పోయింది. విషాదచ్ఛాయలు అలుముకొన్నవి. శిన్నీరుమున్నీరుగా ఏడ్చింది వల్లెప్రజ. నిన్ను వట్టిచిన నీచున్నీ నిన్ను వధించిన రాక్షసుల్ని వదలజోమని శపథం తీసుకొన్నది గ్రామ యువత.

గృహభాన్ రాక్షసత్వం

మన ప్రాంతంలో గృహభాన్ రజావార్ రాక్షస గుంపుకు నాయకుడు. జనగామ నివాసి. ఇరవై యేళ్ళు నిదుర్మార్గమయ్యారేడు. ప్రతిరోజు ఓ పెద్ద రజావార్ పటాలాన్ని తెంటేసుకొని గ్రామాలమీద ఎరుచకపడటం, గృహ భూనాటకాలు, లూటీలు, చివరకు పట్టల కాల్చివేసినట్లుగా మనుషుల కాల్చివేలట నాకు ఏడిపి నరదాగా అడుగునే అరుగా పరిణమించింది. ఇంట్లో చూరి పచ్చళ్ళతోసహా తీసుకపోయేవాడు. మన గ్రామంలో నా ముఖవంపించి పత్రికారం కొరకు ఎప్పుడెప్పుడా అని దివ్యహృదయమన్నాడు.

వీరుడు రాంమల్లయ్య కాల్చివేట

ప్రసిద్ధిగాంచిన పాపకు నిర్మించిన కోట తన నివాస గృహముగా ఎంచి గ్రామ ప్రజల్నేగాక ఈ ప్రాంతానికే ముఖ ద్వారంగావున్న కోటపై నుండి పహరాకాస్తా ఎప్పటికప్పుడు పోలీసు రజావార్ల ఉనికిని పసిగట్టి ప్రజల్ని హెచ్చరిస్తూ కాపాడుతున్న మన వీరుడు రాంమల్లయ్యను, మనలోనే ఉన్న రజావార్ రాక్షస, సీచుడు, మర్కారుడు అయిన దుబ్బాక బక్కయ్య అను నరడు యిచ్చిన సమాచారాన్నిబట్టి, విన్నూరు దొర కుమారుడైన బాబుదొర, గృహభాన్ మురికొందరు రజావార్లు గెరిల్లా రోజూపంతో మిట్టమధ్యాహ్నము కంచనవల్లి మీదుగా రాలినదకన వెల్లి గ్రామం ప్రక్కనుండి దారులు తప్పించి, అడ్డదారిన వేరుతున్నారు.

ఆ మిట్ట మధ్యాహ్నం సాధారణంగా పల్లెప్రజలు తమ పంట పొలాలు, చెల్లెలలో పని చేసుకుంటూ ఉంటారు.

గృహదహన - మానభంగ ప్రయత్న విఫలం

శ్రీ రామల్లయ్యను కాల్చి చంపిన తర్వాత, రెండు మూడు రోజులకే తిరిగి రజాకార్లదండు గ్రామం ప్రవేశించింది. ప్రొద్దస్తమానం పొలాలలో పని చేసుకొని ఇండ్లల్లకు చేరుకొంటున్న శ్రీల గుంపులలో ఒకరైన వెంతల లచ్చమ్మ అనే యువతి ఈ రాక్షసులచేతికి చిక్కింది. బాకారులోనే ఆ యువతి వేసే కేకలు, వెడబొట్టలు ఆరుపుల చప్పుడు విని, అక్కడి కక్కడే నేల ఈనినట్లుగా చేరి కాళికా స్వరూపులైలు శ్రీలు ఎదురు తిరిగి ఆ యువతిని రక్షించుకోగలిగారు.

మరికొందరు రజాకార్లు, వీలీ దళ సభ్యులకు బట్టలు కుట్టిస్తున్నాడని నెపంతో దళాలకేటి రామయ్య అనే దర్జీని చితక బాదారు. తర్వాత వారు పోతూ పోతూ గుజ్జాల పేరయ్య, వెంతల బుచ్చిమల్లయ్య గుడిసెలకు నిప్పుపెట్టారు.

ఈ రెండు గుడిసెల్ని శ్రీలే చీమల్లా చుట్టి అంటుకొంటున్న ఆ గుడిసెల్ని ఆర్పివేయ గలిగారు.

ఈ రెండు మడుసలలో పురుషుల అండలేకుండా శ్రీలే శక్తి స్వరూపురై నిలిచి తమ పటిమను నిరూపించుకోగలిగారు. ఇది మాగ్రామానికి గర్వకారణం.

చాగంటి రాజయ్య మరణం

అది ఆగస్టు నాలుగు 1948 ఉదయం 9-10 గంటల మధ్యన జనగామ నుండి గుహార్‌ఖాన్ నాయకత్వాన 50-60 మంది వరకు రజాకార్లు భారీ సింధ అత్యంత అధునిక ఆయుధాలు ధరించి, నికాం మిల్ట్రీ తోడుగా వచ్చేసింది. ఇది

గమనించిన జనం చెట్టుకొకరు పుట్టకొకరు అయ్యారు. ఆ లారీ నేడుగా గ్రామంలో ఆగకుండానే మండలగూడెం వైపు వెళ్ళి పెద్దగుట్టవద్ద ఆగింది. (గుట్టమీది బాట ద్వంసం చెయ్యటంవల్ల లారీ పోలేకపోయింది). పహారం రెండుగా చీలింది. మండల గూడెం చుట్టేసింది. అప్పటికే గూడెం ప్రజలు రెల్లాచెదరైతారు. రజాకార్లు గ్రామమంతా గాలింధారు. ఇక బావులను, పశువుల దొడ్లను చుట్టిస్తూ పోతున్నారు. శ్రీ చాగంటి రాజయ్య తన కేమల గొట్టంవద్ద వుండి గమనిస్తున్నాడు. ఆ ముష్కరులు ఈ కొట్లాన్ని గూడ చుట్టబోతుండగా ప్రాణగడం కొరకు, మాలగుట్ట దిగి మూడారం వైపుకు అతి ప్రయత్నం ఉరుకు చున్నాడు.

గఫూర్ ఖాన్ మాల గుట్ట ఎక్కి గమనించాడు. ఆపెద్ద మనిషి పరుగెత్తటం చూశాడు. "అరె ఎవ్వాష-ఖదేరహా -ఖబర్ దార్" అన్న హెచ్చరిక విని వెను దిరిగి గురిపెట్టిన తుపాకిని గమనించి నిలుపునా చేతులెత్తి ప్రార్థిస్తున్నాడు. ఠాం అంటూ గుండెను చీల్చుకుంటూ చూసుకు వెళ్లింది గుండు. ఆప్రార్థిస్తున్న చేతులతోనే నేలకొరిగిగాడు రాజయ్య. అప్పటికే వారి వయస్సు వాదాపు 80 సం॥లకి వైనే వుంటుంది.

ఈ విధంగా ఒక్కొక్క మటున బ్రాస్తూపోతే మహా గ్రంథనే అవుతుంది. మచ్చుకు కొన్ని మాత్రమే ఇచ్చాను.

మన గ్రామ యువకులు దళాలలో చేరి నిర్వహించిన విధులు సాహస కృత్యాలు

మనీ మల్లయ్య

వీరి వనీ బాధాశు పోస్తు వనియగి చెప్పవచ్చు. ఏ తర ప్రత్యుత్తరాలు ఒక దళం నుండి మరొక దళానికి చేరవేయటము, సెంట్రల్, జోనల్, ఏరియా కమిటీల నుండి సర్క్యులర్లు, సాహిత్యము మొదలగునవి అతి రహస్యంగా వివిధ వేషరాయణతో చేరవేయటము వీరి వని.

గుండె నారాయణ

శత్రువు స్థావరాలకు ప్రాణాలకు తెగించి పోవటము, శత్రువు సమాచారాన్ని సేకరించటము, దాడికి ఆస్తులైన స్థలాల పరిశీలన, శత్రువు యొక్క బలం, వారు ఏ వేళలో ఏం చేస్తారో కనిపెట్టటము, మొదలగు పూర్తి సమాచారము సేకరించి అందించటము, వీరి కర్తవ్యము. ఈ సమాచారము తోటే దళం జయోపజయాలు ఆదారపడి ఉంటవి. ఈ సమాచారం తోటే మెరుపుదాడులు చేసి శత్రువును దిన్నాభిన్నపరచి విజయవంతంగా తిరిగి రావటం.

కోటి వెంకటయ్య

స్కోప్ గా ఉండి, దళం నిర్ణయించుకొన్న స్థలానికి

అది ఎంత దూరమైనప్పటికి నిర్ణీత సమయానికి శత్రువే కాదు మరెవరి కంటబడకుండా అంతచిక్కని దాడులలో ఆకాశంలో మెరిసే చుక్కల అచారంగా అక్కడక్కడ ఉన్న చెట్లు గుట్టల అనువాళు ఆదారంగా ముందు నడుస్తుంటే వెనుకదళం సాగి పోయేది. వయనించే సందర్భములో ఏ ప్రమాదం ముందు కొచ్చినా మొదట గురికావాల్సింది ఈ స్కౌట్.

ఒక సంఘటన

అప్పుడు నేను కామెడ్ ఏసిరెడ్డి సర్పింహక్మి రెడ్డిగారి దళంలో వున్నాను. అది సిద్ధాంత ప్రాంతం. రోడ్ల మధ్య ప్రాంతం నుండి బయటవడాలి. శత్రువు ఆ ప్రాంతాన్ని చుట్టివేయవచ్చని తెలిసింది. (ఆలేరు, పెంబర్తి, జనగామ, బచ్చన్నపేట, కొలను పాక - దీన్ని రోడ్ల మధ్య ప్రాంతమంటారు) దళం బయలుదేరింది. స్కౌట్ ముందు నడుస్తున్నాడు. హైదరాబాదు, హన్మకొండ రోడ్డు ఒక సమీపంలో వుంది. బ్రక్కులు, చారీలు అటు ఇటు ఎడతెరిపి లేకుండా నడుస్తున్నవి. పట్టుగూడెం, బంటుగూడెం, గుండ్లగూడెం మధ్యన నడుస్తున్నది దళం. ఇంతలో ముందు నడుస్తున్న స్కౌట్ ప్రమాదపు సౌండ్లు చెబాడు.

దళం ఆ సౌండ్లను వెంటనే పొటించి ఎవరి ఆయుధాలు వారు ప్రేల్చుటానికి సిద్ధంగా పొజిషన్లో నేలపై పడుకున్నారు. మరో సౌండ్లు శత్రువు ముందుకొస్తున్నాడని, దళమంతా ప్రాణాలు బిగపట్టింది. కనపడ్డ శత్రువు కదిలిస్తే కనపడుతున్నది కాని, ఎంతకూ ముందుకు దావటం లేదు. ఒక వేళ

మనమే ముందు దెబ్బ తీస్తే పోతున్న ట్రక్కులు, లారీలు ఇక్కన్నే చుట్టి వేస్తే ఎంత ప్రమాదం అని ఆలోచిస్తున్నాడు కా॥ వీసీరెడ్డి గారు.

కొంత సేపటికి స్కూల్ను సౌంజ్ఞ చేసి వెనక్కి పిలిచి, మనం ఎక్కడి కొచ్చాము, ఇప్పుడు మనమున్న స్థానమేమిటి? అని ప్రశ్నించే సరికి; మనం ఒంటుగూడెం, గుండెగూడెం సరిహద్దుకు కొన్ని గజాల దూరంలోనే ఉన్నామని చెప్పటంతో కాస్త తమాయించుకొని యిటే యిక్కడ సరిహద్దు స్తంభం వుందాలి, కొంప దిసి అది కాదు గదా. ఇంకాస్త ముందు తెళ్ళి చూడమన్నాడు. స్కూల్ మరికొంత ముందుతెళ్ళి పరిశీలించగా అది రాలి స్తంభమేనని స్పష్టపడింది. ద్రమలోపడి, అలీచన వీడి ఇంక నేపు తికమక పడ్డాము. ఇక నడుపు ముందుకన్నాడు.

ఈ విధంగా ఒక్కోసారి ముందు సడుస్తున్న స్టాడు ఏ మాత్రం ఆజాగ్రత్త వహించినా, మరో ఆలోచనలో పడి రిల్ల వ్యాన్ని మరిలినా అసలు ప్రాణాలకే ముప్పు. ఇది అతి సున్నితమైన కఠినమైన పని అనటంలో ఏలాంటి సందేహం లేదు.

తాటికొండలో రజాకార్ల దాకిని త్రిప్పికొట్టుట

వరంగల్ తాలూకా, తాటికొండ గ్రామానికి అతి సమీపంలోనే కొత్తపల్లి అనే గ్రామం ఉంది. ఇక్కడ ముస్లింల ప్రాబల్యం ఎక్కువ. వీరి జనాభా పెద్దది. ఈ గ్రామానికి దొరలు భూస్వాములు గూడా వీరే. వీరి దురాగతాంకు అంతు లేదు. ఇదో పెద్ద రజాకార్ల శిబిరంగా మారింది. ఈ ప్రాంతానికి

ఈ శిథిలం పెద్ద తలనొప్పిగా వుంది. బాతీలు, హత్యలు తదితరములు మాఘాలే. విరి ఆగదాలను తుదముట్టించాలనే నిర్ణయం చళాలు తీసుకొన్నవి. సమయం కొరకు లావు కాస్తున్నవి; చళాలు, వారి రోజువారీ కార్యక్రమం ప్రకారం ఆ రోజు తాటికొండపై దాడికి సిద్ధమై బయలు దేవారు. ఇది చళాలకు కిబురు కుందింది. అవి మాచేసి కూర్చున్నవి. 50, 60 మందికి పైగా వున్న రజాకార్ల గుంపు, గ్రామంపై దాడికి సిద్ధపడి "అల్లాహ్ అక్బర్- ఖాసీం రజ్వీ తిందాదాద్" అంటూ చేకలేస్తూ గాలిలోకి తుపాకులు ప్రేల్చుకుంటూ విజయ గర్వంతో మెరుదచి గ్రామం చేరి చేరకముందే, మాచేసి కూర్చున్న చళాలు ఒక్క పెట్టున మెరుపు దాడి చేసింది. సులువైపుల నుండి తుపాకి గుండ్లు విరుచకవడినవి. అక్కడ కక్కడే ఆరుగురు నేలకొడిగారు. మరెందరో గాయపడ్డారు. ఈ దెబ్బతో చెల్లాచెదరై శవాలను సహితం గొనిపోకుండా పలాయన మైంది రజాకార్ల గుంపు. బెదిరిన రజాకార్లు తెల్లవారే సరికి మూటాముల్లై సర్దుకొని మనపురం స్టేషన్ చేరుకొన్నారు.

పెంబర్తి స్టేషన్ పై దాడి -

ఆయుధాలు లాక్కోవటము

ఆ రోజుల్లో ఆయుధాల సేకరణకున్నంత ప్రాముఖ్యత మరి ఏదానికి లేదు. అందుకే పెంబర్తి రైల్వే స్టేషన్ దాడికి మంచి అనువుగా నున్నదని గెరిల్లా దళం నిర్ణయించుకొన్నది. ఈ రైల్వే స్టేషన్ లో 12 మంది నిజాం రైల్వే పోలీసు దళం ఉన్నదని తెలిసింది. వారు సాయభారం మత్తుగా త్రాగి ఉంటా

రన్న సమాచారం అందింది. 11 తుపాకులు వరుసక్రమములో గోదకు నిలబెట్టి అదే వరుస క్రమములో పోలీసువారు పడుకున్నారు.

సమయం రాత్రి సుమారు 1½ గంటలు. విజయవాడ వెళ్ళే బండి సికింద్రాబాద్ నుండి వస్తున్నది. స్టేషన్ కు గెరిల్లాలు ప్రయాణికుల రూపంలో చేరుకున్నారు.

సెంట్రీ మీద పడేవారు, రైఫిళ్ళను లాగుకునేవారు నిదురిస్తున్నవాడి వైపుకి కదలనివ్వకుండా పుంచేవారు, వారి దారి విధులు అప్పటికే నిర్ణయమైనాయి. ఇక ఇరుగవలసినదల్లా దాడి మార్చమే. ఇంతలో బండి అవుటర్ సిగ్నల్ దరిదాపులోకి చేరుకుంది. రైస్టు క్లియర్ అంటూ సిగ్నల్ మెన్ సిగ్నల్ యిచ్చాడు. ఆ విభాగం చూస్తున్న మరో దళం సిగ్నల్ వైరును క్రెంచి వేసింది. బండి ఆగింది. దాడి ఎప్పుడాయని శ్యాన్ నైతం బిగబట్టి ఎదురు చూస్తున్న కొదమ సింహాలు ఎవరికీ నిర్భయించిన పని వారు ఒక్కొక్కడిగా విరుచుకపడ్డారు. శరణు లేని ఆయుధాలు వశమైనవి. శత్రువు తెప్పరిల్లక ముందే మెరుపులా మెరిసి మాయమైనారు. ఇంట్లో పొట్లోన్న ఏ ఒక్కరికీ గోట గిల్లినంత గాయం కూడ కలుగకుండా బైటపడ్డారు. ఇందులో కామ్రెడ్ కొత్త ముకుందారెడ్డి, ఏసిరెడ్డి నర్సింహారెడ్డి, గుజ్జాల పీరయ్య, కొత్త వెంకటరెడ్డి గారలతో పాటు నాటి మేటి యువకులెందరో మృత్యు ముఖం నుండి విజయ తంకా మ్రోగిస్తూ బైటపడ్డారు.

కొన్ని విలక్షణ సంఘటనలు

మెరుపులా దాడి చేసింది దళం. చేజిక్కించుకున్నారు

రై ఫిక్సును, కాని మందుగుండు సామగ్రి పెట్టెను ఎవరు మోసు వెళ్లాలి అను భర్తన భర్తనకు తావు లేకుండానే శ్రీ కొత్త వెంకటరెడ్డి బాధ్యతయని వేరే చెప్పవలసిన పనిలేదు. ఎందుకంటే వీరు దాడిలో పాల్గొన్న వారందరిలో మహా బలిష్ఠుడు. ఆజ్ఞానుడావూడు. ఎత్తుకు తగ్గ రావు, కండ పుష్టిగలవాడు కనుక ఆ పెద్దమ్మ గుడిలా పున్న ఆ కర్ర పెట్టెను అమాంతం లేపి వారి నెత్తినేశారు. ఆవలీలగా వారు వెంబర్తి ప్రేషన్ నుండి ఎల్లంబి బండ క్రిందివరకు మోసుకొల్పారు. ఇది అడుగు ముందుకు వెయ్యేలేక పోయాడు. దళం కూడ ఆగింది. ఈ పెద్ద గుడిని దింపారు. తాళం బద్దలు కొట్టారు. దాని నిండ మందు గుండు సామగ్రి పుష్కలంగా ఉంది. ఇక నే మోయలేనంటాడు ఈ పెద్దమ్మ గుడిని. అప్పటి నుండి పెద్దమ్మ గుడి పెద్దన్న వస్తున్నాడని పలకరించేవారు ఆప్యాయంగా.

చింతలు - వినోదాలు

సాధారణంగా దళ సభ్యులు తిండికి వాచినట్లే ఉంటారు. కారణం దళం ఎప్పుడు ఎక్కడ ఉంటుందో, ఏమి జరుగుతుందో అసలు ప్రాణాలతో ఇందులో ఎండరుంటారు అనేది పెద్దగా పట్టించుకోకున్నా ఈ రోజున్నా కడుపునిండా తిండి దొరుకుతుందా అనే బెంగమాత్రం చాలా మందిలో ఉండేది.

దళం ఒక గ్రామానికి వెల్లిందంటే గ్రామ కమిటీ సభ్యులు ఇంటికొకరు చొప్పున పంపి తిండి పెట్టించే వారు. ఆ దళం వరుసక్రమంలో వెళ్ళుచుంటే గడుప కొకరి చొప్పున పంపిస్తుంటే ఆ ఇలు చూడగానే దాందో తిన్నం దొరకుతుందా

లేక గట్టక అనేది ఇల్లు వారికం చూడగానే తెలిసేది. మారు మాటాడకుండా ఇష్టం ఉన్నారేమన్నా తిని తిరిగి రావలసిందే, ఇందులో ఎవరి అదృష్టం వారిది. గ్రామం వదిలొక పెరుగన్న పోడు, గట్టక నీళ్ళోడు, కోడి కూరొడు, మిరంమెతుక్కులోడు అంటూ నవ్వుతూ సాగేది దళం ముందుకు.

ఒక సారి మన్మథామల కాగ నర్సింహులుకు (ఇతన్ని చచ్చేంత వరకు కమ్యూనిస్టు నర్సింహులు అని ఊరంతా పిలిచేది) బ్రాహ్మణుల ఇంట్లో భోజనం వంతు వచ్చేసింది. పర్వా లేదని నంకోవంగా వెళ్లాడు. ఆ అమ్మ గారు విస్తారాకు యిచ్చి కూర్చుండమంది. ఆ అమ్మగారు వడ్డిస్తూ పోతుంటే వీరు భోంచేస్తూ పోయారు. భోజనం ముగిసింది. ఎంగిలి మెతుకులు ఏరి ఎస్తారీ తీసి అపితలపారేశారు. అమ్మగారు పోతున్నానన్నాడు. ఆవిడగారుమరికాస్త నీళ్ళు తెచ్చి తిన్నకాడ చల్లి కాస్త కుద్దిచేయి నాయనా అంటూ ఇంట్లోకెల్లింది. ఈ కుద్ది ఏంటట్లా అంటూ నిలుచుండి పోయాడు. మరికొంత సేపటికి ఆ అమ్మగారు వచ్చి ఏమి నాయనా అంది. అమ్మా మీరు కుద్ది చేయమన్నారు. అదేంటో రెలియక నిలబడ్డానన్నాడు. అయ్యో మీరు తిన్నకాడ కాస్త నీళ్ళు చల్లి లలికి వెళ్ళమంది. ఓషే ఇంతేనా అంటూ కుజాన పున్న తుపాని ప్రక్కకు పెట్టి ఆ మనసాలా అంతా మొత్తం మీద నీళ్ళు చల్లి లలుకసాగాడు లలికివ్వుం మీద. అప్పుడే తిన్నందువలన నడుము వంగదు కదా! ఇక్కడ దళ మంతా తిని గ్రామం వెలువలికి వచ్చింది. ఈ కామ్రేడ్ రాలేదు. ఎందుకు రాలెదో నీ మరో నమ్మడు వెల్లి చూడగానే ఆ ఇల్లంతా అలుక్కుంటు పోతున్నాడు. ఇది చూచిన నమ్మడు ఏందిదంతా

అన్నాడో లేదో ఈ లిండి పాడుగాను తిన్నది మొత్తం ఇక్కడే అరిగింది. అమ్మగారు చెప్పిరి చెయ్యకపోతేనే ఏరితోను లేక పోతే మీతోను తంటా అంటూ బయలుదేరాడు. ఇక ముందు నన్ను బావనోళ్ళ యింటికి తోరొద్దు సుమా! మరోసారి.

అది పలేషాపురం గ్రామం. రాత్రి సుమారు ఎనిమిది కావస్తున్నది. దళమంతా భోంచేసింది. ఆకాశం మేఘావృతమైంది. అందుకు తోడు అమావాస్య నీకటి. ఇంకో అరగంటలో బయలుదేరాలి మరో చోటికి. తీరా సమయానికి చిన్నచిన్నగా దినుకులు ప్రారంభమైనవి. ఆయినా బయలుదేరింది దళం తప్పదుగా మరి.

మన కాగ కౌతి వెంకటయ్యగారికి వీరన్నగారు పోవలసిన గమ్యం చెప్పారు. మరిగడి పట్నాల రామయ్యగారి దావి కాడికిపోతేనే విశ్రాంతి. స్కొటుగా బయలుదేరాడు ముందు వెంకటయ్య. స్కె చూచాడు. చుక్కలనుబట్టి నిర్దేశిత ప్రాంతానికి, కాని పైన చుక్కలు అగుపడటంలేదు. చెంపకొట్టి చాక్కున్నంత నీకటిగా పుంది. కుండపోత వర్షం. బట్టలన్నీ రదిసినవి. చొడారం ప్రక్కనుండి వెళ్ళాలి. ఒక కౌసిన తొన్న చేల్తోనుండి కంధినాళ్ళు తప్పించుకుంటూ అడ్డంగా పోతున్నాం. ఆ చెలుకట్లో నిలువెత్తు రేగుచెట్టు వివరీతంగా వెలిగి పున్నవి. ఇంకేముంది కానక చెట్టుకు తాకడం, బట్టలు అంటుకోవటం, అది వదిలించుకొని ఒక అడుగు వేళానొలేదో మరో రేగు పొదలో చిక్కుటం ఇందులోనే యమయాతనలు పడుతున్నాం. ఎవరికి ఎవరు సహాయపడే స్థితిలోలేదు. వైగా ఒకటె వాన జల్లులు. ఎవ్వరు ఎటు వైపున్నారో తెలియదు. ఆ రేగు కంపను

విదదీయచేత బట్టలన్నీ చిరిగిపోయినవి. ఒళ్ళంతా రేగుముళ్ళతో గుచ్చుకొన్నవి.

అప్పుడు ఎపరికేమో గాని నాకు మాత్రం ఎందుకొస్తేరా బగవంతుడా ఇంతకన్న కష్టం ఇక ఈ జన్మకు చాలురా ఆ రథాకార్య చేరచిక్కి నాల్గ దెబ్బలు పాకపోతే కాల్చినేట నయంగా ఉండేని గదా ఈ రేగుల్లోపడి చచ్చేదానికన్నా, ఆని నాలో నేను వాపోతుంటే మరికొందరు నాతోటి క్రామేడ్పే ఏం పడేలా! పిల్లంటే లేదుగాని అవ్వ యాదికొచ్చిందా లేక అయ్యా! ఊకె ఇంటికాడ ఉండి నెయ్యోలుక్కు బువ్వోలుక్కు తినడ అంటూ ఎగతాళి, నవ్వులూ- నారేమో కోపం ముంచు కొస్తున్నది. కాని ఏం లాభం ?

తీర తెల్లారబోతున్నది. చాచాపు అందరం ఆ రేగుల్లోనే చెలకల్లోనే పడి చచ్చాం తెల్లార్లు. ఈ సంఘటన శారీరకంగా కష్టపరితమైనా ఒకరి కొకరు ఎగతాళులు ఎత్తిపొడుపులు చలోత్తులు వినరుకుంటూ ముందుకు సాగింది దళం. ఇట్లా ఎన్నోన్నో మరెన్నో సంఘటనలు.

ప్రజల్లో రాజకీయ-సాంఘిక చైతన్యం కల్గించుట

ఆ తోజుల్లో ప్రజలకు తెలిసినదల్లా దొరలు చెప్పిందే బ్రహ్మ పాక్కు. మూఢ విశ్వాసాలు, భాందనపోకడలు, కుల తెద్దలు ఏదీ నిర్ణయిస్తే అదే అమలు జరిగి తీరాలి. అంటరాని తనం మహమ్మారిలా ఉండేదని మనం ముందే తెలుసుకోవటం జరగింది.

అందుకు గెరిల్లా దళాలు ఒక వంక పోరాడుతూనే మరొక వంక రాజకీయ చైతన్యాన్ని, తానివ కట్టుబాట్లను బ్రద్దలు కేయడం, మూడ నమ్మకాలపై మోజాను దూరం చేయటం, ఇంకా అనేకమైన సమస్యలను సభలు జరిపించెప్పుటం, పాటలద్వారా కోలాటాలద్వారా మరెన్నో విధాలుగా ప్రచారం చేయటం, సాంఘిక దురాచారాలకు దూరంగా ఉంచటం, నవ చైతన్యాన్ని కలిగించుటకు ప్రధాన సమస్యలుగా తీసుకొని పని చేసేది.

ఆ రోజుల్లో నేను ప్రధానంగా ప్రచార విభాగంలోవుండి, ఊరేగింపులు, నభలలో పాటలు పాడటం, రాజకీయ ప్రచారం గావించటం గ్రామస్తులకు ఏదైనా చిన్నచిన్న ఇబ్బందులు వస్తే వాటికి మందు లివ్వటం జరుగుతుండేవి. ప్రధానంగా ఈ ప్రాంతములో పసరచుద్ద గ్రామస్తులైన శ్రీ యిరెడ్డిగారు డాక్టరుగా పని చేసేవారు.

మాకు కా॥ బద్దం ఎల్లారెడ్డిగారు తర్వాత రామారావు గారు (S V K. ప్రసాద్) రాజకీయ క్లాసులు తీసుకొని చోధించేవారు. ఆ క్లాసుల ప్రభావంచేత గ్రామాలలో ప్రజల్ని రాజకీయ చె తనం కలిగించుటకు దాగా ఉపయోగపడినవి.

ఈ క్లాసులు కమ్యూనిజం - సోషలిజం - సమానత్వం అంటే ఏమిటో దోపిడి, పీదన వీటి ప్రధాన ప్రజలను అర్థమయ్యే విధంగా వివరించటమేకాదు, ఆచరణలో చూపెట్టడం జరుగుతుండేది. ఉదాహరణకు భూస్వాముల భూములను భూమి లేని పేదలకు వంపకం చేయుట, దున్నుకోవటానికి పశువులు,

పనిముట్లు వాటితోపాటు వితనాలు దొరల గడిలమండి పంపకం చేసేది. పశువులు మాత్రం ఒక చోటివి మరో చోటికి తరలించి పంపేది. వీటన్నిటినీ చూచుటకు గ్రామాలలోని పెద్దలు యువకులతో గ్రామరాజ్యాలను యేర్పరచి వాటి అధ్వర్యాన పనులు సాగేటట్లుగా చూచేది. విద్య, ఆరోగ్యం గురించి వివరించటము, సాంఘికముగా వెనుకబడిన వారికి అన్ని విధాల వివరించి చెప్పేది. ఉదాహరణకు ఆరోజుల్లో వడ్డెర కులస్త్రీలు రవితెలు తొడగటం నేరం. అందుకు ప్రచారంలోపాటు ఆచరణలో సంఘం తరపున రవితెలు బట్టించి తొడిగించేది. స్త్రీలలో ప్రచారం చేయడానికి శ్రీమతి దూదల సాలమ్మగారు దళాల కంట తిరుగుచు బాగా కృషి చేసేవారు. అలాగే ఎరుకలి కులంలో మగవారు గోదీపేలికలు ధరించడం వారి ఆచారం. అట్టివారికి పంచెలు కట్టించడము జరుగుచుండేది. శ్రీసారి ఈ రవికలుగాని, పంచెలుగాని ధరించకపోతే అవసరమైన బెదిరింపులకు గురిచేసి వారికి అలవాటు చేయడం జరిగింది. రాత్రి పాఠశాలలు పెట్టించి యువకులకు అక్షర జ్ఞానంతోపాటు దేశమంటే ఏమిటో, ఈ పోరాటం ఎందుకో వివరిస్తూ దోపిడి వ్యతిరేకంగా సాగుచున్నదని, దున్నేవానికే భూమి ఉండాలని దున్నని వానికే అసలు భూమెందుకని చెప్పటమేకాక ఆచరణలో ప్రతినిత్యం కండ్లారా చూస్తున్న సంఘటనలన్ని చెప్పటంతో వారినీ విజ్ఞానవంతులుగా చేసేది.

గ్రామంలో ఏ సమస్యయైనా, పరిష్కారమైనా ప్రజలందరి సమక్షములో తీర్పులు జరుగుతుండేవి. అందువల్ల, లండన్ గోండితనంగానీ ఏ ఒక పక్షం కొమ్ముగానే విధానం లేకుండా

పోయింది. గ్రామం అంటే మనందరిది. ఏదో వెనుకటి దొర
 ఒదో లేక పెత్తందార్లదోకాదు అని గ్రహించి నడిచే స్థితికి
 చేరుకుంది జనం. ఆరోగ్యానికేవల- జ్వరం వచ్చినా, దగ్గు
 పడితేనే పట్టినా ఏ డియూనికో ఫలానానికో వదిలేసి కోడిపిల్లలు,
 టెంబాయలు కొట్టి మ్రొక్కితే పోవని విడమరచి చెప్పటం
 జరిగేది. జొండ్లవాడు (రిస్పెరివాసు) మంత్రించిన ఊరుపొగతో
 పోదని ఆచరణలో వారికి మందులు ఇంటెక్షనులు స్వయంముగా
 యిచ్చి జబ్బులు నయం చేసేది. 1948 లోనే పెద్ద ఎత్తున
 గత్తర సోకింది (కలరా సోకింది). రోజూ పదులు వందల
 సంఖ్యలో గ్రామాలలో గత్తరకు అలియైపోతున్నారు వ్రజలు.
 ఆ సమయంలో ఈ చోటలు పెద్ద ఎత్తున కదిలి కలరా
 మందులు, టీకాలు యివ్వడం ఆరిగింగి. నాడు ఎంత మూడ
 నమ్మకముందో చూడండి, కలరా సోకిన ప్యక్తి యింటికి
 ఎవరూ పోకపోవటం అటుంచి, వచ్చిన వారిని పూడ్చి పెట్ట
 వానికి నైతం సాహసించేవారుకాదు. గత్తర అంటే అదేదో
 పెద్ద వయ్యం, భూతం, పికాచం అని నమ్మేది. ఇక జొండ్ల
 వారికి గత్తర వచ్చిందంటే పంటపండినట్లే లెక్క. డబ్బు,
 దాన్యం, కోళ్ళు, గొడ్డు, కల్లు సారాయి లెగత్రాగి తినేవారు.
 రాత్రులందు తూలుతూ గడపకింత పసుపురాస్తూ పోయేవారు.
 'ఓంప్రాంక్రిం' అంటూ ఖజాల్లు తిరిగేవారు. చచ్చేవారు చచ్చిన
 తర్వాత కలరా ఆగిపోగానే ఇక దాటుడు తీయాలంటూ మేక
 పోతుల, గొర్రెపోతులను ఆమ్మారికి బలియిచ్చి బాగా మెక్కి
 చేతులు దులుపుకునేవారు.

అందుకే దళాలు చచ్చినవారిని స్వయంగా మోసుకెళ్ళి పాతిపెట్టడంతోనహా అన్ని విధాల ప్రజలకు అంపగా నిలిచేది. మా గ్రామంలో దాదాపు 100 మందివరకు చనిపోయారు. అడవికేకవాపురం, ఎఱ్ఱగొల్లవహాడ్, మేకలగట్టు, మలకపేట రెండాలలో మా గ్రామ దళాలు మండులివ్వటము, చచ్చినవారిని మోసుకెళ్ళి పూడ్చిపెట్టడములాంటి పనులు చేసి ప్రజల మన్ననలను పొందింది.

నాడు పంచిన భూముల వివరాలు

మా గ్రామంలో దొరలగు శ్రీ నెల్లట కేశవరావు, శ్రీ లింగాల వెంకట రంగారెడ్డి, శ్రీ రంగరాజు కేశవరావు ఇంకా శ్రీ మంగు సేంహాద్రిగారలవి స్వంత సేద్యానికి కొంత వుంచి మిగతా భూములను వారి పశువులను, పనిముట్లను, ఉస్తులను గ్రామ కమిటీలద్వారా పంపకము చేయటము జరిగింది. నాడు పంచిన భూములలో ఆత్యధిక భాగం నేటికీ దొరల దానాలక్రింది, వినోదాధాదే గారికి భూదానము క్రింద నాడు పాటి దొరికిన భూములనే ఏపేరుతో నె తేనేమి పేదలు నేటికీ కాస్తుదేస్తూ జీవిస్తున్నారు.

- 1) మంచినీళ్ళ దావి 10-00 ఎకరాలు గొల్లవారికి
- 2) గంగ దావి 12-00 ఎకరాలు వడ్డెరవారికి.
- 3) చొల్లల పొలం, కుతికపంపు, మొట్టలపంపు దాదాపు 300-00 ఎకరాలు హరిజనులకు.
- 4) గరుగుదావి అయకట్టు అత్యధిక భాగం గొండ్ల వారికి (నాడు పేరికి కల్లుగిత రద్దవల్ల ప్రత్యక్ష మ్నాయ తీవనోపాధి కలిగించుటకు చేసినవిధానం)

- 5) సాయకుంబ-గరుగుబావి మరికొంత భాగం (మాల మాదిగలకు) హరిజనులకు
- 6) పడమటి పంపు పద్మశాలి మొదలగు చిల్లరజాతులకు
- 7) జాఫరగూడెం - మండెల గూడెంలలో వున్న శ్రీ సింహాద్రిగారి భూములు మాలమాదిగలకు పంచదం, ఇందులో 80.00 ఎకరాలు మాదిగవారికే యివ్వటం జరిగింది.

బలవంతంగా లాక్కున్నవి తిరిగి యిప్పించుట

1) తీగారపు దావి :

తీగారపు పోలయ్య అనే హరిజనుని పొలం తిరిగి సింహాద్రి పంతులుగారినుండి లాగి యివ్వటం జరిగింది. అట్టి దావి నేటికీ హరిజన రైతు స్వాధీనములోనే ఉంది.

2) గొడవారి ఇల్లు :

లగిశెట్టి పాపయ్య మొదలగువారు శ్రీ రామస్వామి గొడ కుటుంబీకుని ఇల్లు మిర్రి క్రిందనే లాక్కున్నారు. దాన్ని తిరిగి ఆక్రమింపజేయడంతో నేటికీ ఆ ఇంట్లో శ్రీ రామస్వామి కుటుంబము కాపురం చేస్తున్నది.

3) పోరంబోకు, పంచరాయి భూములు మరెన్నో భూములేని పేదలకు పంచటం జరిగింది.

4) కౌలుదొడ్ల బేదకల్లు రద్దుపరచడం, లంబాడీలవి, ఇతర జాతులవారివి తిరిగి యిప్పించిన సంఘటనలు కోకోల్లలు

వాటి నన్నిటిని రాస్తూపోతే తరగవు. అందుకే కొన్ని మాత్రమే మనుకు చూపటం జరిగింది.

ఇవ్వన్నీ ఒక వైపు నిజాం పోలీసు, రజావార్లు విరుచక పడుతున్నా, విధి విరామంలేకుండా ప్రాణాలకు తెగించి వారితో పోరాడుతూనే మరో వైపున భూముల సంపకము, రాజకీయం గాను, సాంఘికంగాను ప్రజల్ని దైతస్యవంతులుగా గావించుచు మూఢ నమ్మకాలకు వ్యతిరేకంగా పోరాడుతు ఎంతో కృషి చేయడం జరిగింది.

ఒక్క మాటలో చెప్పాలంటే గ్రామాలలో జంతకు ముందున్న దోపిడి, పెత్తనం, దొరతనం స్థానంలో ఒక కొత్త జీవనం ప్రారంభమైంది.

ఈ పోరాట ఫలితాలు

- ఈ పోరాటం : నిజాం రాజరిక పీఠాన్ని కూకటివేళ్ళతో పెకలించి వేసింది తిరిగి చిగురించకుండా.
- ఈ పోరాటం : సంస్థానాలను, జాగీరులను, దొరతనం దోపిడిలను బ్రద్దలు కొట్టింది.
- ఈ పోరాటం : జంటరానితనం, అస్పృశ్యతను కూర్చూరి పట్టింది.
- ఈ పోరాటం : మూఢ నమ్మకాలను, కులతర్వ, మత తత్వ పరదాలను చించిపారేసింది.
- ఈ పోరాటం : గ్రామాలలో స్వాతంత్ర్యం అంటే ఏమిటో కల్లార చూపటంకాదు, నిజ జీవితంతో ఒనుభవించ జేసింది.

— ఈ పోరాటం : అదే తెలంగాణ సాయుధ పైతాంగ పోరాటం, ఎలాంటి దోపిడీలేని ఒక విచిత్రమైన వ్యవస్థను ప్రజల ముందుంచుచుంది.

— ఈ పోరాటం : కులమత భేదాలను వేర్వేరుచేసింది. ముస్లిం మతాన్ని వ్యతిరేకిస్తూనే హిందూ ముస్లిం ఇక్కడ తలెత్తే పోరాటం.

మా గ్రామంలో ఇంత పోరాటం జరిగినా ముస్లిం మతాన్ని న్యాయం రక్షించుకుంటూ చూచింది. అంతేకాదు, వారి ఇంట్లు, ఆస్తిపాస్తులకు ఏలాంటి హాని జరుగకుండా కాపాడటము జరిగింది. వీరు గ్రామం వీడి వెళ్లినా రక్షాకార్యతో కలిసి రాక్షసత్వం చెయ్యలేదు.

అందుకే నాడు గ్రామాలలో బహిరంగ సభలలో మేము, అందులో నేను ఈ క్రింది పాటను బాగా పాడేది. ఒక విధంగా ఈ పాట నాకు బాగా నచ్చింది. దళ సభ్యులు, గ్రామాలలో జనం ఈ పాటనే నాతో మళ్ళీ మళ్ళీ పాడించేవారు.

“ఖబర్ దార్ ఖబర్ దార్

నై జాం పాదుషా హే

జానిసత్వ విముక్తికై

రాక్షసత్వ నాశముకై

హిందూ ముస్లిం వీడిత

శ్రమ జీవులు ఏకమై

తమవై స్వారిజేసే

దేశములు ప్రతిఘటించి
ప్రజాకోటి పోరుతుంది.
ఖబర్ దార్ — ఖబర్ దార్
నైజాం పాదుషా పే."

ఇది ఊరికే రాలేదు. ఎంతోమంది పేరుల బలిదాసంతోను, త్యాగాలతోను వచ్చింది.

ఆ ఆమర పేరులను నాడు నేడు పనికిమాలిన వెదవలని, తిండిపోతులని, బూడిదకోరులని, అరాచకరక్షులని, దోపిడి ముఠాలని ఏవేవో ముద్దు పేర్లతో, మానవ రక్తం త్రాగే నీచులు, లంచగొండులు, పుండతోరులు, ప్రజల పని మాన ప్రాణాలను బలిగొన్న రాక్షసులు, శ్రమశక్తిని దోచుకుంటున్నవాళ్ళు ఈ ముద్దు పేర్లతో పిల్చినంత మాటలాస చరిత్ర, చరిత్రగాకుండా పోతుందా.

నవరకు 1948 సెప్టెంబర్ 13 నుండి 17 రోజులలో బారత ప్రభుత్వం నిజాం పై జె. యస్. నెహ్రూగారి నాయకత్వాన సైనిక చర్య జరపడంతో తెలంగాణా సాయుధ రైతాంగ గెరిల్లా పోరాటం మరో మలుపు తిరిగింది

ఈ మలుపు భూమికోసం, టుక్తికోసం, స్వేచ్ఛకోసం నేలకొరిగిన అమరయోధుల ఆశయాలు ఈ మలుపు పూర్తి చేస్తుందో లేక మరే విధమైన బాటను నిర్దేస్తుందో భవిష్యత్తుకు వదిలి వేద్దాం. ప్రతికుంటే వేచి చూద్దాం.

శ్రీ పేర్వారం జగన్నాథం రదించిన "సాహిత్యవలోకనం" లోని "ప్రజాసాహిత్యం-తెలంగాణా విమోచనోద్యమం" అనే వ్యాసం చదివి పొందిన పుదురానుభూతితో శ్రీ పెర్వార్ల యాదగిరి శ్రీ పేర్వారం జగన్నాథంకు రాసిన లేఖ.

చి॥ జగన్నాథం ను దీవిస్తూ ...

సీత వ్రాసిన "సాహిత్యవలోకనం" అను వ్యాస సంపుటి మొన్న ప్రేమతో పంపిన ఈ గ్రంథం శివాతీద్వారా అందింది.

వ్రాసింది జగన్నాథుడు, పంపింది శ్రీనాథుడు, అందించింది శివాది; నేను చదివింది ప్రశాంత వాతావరణంలో ఏకాంతంగా ఉండే పట వృక్షం నీడలో; అందుకే అన్నీ ప్రత్యేకతలే.

ఆ రోజు మన మైస్కూలుకు వచ్చి ఆ వెనువెంటనే వెళ్లిపోయారని చెబింది. చుండు చెలిస్తే నేనూ పాల్గొనేవాన్ని. ఇక—

మీ గ్రంథంకో "ప్రజాసాహిత్యం-తెలంగాణా విమోచనోద్యమం" అను వ్యాసం చదువుతున్న సందర్భంతో వాస్తవంగా నాను నేను మరిచిపోయి దాదాపు శివ సం.రాలు వెనక్కి వెళ్లి నట్లుగా అనుభూతి పొందటమెదాడు, నాటి గెరిల్లాగా ఉన్నానా! అని అనిపించింది. నేను కూర్చుండి చదువుతున్న ప్రదేశం, నా పొలం వద్దనున్న మజ్జిచెట్టు నీడలో (ఇక్కడ ప్రతిరోజు కూర్చుండటం సహజమే) చదువునాపి తల వైకెత్తే సరికి, సరిగ్గా ఉత్తరాన మన గ్రామ పొలిమేరలను కాపలా కాస్తున్న, హిమాలయాలలాంటి పెద్దగట్టు, తూర్పున మన వావులవద్ద ఉన్న చిన్నబోళ్ళు, సబేలు చెరువు గట్టు, మరికాస్త వెనుతిరిగితే మన వీరుడు సర్వాయి పాపన్న నిర్మించిన కౌటపై ఆమరుడు రాంమల్లయ్య నిటారుగా నిలుచింది

గ్రామాన్ని గ్రామ ప్రజలను ప్రత్యేకించి మా గెరిల్లా దళాలను పౌరచరిక చేయుటకు సంసిద్ధుడై ఉన్నట్లుగా భావించాను. మదుక్షణంలోనే ఈ ప్రదేశాలన్నీ కలిసికట్టుగా తిరిగి నన్ను వెలివెలబోతూ రయనీయంగా పిలిచినట్లయింది. మరో వంక నా వది పొలం కావలి.

నాడు గెరిల్లాగా రజాకారు ముష్కరులు ఎటువైపు నుండి వచ్చి ఏ విపత్తును సందవింపజేస్తారో యని వారిని కని పెట్టి ఎదుర్కొనటం కొరకు గ్రామ గెరిల్లా దళసభ్యులు ఎదురు తెన్నులు చూస్తూ మాటేసి గాయటం నాటి పని. నేడు ఒక ఆశక్తునిగా డివిడాదారం కొరకు వేసుకున్న ఈ వరి వైరును ఈ పశువులు ఆ కాస్త మేసిపోతే తిండికే తిప్పలాటందని గొవలా కాస్తున్నాను. అందుకే పరస్పర విరుద్ధమైన ఈరెండు సంఘటనలు నా కళ్ళముందు సాక్షాత్తు నిలుచున్నవి.

నీ వ్యాసం ఇంకాస్త ముందుకు వెళ్ళేసరికి నాగుండెల్లో గునపాలుపెట్టి పెకిలించినట్లుగా, నానెత్తిన సమ్మెట దెబ్బలు పడుచున్నట్లయి కళ్ళలో నీళ్ళుక్రమ్మటమేకాదు, ప్రవాహంలా జారటమే జరిగింది.

నాడు జాల్నా ఖమ్మం మిలటరీ కాన్సంప్రేషన్ క్యాంపు లలోని భాదరను అందరికోపాటు నేను ఆనందంతో ఆనుట వించాను. కాని నీ ఈ వ్యాసం అంభకన్నా భాదను కలిగించింది. ఒక క్షణం ఏడిపించింది మరోక్షణం ముందుకు నడువంటూ వెన్నుతట్టి పొద్దరిందింది.

ఇదిగో నీ వ్యాసంలోని ఈ వాక్యం “కారు చీకట్లలో రాలుతున్న నెగళ్ళు మండుతున్న తెలుగు తల్లి గుండెలా కనుపించేవి; ఓటమి పొందిన నాడు ఆ నెగళ్ళే అమర వీరులకు చితులుగా మారేవి” — అవును నీ వన్నట్లుగా ఆ నెగళ్ళే చితులుగామారి నాతో కలిసి పనిచేసిన అమరులైన ఆ వీర యోధులు ఒక్కొక్కరే నా కళ్ళముందు నిలుచుండి నవ్వుతూ మృత్యువును ఆహ్వానించుచున్నట్లు అనిపించింది. వారి వీర మరణ స్మృతులు వెండితెరపై కదిలిపోతున్నట్లునిపించింది. ఆ అమరులను చూడగానే ఒక వంక సిగ్గతో తల వంచుకోవా లనిపించింది. మరోవంక ఆ అమరవీరుల సరసనే వుండే మహద్భాగ్యం కలుగనందులకు ఏడుపు దాధాను. ఏది ఏమైనా ఈ వ్యాసంలో ఆ అమరవీరులను జ్ఞాపకం తెచ్చుకొని హృదయ పూర్వక జోహార్లు అర్పించే మరో అవకాశం కల్పించావు గనుక నీకు కృతజ్ఞతలు.

నాటి చరిత్రలను తిరగేసి ఆనాటి గాథలను బాధలను నేటి యువ సమాజానికందించి ఆ అదర్శాల స్ఫూర్తితో ఇప్పటి తరాన్ని ఏ కాస్త ముందుకు సడిపించే ఆశయం నెరవేరాలని అందుకు నీ రచనలు తోడ్పడగలవని సమ్మే వారిలో నే నొక్కడిని.

అయితే నాలాంటి వారికి నాటి గాథలు, బాధలుగా పరిణమించుచున్నవి. ఎందుకంటే మీరు, మీలాంటివారు వ్యాసాలలో పుస్తకాలలో లేక పత్రికాముఖాన ప్రచురించే వాటిని చూసేసరికి గుండెలు పగిలినంత పనొతుంది. చివరకు ఆశ్రు దారలతో పూర్ణమై, ఆవేదన.

ఈ లేఖతో మీ వ్యాస సంకలనాన్ని నేను మెచ్చుకొని ప్రశంసా పత్రం వ్రాసే అంత యోగ్యతలేదు; మరి విమర్శ చేసి చూపే స్థాయిలేదు.

అందుకే, ఎందుకో బ్రాహ్మచారిపించింది, ఏమిటో వ్రాసేశాను.

నాకున్నదంతా, నాటి పోరాట ఫలితాలు, నాలాంటి వారు అశించిన ఆశయాలు కల్గిలై పోతున్నందులకు దాదా. మరో ప్రక్క నీవు పీలాంటి వారు నాటి చరిత్రను దిన్నడున్నట్లుగా చిత్రించి నేటి యువనమాజానికి స్ఫూర్తిని పలికించే విధంగా అందించినందులకు ఎంతో సంతృప్తి. ఆ సంతృప్తితోనే ఈ లేఖ వ్రాశాను. బరువుదించుకున్నాను.

ఇట్లు

ఆవుడు

భిలాషాహపురం

పెర్మాండ్ల యాదగిరి

22.6.1982

